

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Lea Rojec

Pomoč z umetnostjo kot oblika psihosocialne podpore
beguncem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza *v Ljubljani*
Fakulteta *za socialno delo*

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Lea Rojec

Pomoč z umetnostjo kot oblika psihosocialne podpore
beguncem

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Ljubljana, 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek	Lea Rojec
Naslov naloge	Pomoč z umetnostjo kot oblika psihosocialne podpore beguncem
Kraj	Ljubljana
Leto	2016
Št. Strani	88
Št. grafikonov	9
Št. tabel	1
Št. prilog	4
Št. slik	4
Mentorica	Doc. dr. Lea Šugman Bohinc
Ključne besede	begunci, migracije, pomoč z umetnostjo, psihosocialna pomoč in podpora, delavnica.
Key words	refugees, migrations, art therapy, psychosocial help and support, workshop.

Povzetek diplomskega dela: Diplomska naloga predstavi rezultate izvajanja delavnic z begunci, nastanjenimi v azilnem domu na Kotnikovi ulici v Ljubljani. Teoretični del naloge je razdeljen na dva dela, ki ju na koncu povežem v smiselno celoto. V prvem delu opisujem pomoč z umetnostjo kot metodo, umetnostna izrazna sredstva, ki jih znotraj te metode uporabljamo, in psihosocialno pomoč z umetnostjo pri delu s skupino. V drugem delu pa definiram, kdo so begunci, kakšni so njihovi razlogi za zapustitev države, opišem njihovo družbeno konstrukcijo v Sloveniji, naštejem njihove možne psihosocialne težave, kot so stres, kulturni šok, ločitev od družine, travmatski dogodki ter posledice življenja v begunskih taboriščih, in pišem o integraciji oziroma inkluziji beguncev. Opredelim se tudi do otrok brez spremstva kot ene izmed najranljivejših skupin v vseh oblikah migracij. Nato omenjena dva dela povežem v celoto, kjer predstavim pomoč z umetnostjo kot obliko pomoči za begunce, zmanjševanje pomembnosti verbalne komunikacije v procesu pomoči, spodbujanje kulturne identitete, integracijo v novo kulturo s pomočjo umetnosti ter delo pomagajočega na področju beguncev. Empirični del diplomske naloge pa vključuje raziskavo o koristnosti in učinkovitosti pomoči z umetnostjo kot oblike psihosocialne podpore beguncem. Raziskava, ki sem jo izvedla, je kombinacija kvalitativne in kvantitativne. Podatke sem zbirala z anketnim vprašalnikom in opazovanjem z udeležbo. Rezultati so pokazali, da udeleženci delavnice ocenjujejo kot koristne. Omogočajo jim lažje medsebojno sporazumevanje, lažje izražanje čustev in občutkov, do neke mere nadomestijo jezikovno oviro, pomagajo pri nastajanju novih prijateljstev ter jim pomagajo pozabiti na težave. Delavnice so jim prav tako koristne pri ohranjanju lastne kulturne identitete ter pri integraciji v novo kulturno okolje.

Summary of Graduation Thesis: The graduation thesis shows results of workshops for refugees settled at the asylum home on Kotnikova street in Ljubljana. The theoretical analysis is divided into two parts, which meaningfully merge together at the end. In the first part I present art therapy as a method, I describe expressive approaches used within the method process and analyse psychosocial help and support. In the second part I study the definition of refugees and what are their incentives to leave their country. I describe their social construct in Slovenia, I enumerate their psychosocial issues such as stress, cultural shock, separation from family, traumatic events and effects of living in migrant encampments and study the integration and inclusion of migrants. Unaccompanied asylum seeking children turn out to be among the most vulnerable migration groups. Both parts are then merged into a subsection where art therapy is shown as a form of help for refugees, as a means of enhancing cultural identity, decreasing the importance of verbal communication and integrating into new culture. It finally studies the role of a social worker working with refugees. The empirical part includes a research about the effectiveness and benefits of art therapy as a form of psychosocial help for refugees. The research, which I conducted, is a combination of qualitative and quantitative research. The data was acquired using a survey and participant observations. The results show that the workshop participants find the workshops beneficial. They help them to improve communication, easily express emotions and feelings, to some extent overcome the language barrier, make new friends and forget about their problems. The workshops also turn out to be effective at preserving cultural identity while integrating into new cultural environment.

ZAHVALA

Največja zahvala gre vsem udeležencem delavnic, ki so me bili pripravljeni spustiti v svoj svet, me obogatili z novimi izkušnjami ter me kljub težkim osebnim zgodbam in vsakodnevni negotovi situaciji uspeli nasmejati z iskreno dobrovoljnostjo in upanjem v boljši jutri.

Rada bi se zahvalila dobri prijateljici ter aktivni pomočnici na delavnicah, Emy za vso nesebično pomoč in pogum, ko ga je zmanjkalo.

Zahvala gre tudi (predvsem) prijateljema, in prevajalcema v Arabski ter Farsi jezik. Hvala Ahmad Edlby (Zeen) in Eidmohammad Shafei.

Zahvala Luciji za lektoriranje in dragocene pogovore o begunski tematiki.

Hvala tebi, Tadej, za vso pomoč in podporo, ko sem jo potrebovala.

Zahvalila bi se rada tudi svojim staršema, ki mi že celo življenje stojita ob strani in me podpirata.

Hvala mentorici, doc. dr. Lei Šugman Bohinc za usmerjanje pri pisanju naloge in koristne nasvete pri delu s skupino.

Nihče ne zapusti svojega doma, razen če je njegov dom gobec morskega psa.

Warsan Shire

KAZALO VSEBINE

1. TEORETSKI UVOD	1
1.1. PSIHOSOCIALNA POMOČ Z UMETNOSTJO	1
1.1.1. UMETNOST KOT TERAPIJA	1
1.1.2. UMETNOSTNA IZRAZNA SREDSTVA – EKSPRESIVNE METODE	3
1.1.3. PSIHOSOCIALNA POMOČ Z UMETNOSTJO PRI DELU S SKUPINO	5
1.2. BEGUNCI IN PROSILCI ZA MEDNARODNO ZAŠČITO	7
1.2.1. DEFINICIJA IN OPREDELITEV	7
1.2.2. RAZLOGI ZA ZAPUSTITEV DOMA	9
1.2.3. DRUŽBENA KONSTRUKCIJA BEGUNCEV V SLOVENIJI	9
1.2.4. PSIHOSOCIALNE TEŽAVE BEGUNCEV	10
1.2.5. OTROCI BREZ SPREMSTVA KOT NAJVRANLJIVEJŠA SKUPINA	16
1.2.6. INTEGRACIJA BEGUNCEV	18
1.3. POMOČ Z UMETNOSTJO KOT OBLIKA POMOČI ZA BEGUNCE	20
1.3.1. ZMANJŠEVANJE POMEMBOSTI UBESEDITVE PROCESA	21
1.3.2. SPODBUJANJE KULTURNE IDENTITETE TER INTEGRACIJA V NOVO KULTURO	21
1.3.3. DELO POMAGAJOČEGA	22
1.4. VLOGA SOCIALNEGA DELA NA PODROČJU MIGRACIJ	22
2. PROBLEM	26
3. METODOLOGIJA	29
3.1. VRSTA RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE	29
3.2. RAZISKOVALNI INSTRUMENTI	30
3.3. POPULACIJA	31
3.4. ZBIRANJE PODATKOV	31
3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	32
3.6. FAZE RAZISKAVE	32
4. REZULTATI IN RAZPRAVA	44
4.1. PREDSTAVITEV KVANTITATIVNIH REZULTATOV	44
4.2. PREVERJANJE HIPOTEZ	50
4.3. PREDSTAVITEV REZULTATOV PO RAZISKOVALNIH VPRAŠANJIH	51
5. SKLEPI	57
6. PREDLOGI	59
7. UPORABLJENA LITERATURA	61
7.1. LITERATURA	61

7.2.	VIRI.....	64
7.3.	DRUGI UPORABLJENI VIRI.....	65
8.	PRILOGE.....	66
8.2.	PRILOGA 1: DNEVNIŠKI ZAPISI DELAVNIC IN NJIHOV POTEK	66
8.3.	PRILOGA 2: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V SLOVENSKEM JEZIKU	81
8.4.	PRILOGA 3: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V ANGLEŠKEM JEZIKU	83
8.5.	PRILOGA 4: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V ARABSKEM JEZIKU..	85
8.6.	PRILOGA 5: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V FARSI JEZIKU	87

KAZALO TABEL

TABELA 3.1.: SPREMENLJIVKE V VPRAŠALNIKU	29
--	----

KAZALO GRAFIKONOV

GRAFIKON 4.1.: VŠEČNOST DELAVNIC.....	44
GRAFIKON 4.2.: PRIPOROČILO DRUGIM.....	45
GRAFIKON 4.3.: RAZLOG PRIPOROČILA DRUGIM.....	45
GRAFIKON 4.4.: MOŽNOST SKUPNEGA SPORAZUMEVANJA NA DELAVNICAH.....	46
GRAFIKON 4.5.: VRSTA MEDIJA, KI JE OMOGOČIL SPORAZUMEVANJE	47
GRAFIKON 4.6.: KORISTNOST DELAVNICE	47
GRAFIKON 4.7.: OPREDELITEV DO DOSEDANJIH OBLIK POMOČI	48
GRAFIKON 4.8.: KOMPONENTA LASTNE KULTURE V DELAVNICI	49
GRAFIKON 4.9.: KOMPONENTA INTEGRACIJE V NOVO KULTURO.....	49

KAZALO SLIK

SLIKA 3.6.1.: PORTRETI IN AVTOPORTRETI, KI SO BILI USTVARJENI S STRANI UDELEŽENCEV DELAVNIC	35
SLIKA 3.6.2.: DELAVNICA V PARKU TIVOLI	38
SLIKA 3.6.3.: 5 SREČANJE KOTNIKOVA	39
SLIKA 3.6.4.: PLESNO GIBALNA DELAVNICA	41

1. TEORETSKI UVOD

V teoretskem uvodu se bom najprej opredelila do psihosocialne pomoči z umetnostjo in metod, ki se v tej obliki pomoči uporabljajo, nato pa predstavila še teoretski razmislek o beguncih, migrantih in prosilcih za mednarodno zaščito. Za zaključek bom oba pojma povezala in opisala, kako lahko z umetnostjo pomagamo beguncem v obdobju integracije v novo državo, kako jim pomagamo ohraniti lastno kulturno identiteto in kako pomoč z umetnostjo pripomore pri spopadanju z raznimi stiskami ter travmatskimi izkušnjami. Nato bom opisala prednosti, ki jih prinese pomoč z umetnostjo pri delu z begunci, kot so lažje sporazumevanje, izražanje občutkov in čustev ter pomoč ustvarjalnih medijev pri nadomestitvi jezikovne ovire.

1.1. PSIHOSOCIALNA POMOČ Z UMETNOSTJO

V prvem poglavju bom predstavila pomoč z umetnostjo kot eno od možnih oblik pomoči v terapevtskem procesu. Predstavila bom prednosti te metode ter medije, ki se pri njej uporabljajo. Opisala bom tudi delo s skupino, saj je moje delo v raziskavi potekalo zgolj v tej obliki.

Pomoč z umetnostjo ne pomeni izdelovanja vrhunskih projektov niti ni to ustvarjanje po visokih, družbeno priznanih estetskih merilih. Prav v vsakem od nas so zametki ustvarjalne dejavnosti; v igri, gibu, plesu, glasovih in zvokih. Samo pomislimo na svoje otroštvo, takrat so bili to najbolj naravni in spontani načini izražanja ter sporazumevanja z ostalimi (Šugman Bohinc 2004: 171). »Ta, mnogokrat pozabljeni način, je ustvarjalni vir vsakega človeka, v njem je presežen in zabrisan razkorak med strokovnjakom in klientom, vzpostavljen je primarnejši odnos med 'jaz in ti' [...]« (Šugman Bohinc 2004: 171).

1.1.1. UMETNOST KOT TERAPIJA

Kot pravi Kustec (2007: 11) »[u]metnost razumemo kot pomemben sestavni del neke kulture, po drugi strani pa kot delo z umetnostnimi izraznimi sredstvi.« Kroflič (1992: 20) pa ustvarjalnost opredeli kot »[...] dejavnost, lastnost mišljenja, način mišljenja, sposobnost, osebnostna lastnost oz. poteza. Ustvarjanje je delovanje, odpiranje problemov, preoblikovanje situacije v okolju, izvirno preoblikovanje informacij.«

»V kombinaciji umetnost – terapija lahko gledamo na umetnost kot na sredstvo ali cilj terapije. *Terapija* je beseda, ki so jo za zdravilne procese uporabljali že Grki v antični Grčiji in je v zahodnih kulturah že dolgo sestavni del običajnega pogovora. Terapija kot dejavnost je po eni strani razumljena kot obveza in po drugi strani kot možnost zdravljenja oziroma obravnave za bolnike« (Kustec 2007: 11).

Torej v procesu pomoči z umetnostjo naše spoznavanje, izražanje in sporazumevanje poteka skozi gib, ples, igro, glasbo, oblikovanje, fotografijo ali video. Takšna oblika dejavnosti razveseljuje, sprošča, povzroča ugodje, ali pomaga pri integraciji posameznika. Pri pomoči z umetnostjo je namreč potrebno poudariti, da je bistven sam proces dela in ne končni rezultat (Šugman Bohinc 1994: 318). Šugman Bohinc (2004: 196–170) opredeli terapevtsko pomoč z umetnostjo kot psihoterapijo z uporabo umetniških oziroma ustvarjalnih dejavnosti, kot so drama, gib in ples, likovnost in glasba, video in fotografija. Najbolj pogosto se pomoč z umetnostjo izvaja skupinsko, lahko pa jo seveda uporabljamo tudi pri delu s posameznikom, parom ali družino. Naše delo poteka kot sodelovanje pomagajočih in uporabnikov v delovnih procesih soustvarjanja sprememb v smeri zelenega izida ter hkratnega stabiliziranja nastalih sprememb. Umetniški mediji oziroma ekspresivne metode so tiste, ki nam pri tem pomagajo in nas vodijo skozi delovni proces. Malchiodi (2005:14), ki govori iz svojih dolgoletnih izkušenj na področju pomoči z umetnostjo, pravi, da je vsakič znova presenečena nad njeno močjo, saj pomaga ljudem izkusiti lasten svet na nove načine, izraziti misli in občutke, povzroči pozitivno spremembo ter poveča dobro počutje. Tako kot verbalne terapije, imajo tudi ekspresivne metode za svoj cilj lajšanje sprememb, boljšo komunikacijo, reševanje problemov in povečanje spretnosti v navezovanju stikov ter si prizadevajo za povečanje dobrega počutja in zdravja. Izraz ekspresivne metode definira terapevtsko uporabo umetnosti za otroke, najstnike, odrasle, družine in različne druge skupine. Udeležence spodbudijo k sodelovanju v procesu samoizražanja, to se pravi lastnega izražanja občutkov, čustev, misli, izkušenj in zaznavanj, ki jih samo skozi besede ni vedno mogoče izraziti. Kot navaja C. Malchiodi (2005), veliko terapevtov poroča, da je po njihovem izkušnjah pomoč z umetnostjo (ekspresivne metode) zelo uporabna, ker tako udeleženci hitreje izrazijo relevantne težave na način, ki samo z verbalno terapijo ne bi bil možen. Zaradi tega razloga in še zaradi mnogih drugih pozitivnih učinkov vedno večje število psihologov, psihoterapevtov, svetovalcev in drugih pomagajočih vnaša ekspresivne metode v svoje delo z uporabniki.

Pomoč z umetnostjo ima z ustvarjalno dejavnostjo veliko skupnih značilnosti ter terapevtskih učinkov (ustvarjalne sprostitevne dejavnosti, socialno kulturno delo, mladinske delavnice ter druge oblike umetniško ustvarjalnega druženja). Takšno ustvarjanje pripomore k izboljšanju samopodobe, razvijanju uspešnejše komunikacije ter komunikacijskih spretnosti (Šugman Bohinc 2004: 171).

Nekatere učinke terapije z umetnostjo našteva Šugman Bohinc (2004: 171): sprostitvev, ugodje, igrivost in veselje, zmanjševanje občutka stresa, nove priložnosti za socializacijo in osebno rast ter razvoj, večja integriranost posameznika v odnosih ter večja pripadnost skupini, večanje občutka osebne kompetentnosti, samopotrjevanje, lažje delo z domišljijo, nezavednim, lažje razumevanje težko razumljivih snovi, *morda edini razpoložljivi ali najprimernejši jezik za začetek komunikacije*, vsak se lahko pridruži, kajti važen je proces ne pa končni rezultat dejavnosti, obstojnost rezultatov omogoča njihovo kasnejše raziskovanje.

1.1.2. UMETNOSTNA IZRAZNA SREDSTVA – EKSPRESIVNE METODE

Ker sem pri izvajanju delavnic uporabljala različna umetnostna sredstva, jih bom v tem poglavju na kratko opisala ter predstavila njihov učinek na uporabnika. Zgledovala se bom po Malchiodi (2005), ki s pomočjo ekspresivnih terapij predstavlja individualne pristope terapevtskega dela z umetnostjo.

Kot prvo in najbolj prepoznavno izpostavljam *likovnost (art therapy)*, ki za dosego ciljev uporablja likovni medij. V dejavnost je vključen tudi sam kreativni proces ter končna dela, s katerimi oseba skozi likovnost raziskuje občutja, čustva, usklajuje emocionalne konflikte, upravlja z vedenjem in odvisnostmi, razvija socialne veščine, zmanjšuje tesnobne občutke ter poveča pozitivno samopodobo (American Art Therapy Association 2016). Kot pravi Vogelnik (1996: 13 – 14), »[je] [u]stvarjalna likovnost [...] ustvarjalno delo z likovnimi materiali: svinčnik in papir, črnilo, barve, kreda, oglje, kolažni papirji, les, kovina, glina ... itd. – vse, s čimer se lahko ploskovno ali plastično izražamo. Možnosti likovnega izražanja so neštete: s pikami in črtami, barvami, oblikami, ritmičnimi sestavljanjkami, ploskvami, prostorskimi liki in figurami; z materiali, ki spodbujajo likovno oblikovanje, s skladnim gibanjem po prostoru; v najrazličnejših tehnikah, skladno z nagnjenji, željami in počutjem.« Likovnost je še posebej uporabna, kadar delavnice izvajamo z odraslimi, ki čutijo odpor do govorne terapije ali tistimi, ki zaradi osebnih ali kulturnih razlogov težko govorijo o sebi ali

težavah, s katerimi se soočajo (Malchiodi 2005: 35 – 36). Likovnost v skupini pa nam nudi še prav posebno kakovost, ki ima »zdravilen potencial« za udeležence: vlivanje upanja skozi podporo skupine in medsebojno doživljanje skupnega reševanja problemov in okrevanja, interakcija skozi skupno likovno delo ali skozi deljenje svojega umetniškega izdelka z drugimi, univerzalnost skozi učenje (problem nekoga je lahko podoben našemu) in altruizem, skozi katerega krepimo pozitivno podporo drug drugemu (Malchiodi 2005: 39).

Naslednje izrazno sredstvo, ki ga bom predstavila, je *glasbena terapija*. Njen medij sta glasba in zvok, ki povzročata pozitivne spremembe v psihološkem, fizičnem, kognitivnem ali socialnem funkcioniranju (Malchiodi 2005: 46). V zadnjih dvajsetih letih so glasbeno terapijo uporabljali večinoma za pomoč pri premagovanju travmatičnih dogodkov. Torej je uporaba prav tega medija pri delu z begunci, ki s seboj prinašajo težke travmatične izkušnje, zelo primerna.

Plesno gibalna terapija temelji na predpostavki, da sta telo in um medsebojno povezana. Gib oziroma ples kot medij pospešuje emocionalno, kognitivno in fizično integracijo posameznika. Plesno gibalna terapija pomaga ljudem vseh starosti povezati telo, um in duha. Ko ljudje izgubijo stik s svojim telesom in ko težko izrazijo čustva, stres ali kakršnokoli drugo intenzivno občutje, takrat plesno gibalna terapija pomaga posamezniku, da izkoristi svojo moč. Takšna vrsta terapije je usmerjena v akcijo, je kreativna in spontana ter vodi k osebni rasti in spremembam. Je dragocena pomoč pri težavah, s katerimi se soočajo posamezniki, ki imajo težave z izražanjem in komuniciranjem (Malchiodi 2005). Pri plesno gibalni terapiji lahko vključujemo tudi druge medije, pravzaprav je to še posebej zaželeno. Lahko jo na primer povežemo z glasbo, likovnim izražanjem ali pa z dramskimi izzivi. Glasba, kot medij se s plesno gibalnim medijem še posebej prepleta, saj imata skupne časovne, ritmične in dinamične sestavine in je zato glasba sestavni del plesa in giba. Pomaga tudi pri sprostitvi in povezovanju udeležencev. Likovna in plesna terapija imata skupne prostorsko oblikovane sestavine. Z dramsko terapijo se plesna v nekaterih pristopih, kot sta na primer igra vlog in igralna terapija, povezuje v prožno, aktivno, ustvarjalno dogajanje, interakcijo v skupini (Kroflič 1999).

Čeprav obstaja še nekaj drugih umetnostnih izraznih sredstev, sem se odločila, da kot zadnjo opišem *dramsko terapijo*. Ta dosega zastavljene cilje skozi uporabo gledališkega procesa in igranja. Udeležencem omogoči lajšanje nekaterih simptomov, čustveno in fizično integracijo in osebno rast. Takšna oblika terapije pomaga ljudem olajšati in preživeti

žalovanje ter izgubo bližnjih, pomaga izboljšati odnose, povrniti samozavest, povečati spretnosti učenja, izraziti občutke in čustva ter eksperimentira z novimi načini mišljenja in obnašanja (Malchiodi 2005: 90 – 95).

1.1.3. PSIHOSOCIALNA POMOČ Z UMETNOSTJO PRI DELU S SKUPINO

Pri pomoči z umetnostjo lahko delamo tako individualno kot skupinsko, vendar pa je pri tem načinu dela bolj pogosto delo v skupini, ker prinaša kar nekaj pozitivnih lastnosti. Delo v skupini je lahko nestrukturirano, kar pomeni, da sta skupna samo čas in kraj srečevanja, vsebina pa je prosta, udeleženci delajo vsak po svoje. Pogostejše pa je delo strukturirano, kar pomeni, da udeleženci izvajajo neko skupno nalogo oziroma raziskujejo neko skupno tematiko (Šugman Bohinc 1994: 321). Po Vogeltnik (1996: 24) ločimo odprte, zaprte in polodprte skupine. Pri prvih so člani na vsakem srečanju isti, se med seboj dobro poznajo in med sabo ustvarijo zaupanje, kar prispeva k bolj poglobljenemu delu. Da bi lahko na novo prišli v tak tip skupine, se moramo obvezno predhodno dogovoriti. Za odprt tip skupine je značilno, da se lahko ljudje pridružijo in odidejo, kadar želijo. Prav zaradi tega so lahko odnosi nekoliko bolj površni in manj zaupni. Polodprta pa je tista skupina, pri kateri se je sicer potrebno vnaprej dogovoriti za vstop, vendar se zasedba v njej postopoma spreminja. Nekateri odhajajo, drugi prihajajo, vendar pa se zavest skupine vseeno ohranja. Za dobro delovanje skupine je priporočljivo število od 6 do 12 članov, v določenih okoliščinah pa jih je lahko tudi več.

Delo v skupini ima kar nekaj dobrih strani, ki so nam lahko v korist, ko delamo z uporabniki. Ljudje, ki sodelujejo v skupini, prihajajo navadno s podobnimi željami in potrebami ter si med seboj zaradi občutka poistovetenja lažje pomagajo, udeleženi se lahko učijo s povratnimi informacijami od ostalih udeležencev, skupina predstavlja varno zavetje za razkrivanje, udeleženci imajo možnost preizkušati nove načine obnašanja, ki jih oblikujejo glede na reakcije in pripombe drugih udeležencev (Vogeltnik 1996: 20 – 21).

Avtorja Toseland in Rivas (2012: 17) pa kot prednosti skupine za pomoč in podporo opredelita: empatijo iz več virov (kar pomeni, da se skupina identificira s stisko ali problemom člana skupine), povratne informacije (katere predstavijo druge vidike na isto situacijo v kateri se znajdemo), pomagati je terapevtsko (to, da lahko pomagaš drugim in z njimi deliš svoje znanje ima terapevtski učinek), upanje (vlivanje upanja ostalim članom skupine), vzajemna pomoč (člani tako kot sprejemajo tudi dajejo pomoč drug drugemu),

normalizacija, prakticiranje novega obnašanja (član ima priložnost v skupini katera mu nudi varno okolje testirati nove načine delovanja), testiranje resničnosti, rekapitulacija (s pomočjo skupine predelujemo naše pretekle nezadovoljive odnose z družino ali prijatelji), rekonstrukcija izvirne družine (člani skupine lahko simbolično predstavljajo naše družinske člane), viri moči, vzorniki (člani so si med seboj lahko vzorniki), solidarnost, socializacija, socialna podpora, transcendenca (člani med seboj podelijo kako so oni premagali svoje stiske in probleme), potrditev in učenje s poslušanjem.

Yalom (1970: 5 - 6) našteva dejavnike, do katerih pride prav v vsaki terapevtski skupini. Dejavniki delujejo soodvisno drug od drugega, neki dejavnik je sicer lahko za skupino v neki fazi procesa bolj pomemben kot pa drugi.

Po Yalomu (1970: 9 – 34) so dejavniki pomoči v skupini naslednji:

- Vlivanje upanja: vera v terapevtski proces, kar je pogoj za nadaljevanje oziroma za to, da udeleženec sploh ostane v procesu, ki zanj predstavlja smisel. Vlivanje upanja igra pomembno vlogo v skupini, ko udeleženci s svojo že premagano težavo s pomočjo zgodbe vlivajo upanje drugim, ki se s podobno težavo soočajo.
- Univerzalnost: ta dejavnik udeležencem omogoči zavedanje, da njihov problem ni edinstven in da v njem niso sami.
- Podeljevanje informacij: deljenje informacij, nasvetov, predlogov, povratnih informacij s strani terapevta in s strani udeležencev.
- Altruizem: spoznanje, da sprejemamo skozi dajanje drugim.
- Korektivna rekapitulacija družine: udeleženci doživijo skupino kot izpopolnjeno obliko družine.
- Razvijanje socialnih veščin: dejavnik, kateri je prisoten v vseh terapevtskih skupinah.
- Oponašalno vedenje: udeleženci lahko pričnejo z oponašanjem terapevta ali sodelavcev, kar jim omogoči preizkušanje novega načina delovanja, kar jim lahko tudi pomaga pri odkrivanju tega kdo so in kdo niso.
- Katarza: pomeni intenziven izraz čustev in občutij, ki lahko pripelje skupino do večje kohezivnosti, če pa le tega ni pa degradira skupino.
- Eksistencialni dejavniki: delimo jih še na naslednje tri dejavnike. Prvi govori o tem, da tudi, če se močno navežemo na nekoga, se moramo še vedno sami soočiti z življenjem. Drugi pravi, da se ne smemo preveč ujeti v trivialnost, tretji pa govori o potrebi po prevzemanju absolutne odgovornosti za naše življenje.

- Skupinska kohezivnost: ta dejavnik je predpogoj za druge dejavnike in ustvarja občutek solidarnosti in povezanosti.
- Medosebno učenje: poudarja pomen medosebnih odnosov, brez katerih ne bi zmogli preživeti kot individuum ali kot človeštvo.
- Skupina kot socialni mikrokozmos: ko udeleženci po določenem času postanejo s svojim vedenjem to kar so ter se sprostijo, terapevt to uporabi za rast posameznika in skupine.

1.2. BEGUNCI IN PROSILCI ZA MEDNARODNO ZAŠČITO

V drugem delu bom pojasnila, kdo so begunci¹ ter se opredelila do njihovih različnih poimenovanj. Navedla bom različne razloge, zaradi katerih so primorani zapustiti svojo matično državo in si poiskati nov dom. Raziskala in opisala bom, sicer bolj površinsko, tudi družbeno konstrukcijo beguncev v Sloveniji, glede na to, da je trenutno begunstvo v Sloveniji izredno aktualno in izziva različna mnenja, se mi zdi pomembno, da se dotaknem tudi tega področja. Osredotočila pa se bom tudi na psihosocialne posledice, ki jih beguncem prinašajo prisilne migracije. Pri dosedanjem delu z begunci sem sodelovala tudi z otroki brez spremstva in začutila, kako zelo ranljiva skupina so. Zato se mi zdi pomembno, da opišem tudi njihov položaj v begunstvu, saj so prisotni praktično v vseh tokovih prisilnih migracij.

1.2.1. DEFINICIJA IN OPREDELITEV

Migracije, odhodi in selitve posameznikov iz matičnih držav so se dogajali v vsej zgodovini človeštva. Sprva so bili pogojeni z zagotovitvijo osnovnih pogojev za preživetje, nato pa so se s tehnološkim napredkom prometa vse bolj širili. Ker so se migracije in posledično želja po uveljavljanju pravice do bivanja na določenem ozemlju povečevale, so kaj kmalu postale vprašanje varnosti ter predmet nadzora in omejevanja (Ručman 2014: 11 -12). Med pisanjem tega diplomskega dela se številke izseljenih strmo povečujejo, govorimo o milijonih ljudi po vsem svetu, ki se zaradi vojn in revščine selijo in tvegajo svoje življenje, da bi zbežali pred obupnimi razmerami in našli varnost drugje (Kocbek 2015). Do konca leta 2014 je bilo po vsem svetu zaradi preganjanja, sporov, splošnega nasilja ali kršitve človekovih pravic prisilno razseljenih 59,5 milijonov posameznikov. Številka prisilno izseljenih je v enem letu narasla od 51,2 milijona na 59,5 milijonov, od tega je 20 milijonov beguncev (med njimi več

¹ V nadaljevanju bom izraz begunec uporabljala za vse tiste, ki jih imenujemo kot migranti, begunci in prosilci za mednarodno zaščito.

kot polovica mladoletnih), 38,2 milijona notranje razseljenih oseb in 1,8 milijonov prosilcev za azil. V Evropi je v letu 2014 več kot 219,000 beguncev in migrantov prečkalo Sredozemsko morje. V času pisanja diplomske naloge se je še posebej povečalo število prebežnikov iz Sirije, Afganistana, Iraka in nekaterih afriških držav. Zapisana je številka, da je po svetu dnevno 42,500 ljudi, ki so prisiljeno razseljeni, kot rezultat konfliktov in preganjanja (UNHCR 2016).

Skoraj vedno je pri migracijah prisoten vpliv zunanjih dejavnikov, odločitev za migriranje pa je pogojena z ekonomskimi, socialnimi in političnimi razlogi. Zunanji dejavniki so razlogi, kot so vojne, naravne nesreče ali pa okoljske katastrofe, ki privedejo do prisilne zapustitve domov in države, tako da si rešujejo življenje z izseljevanjem v varnejše okolje. (Ručman 2014: 159 – 161).

Za opredelitev izrazov, ki jih uporabljamo v zvezi z migracijami, sem se obrnila na konvencijo o statusu beguncev, ki pravi, da se izraz begunec uporablja za osebe, ki se zaradi dogodkov in zaradi utemeljenega suma strahu pred preganjanjem na podlagi rase, vere, narodne pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu družbenemu političnemu prepričanju, nahajajo izven svoje matične države ali pa zaradi takšnega strahu nočejo uživati varstva svoje države oziroma se zaradi omenjenega strahu nočejo ali ne morejo vrniti v državo (Konvencija o statusu beguncev 1951). Torej so begunci osebe, ki bežijo pred preganjanjem in oboroženimi napadi, zaradi česar iščejo v drugih državah zaščito in varnost. Begunci v državi, kjer zaprosijo za mednarodno zaščito, pridobijo mednarodno priznan status begunca, zaradi katerega so upravičeni pomoči s strani države, Visokega komisariata Združenih narodov za begunce (UNHCR) in drugih nevladnih organizacij. Takšne zaščite so deležni, ker je vrnitev v matično državo preveč nevarna. Če bi jim to pravico odrekli, bi lahko s tem ogrozili njihovo življenje, zaščita življenja pa je njihova temeljna pravica, ki jo določa tudi mednarodno pravo. Zato jih ne smejo izgnati ali vrniti v razmere, ko bi bila lahko njihova svoboda in življenje ogrožena. Zaščita, ki jo prejemajo po pridobitvi statusa begunca, naj bi jim omogočala dostojanstveno in varno življenje ter hkrati pomagala iskati tudi dolgoročnejše rešitve.

Druga definicija po UNHCR se nanaša na migrante. Ti so v druge države prebežali predvsem zaradi iskanja »boljšega« življenja, izboljšanja svojega standarda, izobraževanja, združitve družine in iskanja dela. Kar pomeni, da jim ne grozi neposredna ogroženost ali smrt in so za

razliko od beguncev zmožni vrnitve v svojo matično državo, kjer naj bi uživali zaščito svoje vlade (Edwards 2015).

1.2.2. RAZLOGI ZA ZAPUSTITEV DOMA

Ko se posameznik ne more več opreti na državne, socialne ali pravne institucije in ko nima več sredstev za preživetje, je tako imenovana »prisilno prostovoljna« pot nujna. Razlogi, zaradi katerih so prebežniki odšli na pot, imajo po njihovih besedah izvor v petih področjih: političnem, ekonomskem, verskem, osebnem in drugo. Največkrat razlog ni bil en sam, ampak jih je na njihovo odločitev vplivalo več (Pajnik et al. 2001: 29 - 31).

Norveška humanitarna organizacija Norwegian Refugee Council opozarja in navaja nekaj izmed pogostejših razlogov za zapustitev doma; vojna, konflikti in nasilje, konflikti povezani s trgovino z drogami ali orožjem, nasilje tolpa in kriminalnih združb (največ v El Salvadorju, Gvatemali, Hondurasu in Mehiki), brez doma ostajajo tudi tisti, ki živijo na območjih oziroma zemljiščih, ki zaradi naravnih bogastev dosegajo velike vrednosti (največkrat to prizadene prebivalce barakarskega predmestja in staroselce), kot razlog za zapustitev doma navajajo tudi sušo, katera kot posledico povzroča pomanjkanje vode in hrane, kar postane razlog za konflikt (IDMC 2016).

1.2.3. DRUŽBENA KONSTRUKCIJA BEGUNCEV V SLOVENIJI

Kot sem že omenila, se število beguncev in prosilcev za mednarodno zaščito v zadnjem času strmo povečuje. Velik del begunskega toka do Evropske unije je do nedavnega potekal skozi Turčijo do Grčije in nato po poti skozi Zahodni Balkan. Največkrat se je, sicer kot tranzitna država, na tej poti znašla tudi Slovenija. Ker smo bili v letih 2015 in 2016 v tako imenovanem »begunskem valu«, se je o begunski tematiki sprožilo kar nekaj razprav in posledično različnih mnenj. Diskusije v Sloveniji in tudi v drugih članicah Evropske unije so dveh vrst. Priča smo močnemu aktivizmu, zagovorništvu, opozarjanju na upoštevanje človekovih pravic v vseh procesih dela z begunci, spodbujanju solidarnosti, nudenju različnih oblik pomoči prostovoljcem ter poudarjanju svobode gibanja. Število ljudi, ki so se odzvali kot prostovoljci na mejah in v zbirnih centrih, je bilo nepričakovano veliko. Prav tako se je na shodih za pravice beguncev zbralo veliko podpornikov.

Po drugi strani pa smo bili deležni tudi ostrih nasprotujočih si mnenj, nestrpnosti, sovražnega govora, rasizma in ksenofobnih razprav. Mediji kot vplivna oblika širjenja informacij so trenutno begunsko krizo izkoristili v skladu s svojimi političnimi prepričanji. Ampak ali je namen poročanja lažje in jasnejše razumevanje trenutne situacije ali pa se z informacijo le še dodatno pogloblja predsodke in spodbuja ksenofobijo ter sovražni govor? Še bolj potencirana razmejitev pa se dogaja na družabnih omrežjih, za katera lahko rečemo, da so trenutno postala razsežnost javnega mnenja, ki ga zaradi svojih interesov s poudarjanjem predsodkov podpira del slovenske politike. Sovraštva do beguncev in do tistih, ki jim pomagajo, ni konca. Tudi država ravna dvosmerno. Po eni strani postavlja bodečo žico in zapira mejo, po drugi pa se hvali s humanim obravnavanjem beguncev, ki prihajajo k nam, ter solidarnostjo do ljudi v stiski.

1.2.4. PSIHOSOCIALNE TEŽAVE BEGUNCEV

Begunci in migranti se navadno že pred odhodom iz matične države srečujejo z velikim stresom. Veliko jih prihaja z vojnih območij, nekateri od otrok niso nikdar izkusili miru, saj dolgoletne vojne potekajo že toliko časa, da ljudje ne vedo več, kaj pomeni hoditi po ulici brez strahu, da bi tvegali življenje. V matičnih državah so doživljali preganjanje, prisilno novačenje, zlorabe, napade, izgubo bližnjih, revščino in druge velike stiske, ki so jih prisilile v beg (Ventevogel et al. 2015). Zapustiti državo svojega rojstva pomeni, zapustiti svojo družino, prijatelje, dom, posest, premoženje, v kar nas lahko prisili le skrajna stiska. Tudi samo potovanje v iskanju zatočišča v varnih državah je po navadi polno nevarnosti in vzrok mnogih travmatičnih izkušenj (Horvath Lindberg, Miserez 1991: 41 – 45). Dolžina poti ter čas, ki so ga begunci porabili zanjo, sta različna. Nekateri so za svojo pot potrebovali le en dan drugi tudi več let. Pot nekaterih je potekala skozi veliko držav, pripotovali so v podvozijih tovornjakov, zaprtih cisternah, vagonih, kombijih itn. Večina je za svojo pot plačala agentom, »sprovajalcem«, ki so z njimi pogosto ravnali kot s tovorom, saj jih ni zanimalo, zakaj so na poti, ampak samo koliko bodo od njih iztržili. Največje število pribežnikov naj bi se na pot odpravilo samih, nekaj manj pa z družino in s prijatelji (Pajnik et al: 2001: 30 - 39).

1.2.4.1. STRES

Travmatičen stres se pojavi ob intenzivnih dogodkih, ki ogrožajo oziroma povzročajo škodljive posledice za čustveno in fizično dobrobit beguncev. Stres lahko doživljajo zaradi vojnih dogodkov in preganjanja, prostovoljnega ali prisilnega odhoda od doma in iz domovine, na poti do države gostiteljice pa tudi zaradi revščine in nasilja v družini ali skupnosti (NCTSN 2016).

V prvem letu integracije v novi državi so begunci izpostavljeni velikemu številu novih in neznanih situacij, posledično tudi stresorjev. Za njih je vse drugače. Pridobiti morajo nove navade in znanje, medtem ko stare tonejo v pozabo. Ne samo, da se morajo soočati z vedno novimi dogodki, ki povzročajo stres, prav tako morajo dnevno sprejemati tudi nove, pomembne odločitve, kar predstavlja vsakodnevno stresno situacijo (Zalokar 1994: 5 – 15). Situacije, ki jih begunci doživljajo kot stres, ko si poskušajo urediti novo življenje, so finančna nepreskrbljenost, iskanje primerne nastanitve, težave pri zaposlovanju, izguba podpore v skupnosti, pomanjkljiv dostop do virov pomoči, transportne ovire, občutek osamljenosti, pomanjkljiva socialna podpora, občutki izločenosti ter izguba socialnega statusa (NCTSN 2016).

Večina raziskav potrjuje, da je ena največjih težav, s katerimi se soočajo begunci, jezikovna ovira. Jezik ni samo sredstvo, s katerim sporočamo in se sporazumevamo, ampak je del kulture vsakega posameznika, z njim vstopamo v način doživljanja, občutenja in razmišljanja (Zalokar 1994: 5 – 15).

1.2.4.2. KULTURNI ŠOK

Begunci in prosilci za mednarodno zaščito prihajajo v Evropo iz več kot stotih različnih držav sveta. Večina jih izhaja iz popolnoma drugačnih kulturnih, jezikovnih in religioznih okolij. Zanje je kulturni šok velik stresni element. Doživljajo ga, ko njihove navade, prepričanja in vrednote tekmujejo z vrednotami družbe in države, v kateri so se znašli. Stopnja stresa je odvisna tudi od države gostiteljice in tega, kakšna je njena politika. Če je politika multikulturna in priznava toleranco do kulturne diverzitete, bo stopnja stresa nižja, kot če je ideologija države gostiteljice takšna, da se mora prišlek prilagoditi izključno njihovem slogu življenja. Vsekakor način, kako so begunci obravnavani v nekaterih zahodnih državah (ksenofobija, rasizem in diskriminacija itd.), raven kulturnega šoka le še zvišuje. Begunci doživljajo stres, ko ne zmorejo komunicirati s predstavniki nove družbe,

ko ne morejo prakticerati svojih religioznih obredov, ko ne uspejo dobiti domače hrane in nekateri tudi zato, ker v novi družbi ne najdejo partnerja iz svoje kulturne skupine (Horvath Lindberg, Miserez 1991: 75 – 99). Izraz kulturni šok se nanaša na močna čustva, ki jih občutijo ljudje, ko so se znašli v drugačnem, zanje nenavadnem kulturnem okolju. Razlika obstaja med tako imenovanim enostavnim kulturnim šokom, ki je več ali manj rezultat prostovoljne odločitve za prihod v novo državo in zapletenim kulturnim šokom, ki je rezultat prisilnega prihoda begunca. Rezultat izgube znanega kulturnega ozadja je zmanjšana zmožnost integracije na novo pridobljenih izkušenj. Za nekatere je kulturni šok podoben občutju, ki ga doživljamo, ko žalujemo. Hitro privede do notranjih konfliktov med normami in vrednotami iz lastne kulture in temi iz novega okolja, kar povzroča močne čustvene pritiske in stres.

Kulturni šok je začasno stanje, ki izzveni skozi različne faze (Veer 1992: 102 -108):

- *Faza evforije*: vse v novi situaciji je čudovito in impresivno ali pa zahtevno in skrivnostno. Begunci doživljajo občutek olajšanja, ker so varni pred preganjanjem.
- V drugi fazi, *fazi razočaranja in s tem povezane jeze*, begunci doživijo občutek, da država, v katero so prišli, sploh ni tako idealna, kot so si predstavljali in je v nekaterih pogledih celo nedostopna. Zaradi preganjanja se begunci soočajo z nepravico, nasiljem, birokracijo, človeškimi napakami in brezbriznostjo do bede. V tej fazi nekateri močno poudarjajo svoje kulturne korenine. Npr.: veliko jih začne igrati tradicionalno glasbo svoje države, čeprav so pred prihodom bili mogoče mnenja, da je takšna glasba dolgačasna in primitivna.
- Tretja faza je *faza adaptacije*, ta se zgodi takrat, ko se begunci začnejo učiti jezik, ko si zgradijo podpirajočo socialno mrežo in vzpostavijo emocionalne odnose, ne da bi zaradi tega zanikali svojo kulturno dediščino.

Delitev v faze je lahko koristna za nas, ki želimo pomagati, saj tako lažje razumemo, kaj begunec doživlja, ko se privaja na novo kulturo, in kako smo mu lahko pri tem v pomoč. Takšen razpored faz pa seveda ne pomeni, da jih bo vsak begunec doživel v tem zaporedju in intenzivnosti, nekateri gredo lahko naprej in nazaj med različnimi fazami (Veer 1992: 102 – 108).

1.2.4.3. LOČITEV OD DRUŽINE

Biti sam v novi državi z občutki tesnobe zaradi družine, ki ni uspela priti s teboj, ker so njeni člani zbrali dovolj denarja le za tvoje potovanje, je eden izmed najmočnejših stresnih

faktorjev, ki jih begunci in prosilci za mednarodno zaščito doživijo v času prebežništva. Prav tako jih veliko za seboj pusti stare starše in druge sorodnike, za katere ne bodo mogli več skrbeti in bodo tako ostali brez pomoči. Za vse tiste begunce, ki so v novo državo prispeli brez svoje družine, praktično ni veliko možnosti, da bi se jim le-ta pridružila. Postopki združevanja družin so izjemno dolgoročni in velikokrat neuspešni. V nekaterih državah traja tudi več kot štiri leta, da začnejo obravnavati zahtevo za združevanje družine (Horvath Lindberg, Miserez 1991: 78 – 83).

V Sloveniji za izdajo stalnega dovoljenja za prebivanje zaradi združitve družine lahko zaprosijo tisti, ki imajo v Republiki Sloveniji priznan status begunca in je njihova družina obstajala že pred vstopom v državo. Če pa imajo pri nas priznano subsidiarno zaščito, lahko za družinske člane, ki so uradno bili člani družine že pred samim vstopom v Republiko Slovenijo, zaprosijo za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje. Za izdajo dovoljenja tako za stalno, kot za začasno prebivanje morajo begunci vložiti dokazila o obstoju družinskih vezi (MNZ 2016), kar je v večini primerov zelo zapleteno, saj takšna dokazila v nekaterih državah ne obstajajo oziroma jih begunec zelo težko pridobi.

Za družinske člane štejejo:

- zakonec, registriran partner ali partner, s katerim tujec živi dalj časa trajajoči življenjski skupnosti,
- mladoletni neporočeni otroci begunca in njegovega partnerja,
- polnoletni neporočeni otroci in starši begunca, zakonca, registriranega partnerja ali partnerja, s katerim begunec živi v dalj časa trajajoči življenjski skupnosti, če ga je begunec, zakonec, registriran partner ali partner, s katerim begunec živi v dalj časa trajajoči življenjski skupnosti, po zakonu države, katere državljan je, dolžan preživljati,
- starši begunca, ki je mladoletnik brez spremstva.

Upravna enota pa lahko izjemoma za družinskega člana šteje tudi drugega sorodnika begunca, če so okoliščine takšne, da govorijo v korist združitvi družine v Republiki Sloveniji (MNZ 2016).

Pri vlogi zahtevka za združevanje družine se že vnaprej predvideva, da bo imel vlagalec sredstva, s katerimi bo podprl družino in sredstva, s katerimi jim bo omogočil pot v novo državo ter da jim bo država izvora dovolila oditi. To so v veliki večini nemogoči pogoji, saj jih je veliko pribežalo iz revnih okolij ali pa so svoja zadnja sredstva porabili za samo potovanje.

Medtem pa sta obe strani družine podvrženi stresu in depresiji, saj imajo zelo malo informacij drug o drugem. Velikokrat se zgodi, da celo sporočajo lažne in domišljajske novice iz svojega vsakodnevnega življenja, ki so daleč od resnice, samo da bi zmanjšali negotovost in skrb na drugi strani. Za primer lahko navedem mlado vietnamsko begunsko družino, ki je bila med potjo s čolnom priča tragičnemu izginotju brata ali sestre. Drugi otrok je še kar nekaj časa po nesreči, da bi se izognil še večjemu stresu v družini, poročal, kaj vsak dan skupaj počneta in opisoval, kot da sta še bratec oziroma sestra še živa (Horvath Lindberg, Miserez 1991: 78 – 83).

1.2.4.4. TRAVMATSKI DOGODKI

Nemogoče je navesti popoln pregled vseh vrst travmatičnih izkušenj, o katerih poročajo begunci. Izkušnje, ki jih doživljajo, lahko pustijo težke posledice, ki so vsakodnevni del njihovega življenja in lahko trajajo več let. V nadaljevanju bom opisala nekaj najbolj pogostih travmatičnih izkušenj, s katerimi se morajo soočati. Med najbolj pogoste sodijo *izkušnje*, ki jih begunci doživijo v različnih »centrih za pridrževanje«. Informacije in pripovedi beguncev o stanju v takšnih centrih lahko razumemo šele takrat, ko spoznamo okoliščine, v katerih so bili pridržani (Veer 1992: 7 – 22). Pri nas opravlja to vlogo Center za tujce v Postojni. Ta v Sloveniji nastanjuje osebe, ki jih naša zakonodaja opredeljuje kot tujce, ki so v Republiko Slovenijo vstopili nezakonito. Prav tako se v center namestijo osebe, ki so bile predhodno kot prosilci za azil nastanjene v azilnem domu, vendar so dobile glede prošnje za mednarodno zaščito negativno odločbo. Zato čakajo na deportacijo. Center je institucija zaprtega tipa, kar pomeni, da je gibanje omejeno zgolj na prostore centra ter okolico. Še posebej neprimeren in popolnoma neustrezen je za nastanitev otrok brez spremstva. Takšna nastanitev tudi ni v skladu s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah (Gabaj 2011).

Mučenje pomeni, da je žrtev nemočna v prisotnosti ljudi, ki izkoriščajo svojo moč. Nekateri begunci so prestali ekstremne *oblike mučenja*, drugi so izkusili bolj selektivno izvajanje nasilja. Različne oblike nasilja se odvijajo tudi v centrih za pridrževanje, Tisti begunci, ki niso prepričani o svoji spolni identiteti, so pogosto žrtve mučenja in nasilja. V enem izmed primerov, ki jih v svoji knjigi navaja Veer (1992), poročajo o mučenju z uporabo elektrošokov na genitalijah. Včasih se zgodi, da žrtve mučenja doživijo tudi s strani sorodnikov in znancev. Takšna izkušnja ima za posledico izgubo zaupanja v druge ljudi, kar

lahko pozneje pri vzpostavljanju novih odnosov postane velika ovira. Prav tako je mučenje velikokrat kombinirano z zasliševanjem, zaradi slabih izkušenj se zato nekateri begunci hitro vznemirijo ali pa v situacijah, kjer dobijo občutek, da nekdo hoče od njih nekaj izvedeti, zamrznejo od strahu.

Težek travmatski dogodek je tudi *izginotje sorodnikov ali prijateljev*. Biti brez informacij in ne vedeti, kaj se je zgodilo pogrešani osebi, je lahko zelo težko za sorodnike in prijatelje. Zato negotovost o usodi pogrešane osebe lahko vodi do notranjih konfliktov. Nekateri se pred negotovostjo in skrbjo za pogrešane zaščitijo tako, da ne govorijo o njih in odstranijo vse, kar jih spominja na pogrešano osebo.

Travmatični dogodki prav tako nastajajo ob doživljanju *stiske in nevarnosti v nastanitvenih centrih za begunce*. Nastanitveni centri, namenjeni beguncem, navadno niso miren ali tih prostor in življenjski pogoji so tam velikokrat nezdravi in primitivni. Občutek nemoči povzročajo tudi prisilni premiki iz enega nastanitvenega centra v drugega brez možnosti odločanja o naslednji destinaciji.

Krivda je za nekatere begunce prevladujoč del njihovega življenja. Zakaj pride do občutka krivde? Obstaja ogromno različnih razlogov, nekateri begunci se počutijo krive, ker so bili s strani mučiteljev prisiljeni delati nasilna dejanja ali pa so jih naredili v upanju na pobeg. Drugi so vojni veterani, ki se počutijo krive zaradi svojih dejanj proti sovražniku. Nekateri občutijo krivdo, ker so zapustili družino ali svojo domovino. Veliko se jih sooča z občutkom krivde, ker še ne uspejo pošiljati denarja svoji družini, ki je ostala v matični državi. Razlogov je veliko in nekaj je tudi takih, ki niso neposredno povezani s travmatičnimi dogodki. Ne glede na vzroke -bodisi da jih muči občutek nemoči, ker ne morejo pomagati prijateljem ali sorodnikom, ki so jih pustili za sabo, bodisi ker so trenutno nemočni v svojem političnem udejstvovanju - občutki krivde so v njih dan za dnem prisotni.

Situacija, ko se mučeni osebi vzbuja *strah pred smrtjo*, je nesprejemljiva oblika psihološkega mučenja. Posledično nekateri begunci veliko premišlujejo o svoji smrti, ali pa jih je strah smrti še vedno živih sorodnikov ali prijateljev (Veer 1992: 10 – 29).

1.2.4.5. PSIHOSOCIALNE POSLEDICE ŽIVLJENJA V BEGUNSKIH TABORIŠČIH

Večina beguncev, ki prihaja v Evropo, se je na svoji poti srečala z bivanjem v begunskih taboriščih oziroma nastanitvenih centrih. Ti bi morali predstavljati predvsem varen prostor pa tudi kraj, kjer se lahko prvič spočijejo in razmišljajo o prihodnosti. Še preden begunci na svoji poti prispejo do nastanitvenih centrov, imajo za sabo že dolgo in nevarno pot po kopnem in preko morja. Lahko so bili žrtve nasilja, akutne lakote, žeje in drugih nevarnosti. Zato si večina zamišlja prihod v nastanitveni center kot nekaj varnega in dobrega, verjamejo, da bo zdaj njihovih težav konec. Resničnost življenja v begunskih taboriščih pa je popolnoma drugačna in jo zato pogosto doživijo kot šok. Kar na enkrat se znajdejo utesnjeni med žičnato ograjo, v objektih, ki so že davno presegli svojo kapaciteto.

Zaradi konstantne negotovosti begunci postanejo v začetku agresivni in frustrirani, nato pa apatični in brez upanja v spremembo. V takšnih nastanitvenih centrih je lahko tudi po več tisoč ljudi in tako velike skupine povzročajo naraščanje strahu, agresije in jeze v posameznikih. Da bi pomagajoči lahko nadzirali takšno situacijo, morajo ostati mirni, imeti znanja za delo v skupinah o skupinski dinamiki ter znati delati z veliko mero obzirnosti do sočloveka. Najboljša rešitev takšnih stisk pa bi seveda bilo izogibanje takšnim oblikam bivanja beguncev, kjer jih postavimo v nečloveške situacije, v katerih so primorani biti odvisni, neaktivni ter se počutijo nevredne. Pomagati bi jim morali, da bi lahko kar se da normalno živeli ne glede na to, kako težka je njihova situacija (Horvath Lindberg, Miserez 1991: 76 – 77).

1.2.5. OTROCI BREZ SPREMSTVA KOT NAJVRANLJIVEJŠA SKUPINA

Begunski otroci brez spremstva so najprej otroci, nato šele begunci. So otroci, ki so mlajši od 18 let in so zapustili svojo matično državo ter v novi državi zaprosili za mednarodno zaščito. Za njih velja, da so prišli brez spremstva staršev ali zakonsko določenega skrbnika. Kar pomeni, da jih večina pride v novo državo samih ali v družbi nekaj prijateljev. Otroci, ki nimajo spremstva, so prisotni v vseh tokovih migracij. Obravnavani so kot še posebej ranljiva skupina, ki je upravičena do ustrezne zaščite (Gabaj 2011).

»Otroci navadno svojo matično državo zapustijo kot begunci/ke zaradi strahu pred preganjanjem ali pomanjkanjem varnosti zaradi kršitev človekovih pravic, oboroženih spopadov ali nemirov v njihovi državi, revščine in pomanjkanja ali zato, ker so ostali brez

staršev oziroma so jih le-ti zavrgli. Ne glede na vzrok(e) zapustitve svoje matične države so v vsakem primeru upravičeni do mednarodne zaščite, kjer jih v postopkih zastopa zakoniti zastopnik/ca.« (CSD Ljubljana Vič – Rudnik 2016).

Otroci brez spremstva, mnogi so sirote, so bili ločeni od svojih staršev, skrbnikov, družine zaradi različnih okoliščin. Ni dvoma, da so kot otroci izpostavljeni velikim nevarnostim, ki jih doživljajo že pred samo potjo in na potovanju do potencialne države, kjer bodo zaprosili za mednarodno zaščito. Ti otroci prihajajo v popolnoma nov socialno kulturni kontekst z upanjem, da bodo nekega dne dočakali združitve z družino, če so člani še živi, ali da se bodo mogoče vrnil domov ali pa sami pričeli popolnoma novo življenje. Medtem ko se soočajo z občutki žalosti zaradi izgube družine, prijateljev in stvari, ki so jih pustili za sabo, se hkrati trudijo vključiti v novo kulturo in začeti novo življenje. V nekaterih državah, zadnji dve leti tudi v Sloveniji, takšnim otrokom določijo zakonitega zastopnika, ki bo do neke mere pomagal pri njihovi integraciji, drugje pa se morajo otroci znajti sami s pomočjo nekaterih nevladnih organizacij (Horvath Lindberg, Miserez 1991: 117 – 124). Veliko je primerov, ko otroci zaradi svoje ranljivosti postanejo žrtve trgovine z ljudmi za namene spolnega in delovnega izkoriščanja, zaradi negotovih okoliščin, v katerih so se znašli, so takšnemu izkoriščanju še toliko bolj izpostavljeni. Otroci so namreč zaradi svoje starosti oproščeni nekateri sodnih postopkov, kar za kriminalne združbe predstavlja veliko korist (Gabaj 2011). Otroci brez spremstva kažejo svojo prizadetost z različnimi neverbalnimi znamenji, katere se lahko hitro spregleda (še posebej v Sloveniji, kjer imamo takšen sistem, da za vse otroke brez spremstva skrbi le ena socialna delavka na njihovem oddelku, ker je preobremenjenost velika, se hitro zgodi, da ostanejo znamenja neopažena): so žalostni, prestrašeni, tesnobni, apatični, nezainteresirani, vase zaprti, samotarski. Pri nekaterih se opazi, da se začnejo obnašati, kot da bi bili leto mlajši in manj samostojni, pri drugih narašča napetost, nemirnost in agresivnost. Pojavijo se motnje pozornosti in težja koncentracija pri učenju. Pri kar nekaj otrocih opazimo stisko skozi spremembe telesnega dogajanja, kot so: motnje spanja, prehranjevanja, zmanjšana odpornost, povečana obolevnost itd. Pri otroku lahko opazimo, da burno telesno odreagira na dražljaje, ki ga spominjajo na vojno. Kako dolgo bodo takšni simptomi trajali in kakšne bodo dolgoročne posledice, je odvisno od različnih dejavnikov. Simptomi lahko trajajo nekaj tednov ali nekaj mesecev, če je bil dogodek zelo stresen, kot na primer vojni dogodki, se lahko pri nekaterih otrocih razvijejo dolgotrajne psihične motnje – potravmatski stresni sindrom, kar kažejo tudi mnoge raziskave in izkušnje prejšnjih vojn.

Vendar je treba poudariti, da imajo otroci veliko notranjo moč, s katero uspešno obvladujejo doživete travme (Mikuž Kos 1992: 111 – 113).

»Če bi neugodne psihosocialne posledice vojne za trajno zaznamovale vse otroke, bi morala generacija ljudi, ki so kot otroci doživeli drugo svetovno vojno, znatno slabše delovati, kazati znatno višjo stopnjo psihiatrične obolevnosti in psihosocialne motenosti kot naslednje generacije. Pa ni tako. S tem ne želim povedati, da je možno doživetje vojne izbrisati. Ostanjejo sledi, spomini, pri mnogih večja občutljivost na ogrožajoče okoliščine. Gotovo je doživetje vojnih grozot v otroštvu pri mnogih ljudeh zapustilo različne psihične težave. Vendar ne kaže vnaprej gledati na generacijo današnjih otrok, ki so doživeli vojno, kot na obsojeno generacijo. Na osnovi izkušenj iz druge svetovne vojne lahko predpostavljamo, da bo velika večina otrok, ki so doživeli 'jugoslovanske vojne' v začetku devetdesetih let, živila in delovala normalno in da njihova osebnost ne bo prizadeta zaradi hudih doživetij.« (Mikuž Kos 1992: 111 – 113)

1.2.6. INTEGRACIJA BEGUNCEV

Ker se velika večina beguncev še dolgo ne bo vrnila domov oziroma lahko na to le upajo, so si primorani ustvariti nov dom ter začeti novo življenje v državi gostiteljici. Na tej točki naj bi jih država spodbujala ter jim pomagala pri vključitvi v lokalno skupnost ter se sočasno trudila ohraniti njihovo lastno kulturno identiteto. V praksi pa je tako, da integracijske programe vključevanja beguncev v Sloveniji večinoma izvajajo nevladne organizacije, ki se sicer trudijo po svojih najboljših močeh, vendar za zagotavljanje kakovostne integracije beguncev to ni dovolj (UNHCR 2016). Takšen odnos je posledica dejstva, da integracija ni eden prioriternih ukrepov migracijske politike v Sloveniji, veliko večja pozornost se namenja reguliranju migracij in azilni politiki (Pajnik 2006: 29 – 31). Vendar že konvencija o statusu beguncev našteva socialno ekonomske in pravne pravice, ki morajo biti zagotovljene, da se bo integracija uspešno izvajala. Beguncem moramo omogočiti svobodo gibanja, prost dostop do izobraževanja in trga delovne sile, dostop do javnih storitev, možnost lastništva nepremičnin ter možnost pridobitve državljanstva v prihodnosti (UNHCR 2016). Pri integraciji je najbolj pomembna vključitev beguncev v državo, ki jim je priznala status, ob sočasnem ohranjanju njihove lastne kulturne identitete. Torej sočasno vpeljevanje v novo kulturo in ohranjanje lastne. Vendar pa v Sloveniji opazamo, da se od beguncev pričakuje, da se bodo čim boljše poistovetili s slovenskim načinom življenja, namesto da bi tudi mi

spoznavali vrednost drugačne kulture, ki z delovanjem in izkušnjami, ki jih begunci prinesejo s seboj, bogatijo skupnost in širijo naša obzorja. Zakon o mednarodni zaščiti sicer določa, da imajo begunci pravico do zaposlitve, prostora za bivanje, dostopa do zdravstvenih storitev in izobraževanja. Dejansko pa te pravno zagotovljene pravice velikokrat ostanejo le na papirju (Pajnik 2006: 29 – 35). To žalostno dejstvo potrjujejo tudi nedavni podatki. V času zadnje begunske krize, med 1. januarjem 2015 in 5. majem 2016, je v Slovenijo vstopilo več kot 477.791 beguncev, od katerih jih je v letu 2015 in 2016 za mednarodno zaščito zaprosilo samo 360, status pa je bil priznan le 65 osebam. Takšne številke ne kažejo samo na negostoljubnost, ampak tudi na problematično azilno politiko države.

Integracija preseljencev naj bi bila dvosmerni proces, kar pomeni, da z njo vsi nekaj pridobimo. Na eni strani mi kot družba, ki sprejme begunce in s tem postaja bolj heterogena, multikulturna in bogatejša za nova spoznanja, ter na drugi strani begunec, ki mu omogočimo, da polno zaživi v naši družbi, mu pomagamo pri aktivnem delovanju v družbi ter dostojanstvenem vsakdanu. Na začetku, torej v prvi fazi integracije beguncev, je najbolj pomembno, da jim zagotovimo ustrezno namestitev, dostop do zdravstva, socialne varnosti, izobraževanja in zaposlovanja. Če begunci tega niso deležni, se posledično težje in slabše vključijo in so tako odrinjeni na družbeni rob. Tisti prosilci za mednarodno zaščito, ki pridobijo status, pridobijo tudi nekatere pravice, ki jih zakonsko izenačujejo z državljani Slovenije. Vendar pa do njih pridejo z veliko več napora in težje kot drugi državljani, ob dejstvu, da imajo za sabo že težko pot, travmatske izkušnje in ob vsem doživljajo veliko stresa. Država je dolžna na podlagi konvencije, ki ji je zavezana, za begunce vsaj minimalno poskrbeti, vendar je praksa drugačna in begunci na podlagi Zakona o tujcih in prav tako slovenske Ustave niso izenačeni s slovenskimi državljani (Matko, Pajk 2005: 58 – 62).

Integracija je dolgoročen proces, ki se začne že ob prihodu v državo gostiteljico in se zaključi takrat, ko begunec postane aktiven član družbe v pravnem, ekonomskem, družbenem, izobraževalnem in kulturnem smislu (ECRE, 2002). Srednjeevropske države so dolgo časa veljale predvsem za tranzitne poti do ciljnih, zahodnoevropskih držav. To je temeljni razlog, da si srednjeevropske države niso dovolj prizadevale za razvoj integracijskih sistemov in politik. Zaradi takšne situacije ni bilo dovolj zagotovljene in ustrezne pomoči beguncem pri vključevanju v državo gostiteljico. V zadnjih letih naj bi se stanje nekoliko izboljšalo, oblikovani so bili nekateri novi programi in politike s področja migracij, kar pa še ne pomeni, da je trenutna situacija ustrezna in dostojanstvena za vsakega posameznika (UNHCR 2016).

1.3. POMOČ Z UMETNOSTJO KOT OBLIKA POMOČI ZA BEGUNCE

Begunci, ki zaradi iskanja varnosti prihajajo k nam, s seboj prinašajo težke travmatične dogodke, ki so jih lahko doživeli tako v svoji domovini, kot na poti do nove varne države. Travmatični dogodki, ki so jih izkusili, vplivajo na njihovo duševno zdravje, zaradi česar je pomembno, da imajo v prvih letih prihoda v novo državo, našo pomoč in podporo pri spopadanju in premagovanju le teh. Vendar ljudje, ki prihajajo k nam, prihajajo iz različnih kulturnih kontekstov in jezikovnih okvirjev. Kar pomeni, da se nekaterim lahko naša domača oblika pomoči zdi tuja in zastrašujoča. Druga ovira, na katero naletimo je sporazumevanje, ki je zaradi različnih jezikov beguncev in nepoznavanja skupnega jezika oteženo. To sta razloga, zaradi katerih sem iskala obliko pomoči, ki bi upoštevala omenjene primanjkljaje in omogočila pomoč in podporo. Pomoč z umetnostjo je tista, ki ne potrebuje skupnega jezika, saj je že sama umetnost lahko univerzalni jezik, s katerim se sporazumevamo preko različnih ustvarjalnih medijev, kot so: gib, ples, glasba, likovna umetnost, drama, video in fotografija.

Pomoč z umetnostjo se v glavnem uporablja in priporoča ljudem, ki imajo zaradi fizičnih, psiholoških, jezikovnih ali kulturnih razlogov težave z izražanjem. Zadnja dva sta še posebej značilna za področje begunstva in prav to je razlog, zakaj naj bi se pomoč z umetnostjo večkrat vključevala v multidisciplinarne time, ki zagotavljajo pomoč beguncem (Marxen 2003). Sam proces ustvarjanja, upodabljanja umetnosti vsebuje delo z rokami in s telesom, kar ponuja vsaj nekaj trenutkov, v katerih si begunci povrnejo moč nad svojim življenjem, kar, čeprav le za kratek čas, omogoči, da doživijo estetsko in posledično pozitivno izkušnjo. Preko igranja, ustvarjanja slik in risb je beguncem omogočeno, da komunicirajo, da povedo nekaj o svoji preteklosti in izkušnjah, ki so jih doživeli. S takšnim delom so lahko doseženi zmerni cilji, kot so zmanjšanje stresa, lajšanje občutkov osamljenosti in krepitev moči posameznikove identitete. Prosilci za mednarodno zaščito se v veliko primerih srečujejo z depresijo, napadi besa, s tesnobo zaradi izgube identitete in z občutki obupa. V takšni situaciji je zgodnje preprečevanje težjih duševnih stisk veliko učinkovitejše kot pa kasnejše zdravljenje. Ob tem pa se moramo zavedati, da delo s skupinami ljudmi različnih narodnosti pomagajočega prisili, da vzame v premislek svojo etnocentrično perspektivo. Hkrati pa je treba razumeti, da med ljudmi iz različnih držav obstajajo velike kulturne razlike v doživljanju težav in stisk ter v njihovem izražanju. Večina beguncev iz različnih držav nima med seboj veliko skupnega, po navadi je edina skupna točka travmatična izkušnja vojne,

nasilja in preganjanja. Zaradi tega terapevti, ki delajo z begunci, priporočajo, da se ti na začetku drug drugemu predstavijo, mogoče celo skupaj naredijo zemljevid in označijo države (Dokter 1998). Raziskave poročajo, da begunci kreativni proces začnejo presenetljivo hitro, običajno veliko hitreje kot verbalnega. To lahko povežemo z navadami iz njihove države izvora, v katerih za našo tradicijo prevladujoča oblika pomoči, ki jo vodimo zgolj s pogovorom, ni edina. Tako jim pomoč z umetnostjo ponudi priložnost, da se lažje izrazijo na način, ki jim je bližji (Marxen 2003).

1.3.1. ZMANJŠEVANJE POMEMBNOСТИ UBESEDITVE PROCESA

Oseba, ki izvaja psihosocialno pomoč z umetnostjo, mora uporabnikom zagotoviti prostor, umetniške pripomočke in samo sebe - svoj čas, pozornost in jasno določen odnos. Pomembno je, da skozi delavnice razvijemo skupen simbolični jezik, ki lahko omogoči dostop do potlačenih čustev, ki jih potem s pomočjo kreativnosti vključimo v svojo osebnost in s tem omogočimo terapevtski spremembi, da zavzame prostor v nas (Dokter 1998). Prednost pomoči z umetnostjo na področju begunstva je predvsem v tem, da ubeseditvi procesa in dela zmanjša pomembnost. Na ta način beguncem ni potrebno znanje jezika države gostiteljice ali jezika, ki ga govori pomagajoči. Skozi umetnost je mogoča neverbalna komunikacija, sporazumevanje brez besed. Nezmožnost govorjenja jezika gostujoče države je lahko za nekatere begunce zelo stresna in boleča izkušnja, ki ovira začetno razumevanje novega življenja. Prav zaradi tega lahko neverbalna komunikacija beguncem predstavlja veliko olajšanje (Marxen 2003). Zanimivo je, da jezikovna ovira lahko prinese celo pozitivne učinke v delavnico: ljudje se bolj opazijo med seboj, to vodi do večje aktivnosti in zabave, nekateri pa delujejo kot prevajalci in s tem lahko dobijo pomembno mesto v skupini (Orth, Verburgt 1998: 80 – 94).

1.3.2. SPODBUJANJE KULTURNE IDENTITETE TER INTEGRACIJA V NOVO KULTURO

Pomoč z umetnostjo vzdržuje obstoječo kulturno identiteto, še posebej v situacijah, ko se del identitete lahko izgubi ali pa je v konfliktu z dominantno kulturo države gostiteljice (Dokter 1998: 16). Umetniško izražanje lahko spodbudi varen fokus odkrivanja pozitivnih in negativnih vidikov tako lastne kulture kot kulture države gostiteljice. To lahko postane še posebej pomembno, ko delamo s skupino, ki prihaja iz različnih držav. Naša naloga je, da

jih spodbudimo in odpremo varen prostor, v katerem lahko izmenjujejo svoje izkušnje, ki so jih prinesli s seboj iz različnih kulturnih kontekstov. Prav tako pustimo odprt prostor za izmenjevanje izkušenj, ki so jih doživeli v državi gostiteljici ter o tem s kakšnimi kulturnimi razlikami se soočajo. Skupno ustvarjanje lahko prispeva k povezovanju in empatiji do članov skupine, s katerimi so si delili izkušnje. Pomoč z umetnostjo ima tudi to prednost, da lahko ljudje na neverbalni način podoživijo spomine na državo, iz katere prihajajo, na kulturo, jezik itd., kar vodi do večjega občutka varnosti. Umetnost pomaga tudi pri integraciji multikulturnih elementov, še posebej za tiste, ki so že nekaj časa v državi gostiteljici in za begunce, ki so doživeli veliko kulturno razliko, kjer vrednote prvotne kulture ne sovpadajo z novimi socialnimi navadami države gostiteljice (v šoli, službi idr.) (Marxen 2003).

1.3.3. DELO POMAGAJOČEGA

Ko kot pomagajoči delaš z begunci, je za uspešnost dela zelo pomembno spoznati razlike med evropskimi in neevropskimi oblikami umetniškega izražanja. Ne samo, da se je treba seznaniti z različnimi prepričanji in vrednotami, ampak je treba spoznati tudi različne simbole in predstave, s katerimi se v neki kulturi umetnost in umetniško izražanje sploh upodobi. Pomembno se je zavedati razlik v upodobitvi črte, oblike, barve, giba, zvoka itd. Nekega kulturnega ozadja osebe, hkrati pa moramo biti pozorni, da ne zaidemo v drugo skrajnost, ko bi pretirano poudarjali umetniško tradicijo neke kulture kot stereotip, pozabili pa na bogastvo in različnost kultur in na ta način poenostavili umetniško izražanje (Fernando, Keating 2008). Prav tako ne smemo zanemariti dejstva, da se najde kar nekaj razlik, na katere moramo biti pozorni, da pravilno razumemo drug drugega, tudi v neverbalni komunikaciji (Marxen 2003). Pomagajoči se moramo zavedati tudi dejstva, da je vsako srečanje lahko zadnje. Kajti zgodi se, da bodo begunci premeščeni v druge centre, nekateri bodo odšli naprej v drugo državo, nekatere bodo deportirali, nekateri pa preprosto izginejo. Zato je pomembno, da vsako srečanje na koncu vključuje slovo, da preprečimo sekundarno travmatizacijo (Dokter 1998).

1.4. VLOGA SOCIALNEGA DELA NA PODROČJU MIGRACIJ

Vloga socialnega delavca in delavke na področju migracij v zadnjem času postaja vedno bolj pomembna, saj se število beguncev, ki iščejo zatočišče v novih državah, strmo povečuje. Da pa bi znali strokovno ustrezno delovati na tem področju, moramo imeti nekaj dodatnega

znanja, saj pomagamo ljudem, ki prihajajo iz različnih kulturnih ozadij, ki so nam velikokrat neznana in tuja.

Delovanje socialne delavke naj poteka na dveh ravneh, na mikro in mezo. Na mikro ravni delamo s posameznikom, zadovoljujemo osebne potrebe uporabnikov socialnih služb, podpremo ljudi, skupine in skupnosti v delovnih odnosih. »[...] po drugi strani pa [socialna delavka] prevzema aktivistično vlogo na širši, makro ravni, kjer se zavzema za socialne akcije, ki opozarjajo in odpravljajo neenakosti in rasizem v družbenih strukturah (metoda skupnostnega socialnega dela). Institucije, ki se zavzemajo za večjo socialno pravičnost in vključenost, se morajo zavzemati za podporo, ki bo posameznikom ali skupinam lajšala dostop do obstoječih virov in ustvarjala nove vire moči. Poglavitno načelo antirasističnega socialnega dela je kritično razumevanje strukturnih nepravilnosti in neenakosti s poudarkom na prevladujočih razmerjih moči« (Urh 2009: 38).

Prva lastnost, na katero moramo biti v socialnem delu pozorni, je občutljivost za različnost. Kajti če nismo občutljivi za razlike, lahko s tem povzročimo veliko škode. Ljudem vzbudimo občutek, da ne spadajo v družbo in posledično prispevamo k odtujevanju in izključevanju. Tako tudi povzročimo občutke manjvrednosti, prispevamo k ustvarjanju problemov oziroma preprečimo izboljšanje obstoječega stanja. Če pa se kot socialni delavci zavedamo omenjene občutljivosti za različnost, lahko vplivamo na vključevanje osebe v novo družbo, krepimo njen občutek pripadnosti in pripomoremo k razvoju vrednot na osebni ravni, kar posledično pripomore k ustvarjanju novih rešitev v vsakdanjem življenju (Humljan Urh 2013: 9 – 11). Prva stvar, ki jo lahko v procesu odpravljanja rasizma na kulturni, institucionalni in osebni ravni kot socialni delavci naredimo, je, da se začnemo tega zavedati. Socialne delavke in delavci si navadno ne predstavljamo sebe kot del skupine, ki zatira, ali diskriminira. Želimo se videti kot antirasiste in borce za pravičnejšo družbo. Vendar proces ozaveščanja vključuje tudi to, da prepoznamo, na kakšen način se institucionalni rasizem prepleta z osebnim. Proces ozaveščanja je lahko zelo boleč in neprijeten, saj nas lahko mnogo ugotovi, da pravzaprav pripadamo družbeni skupini, ki zatira. Posledično imamo lahko občutke krivde in nemoči, vendar vedno obstaja možnost, da začnemo delovati proti večinskemu tihemu in samoumevnemu pristajanju na slabši položaj prikrajšanih skupin (Zorn 2003a: 5).

Da smo kot socialni delavci pri svojem delu etično oziroma kulturno občutljivi, moramo spoznavati kulturne posebnosti posamezne etične oziroma kulturne skupine. Po Humljan Urh (2013: 41) etična oziroma kulturna občutljivost obsega naslednje:

- Poznavanje različnih kulturnih praks in navad,
- Poznavanje različnih kulturnih norm, kategorij,
- Spoštovanje in upoštevanje kulturnih potreb in vrednot,
- Poznavanje in upoštevanje načina družinske strukture,
- Poznavanje razmerij med spoloma,
- Poznavanje medgeneracijskih vlog,
- Poznavanje skrbstvenih dolžnosti znotraj skupnosti,
- Poznavanje zdravstvenih prepričanj,
- Poznavanje odnosa do hendikepiranosti in bolezni,
- Poznavanje načina prehranjevanja,
- Poznavanje rabe materinega jezika,
- Poznavanje in spoštovanje verskega prepričanja,
- Poznavanje razmerij med posameznikom, družino in skupnostjo,
- Poznavanje etične in kulturne identifikacije.

»Socialni delavci niso zdravstveni strokovnjaki, ampak si prizadevajo za in spodbujajo posameznikovo dobro počutje. Niso formalni učitelji, ampak se morajo potruditi, da naučijo ljudi novega razmišljanja o problemih v njihovem življenju. Niso odvetniki, ampak imajo praktično odgovornost z zakonom prijaviti nekatere še posebej občutljive vidike in prav tako niso uradni predstavniki religije, ampak uporabijo svoj vpliv, da spodbujajo etične vrednote ali ali preprečujejo etično vprašljiv način življenja« (Igwe 2003: 197 - 198)(naš prevod).

Vendar za večplastno in kvalitetno podporo beguncem potrebujemo več kot le dobro usposobljenega socialnega delavca, kajti »[s]ocialno delo prispeva znanje za strokovno ravnanje, vendar reševanje problemov beguncev ne more biti zgolj naloga strokovnjakov: socialno delo je možno le, če sodelujemo ljudje, mi vsi.« (Čačinovič Vogrinčič 1993: 107).

V nadaljevanju bom naštel nekaj bolj pomembnih metod socialnega dela z begunci po Zorn (2003b: 308):

- Individualno svetovanje,
- Zagovorništvo v individualnih primerih in skupinsko zagovorništvo,
- Načrtovanje novih služb in projektov, ki bodo prispevali k ustvarjanju novih socialnih mrež in novih zaposlitvenih možnosti,
- Izdelava in implementacija individualnih načrtov za življenje v novi državi z vsakim beguncem in begunko posebej,

- Neposredno financiranje, s katerim omogočamo izbire.

Kot eno pomembnejših metod socialnega dela pri delu z begunci bom izpostavila zagovorništvo, ki se mi zdi bistveno, če hočemo učinkovito delovati na tem področju. Zaradi položaja, v kakršnem so begunci v Sloveniji, je metoda zagovorništva še toliko bolj pomembna. Saj so njihove pravice kljub temu da jim po zakonu pripadajo, pri nas velikokrat kršene in spregledane. Pomembno je, da prispevamo h krepitvi njihove moči, saj so begunci ob prihodu v Slovenijo glede pravic, ki jim pripadajo, in možnosti, ki so jim na voljo, brez osnovnih informacij in ne vedo, kje poiskati institucije, ki jim te vire lahko zagotovijo (Rendulić 2016: 17 - 19).

[...] dostop migrantov do socialnih pravic [je] odvisen od več dejavnikov, in sicer: 1) obsega socialne države oz. obsega socialnih pravic in dajatev; 2) stopnje vezanosti pravic na državljanski status oz. na statute, ki ga nadomeščajo; 3) imigracijskih oz. integracijskih politik in 4) diskurzov oz. javnega mnenja o tujih delavkah in delavcih, ki vplivajo na dostopnost do pravic in dajatev (Leskošek 2016: 99).

Zagovorniki so tisti, ki vzpostavljajo odnose z osebami, ki so socialno izključene. Prizadevajo si, da so interesi oseb slišani in uresničeni, z njihovimi pravicami ravnaajo in jih predstavljajo, kot da so njihove lastne. Zagovorniki pri svojem delu uporabljajo različne metode: vzpostavljanje stika in delovnega odnosa, krepitev moči, analizo tveganja in mediacijo. Zagovorništvo je tudi zato tako pomembna metoda socialnega dela, ker krepi moč uporabnika ali skupine ter se zavzema za cilje uporabnikov in spremembe v širšem okolju. Kar pomeni zavzemanje za spremembe zakonodaje, javnega mnenja, odpravljanje diskriminacije in tako naprej (Zaviršek et al. 2002).

2. PROBLEM

Na podlagi nekajletnih izkušenj na področju dela s prosilci za mednarodno zaščito in tudi s tistimi, ki so to že prejeli, sem tako v fazi, ko se odločijo zaprositi za mednarodno zaščito kot tudi v fazi integracije, opazila velik primanjkljaj na področju psihosocialne podpore in pomoči. Prebežniki, ki v iskanju varnosti in zatočišča vsakodnevno vstopajo v nove države, s seboj prinašajo težka bremena. Nekateri prihajajo z vojnih območij, drugi so preganjani zaradi vere, rase, narodnosti, političnega prepričanja ali pripadnosti posebni družbeni skupini. Travmatične izkušnje, ki so jih doživeli, močno vplivajo na njihovo duševno zdravje. Zato se mi zdi nudenje psihosocialne podpore vsaj v prvih letih prihoda v državo izrednega pomena. Ker pa ljudje, ki zaprosijo za mednarodno zaščito, prihajajo k nam iz različnih držav in kultur, se zgodi, da jim je lahko, nam domača oblika pomoči s pogovorom (socialni delavec/terapevt – uporabnik) tuja in kdaj tudi zastrašujoča. Velika ovira za obliko pomoči zgolj skozi pogovor je tudi sporazumevanje, saj večina beguncev govori le svoj materni jezik, pri nas pa nimamo dovolj prevajalcev oziroma sredstva, ki jih reševanju opisane problematike namenja ministrstvo, niso temu namenjena. Zato me je zanimalo, kako bi lahko psihosocialno podprla begunce na njim bližji način, s predpostavko, da verbalna komunikacija v jeziku, ki bi ga vsi udeleženci razumeli, skoraj ne bo mogoča. V tem primeru se mi je zdela psihosocialna pomoč z umetnostjo ena izmed primernejših oblik, saj omogoča sporazumevanje in izražanje čustev preko ustvarjalnih medijev, kot so gib, ples, glasba, likovna umetnost, drama, video in fotografija. Prisiljeno razseljenih po svetu je ogromno, prav tako pa se je število ljudi, ki iščejo varnost in zatočišče pri nas, z begunskim tokom v letu 2015/2016 tudi precej povečalo. Zato se mi zdi smiselno raziskati, če bi beguncem omenjena oblika pomoči, izvedena na način delavnic, koristila.

Upam, da bodo moje ugotovitve koristne za pomagajoče na področju dela z begunci, ki potrebujejo obliko oziroma metodo dela, s katero bi se lahko približali uporabnikom, ker vedo, da je komunikacija zaradi jezika in kulturnih razlik otežena. Ker so me v Azilnem domu na Viču pred začetkom raziskave prosili, da bi jim posredovala svoje rezultate, sklepam, da menijo, da bi jim lahko moje ugotovitve koristile pri razvijanju oblike podpore in pomoči za begunce.

Rada bi predstavila sliko dosedanje psihosocialne podpore in pomoči v Sloveniji za begunce, katera mi bo pomagala osvetliti nujnost pomoči v tem kontekstu. Iz informacij, ki sem jih pridobila, je razvidno, da v azilnem domu do zdaj ni bilo nobenega, ki bi to izvajal. Če

določeno osebo socialni delavec v azilnem domu prepozna kot nekoga, ki nujno potrebuje strokovno pomoč, jo napotijo k dežurnemu psihiatru. Kar pa seveda ne omogoča kontinuirane podpore in pomoči, saj se dežurni psihiater dnevno menja, zato vse ostane pri enkratnem obisku. Če že mora oseba večkrat obiskati dežurnega psihiatra, vsakič znova vzpostavlja pogovor z novim strokovnjakom, kar ne more ustvariti ugodnega prostora zaupanja in dobrega delovnega odnosa. Prav tako so napotene samo tiste osebe, za katere drugi ugotavljajo, da potrebujejo strokovno pomoč in tiste, katerih stiska je dovolj velika, da jih nujni dežurni psihiater sprejme. S tem so izločeni vsi ostali, ki doživljajo vsakodnevne stiske, so žrtve mučenja, imajo potravmatsko stresno motnjo itd. Šele letos, aprila 2016, so v Azilnem domu na Viču začeli z novo prakso, vsak petek popoldan je prisoten psihiater, ki nudi pomoč, za lažjo komunikacijo pa je poleg tudi prevajalec. Vendar pa je en dan na teden premalo za veliko število ljudi, ki potrebujejo pomoč in podporo. Zopet se izločijo vsi, ki niso nujni primeri, ki sami ne ubesedijo stiske in ne prosijo za pomoč. Beguncem so na tem področju nekoliko pomagale nevladne organizacije, ki so nudile pomoč v obliki pogovora. Na primer, Slovenska filantropija je svoj projekt psihosocialne podpore in pomoči za tiste, ki so prepoznani kot žrtve mučenja in ki imajo kažejo močen potravmatski stresni sindrom, začela v aprilu leta 2015, trajal pa bo eno leto. Iz teh informacij sklepam, da bi bili psihosocialno podpora in pomoč dobrodošli oziroma nujni na področju migracij.

Raziskava je nastala na mojo pobudo in v sodelovanju z azilnim domom, ki mi je za izvajanje delavnic nudil prostor na izpostavi azilnega doma na Kotnikovi ulici ter mi omogočil podporo strokovnih delavk.

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA, na katera sem želela z raziskavo odgovoriti, so naslednja:

1. Kako udeleženci ocenjujejo izkušnjo delavnic?
2. Kako udeleženci ocenjujejo prispevek delavnic k njihovemu boljšemu medsebojnemu sporazumevanju?
3. Kako je bila udeležencem delavnica v pomoč in kaj je bilo drugače v primerjavi z drugimi dosedanjimi oblikami pomoči?
4. Kakšni so učinki delavnic z vidika kulturnega konteksta? Ali delavnice prispevajo k ohranjanju kulturne identitete in vključevanju v novo kulturno okolje?

HIPOTEZE:

1. Več udeležencev delavnice ocenjuje kot vsečne in manj kot nevšečne.
2. Večina anketirancev bi delavnico priporočila drugim, ker jim je pomagala, da so se sprostili.
3. Vsaj 80 % anketirancev se opredeli, da so jim delavnice pomagale do lažjega sporazumevanja.
4. Plesno gibalni medij omogoča najlažje neverbalno sporazumevanje.
5. Delavnice udeležencem najbolj koristijo pri izražanju čustev in občutkov.
6. Delavnica, katere namen sta psihosocialna podpora in pomoč, je prva, katere so se lahko udeležili v azilnem domu.
7. Anketiranci so skozi delavnice lahko izrazili svojo kulturo.
8. Anketiranci so skozi delavnice lahko spoznali našo kulturo.

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE

V raziskavi sem kombinirala kvantitativni in kvalitativni pristop, saj sem zbirala tako številčne podatke kot besedne opise (opazovanje z udeležbo). Kvantitativne podatke sem preštevala in kvantitativno analizirala, kvalitativne podatke pa sem pregledala in so mi koristili kot pomembna dodatna informacija k rezultatom. Moja raziskava je eksplorativno – deskriptivna, torej prehod med eksplorativnimi in deskriptivnimi raziskavami. Je izkustvena oziroma empirična, ker sem na novo zbirala podatke z opazovanjem ter spraševanjem. Ker je raziskava podala podatke o neki metodi oziroma tehniki dela z begunci ter uspešnosti in učinkovitosti pri reševanju njihovih težav, je aplikativna, podatki se bodo uporabili v Azilnem domu na Viču za razvijanje oblik psihosocialne pomoči in podpore (Mesec 2009).

Tabela 3.1.: Spremenljivke v vprašalniku

SPREMENLJIVKE	INDIKATORJI	MODALITETE
Všečnost delavnic	Obkrožen odgovor na vprašalniku	
Priporočilo drugim	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Da Ne
Razlog priporočila drugim	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Ker se mi zdi zabavna Ker sem spoznal nove prijatelje Ker sem se sprostil Ker sem si tako zapolnil prosti čas Ker mi pomaga pri premagovanju travmatskih izkušenj Ker sem lahko izrazil svoja čustva
Možnost skupnega sporazumevanja na delavnicah	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Da Ne

SPREMENLJIVKE	INDIKATORJI	MODALITETE
Vrsta medija, ki je omogočil sporazumevanje	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Likovnost Ples – gib Glasba Igra
Koristnost delavnice	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Spoznal sem nove prijatelje Pozabil sem na svoje težave Preko delavnic sem se lažje sporazumeval z ostalimi Imel sem priložnost povedati, kdo sem ter iz katere kulture prihajam Sprostil sem se Delavnica mi je predstavljala prostor, kjer sem lahko izrazil svoje občutke in čustva Nič mi ni koristilo
Oprelitev do dosedanjih oblik pomoči	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Zame je bila takšna delavnica prva Prvič sem sodeloval z ljudmi iz različnih kultur Naučil sem se stvari o drugih kulturah Prvič smo na delavnici plesali Prvič smo na delavnici igrali Glasbila Prvič smo na delavnici likovno ustvarjali
Komponenta lastne kulture v delavnici	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Da Ne
Komponenta integracije v novo kulturo	Obkrožen odgovor na vprašalniku	Da Ne

3.2. RAZISKOVALNI INSTRUMENTI

Za merski instrument sem uporabila standardiziran anketni vprašalnik, ki sem ga s pomočjo treh prevajalcev prevedla v jezike udeležencev delavnic: Farsi, Arabščina, Angleščina.

Anketni vprašalnik zajema devet vprašanj in vsebuje odgovore zaprtega tipa (za obkrožiti ali označiti z oceno 1 – 5).

Pri kvalitativnem delu raziskave sem uporabila svoje dnevniške zapise iz delavnic, ki sem jih zapisovala po vsaki delavnici.

3.3. POPULACIJA

Populacija v moji raziskavi so vsi samski moški starejši od 18 let, ki so v Republiki Sloveniji zaprosili za mednarodno zaščito in so nastanjeni na izpostavi Azilnega doma na Kotnikovi ulici v Ljubljani ter so se udeležili vsaj štirih srečanj. Vzorca nisem imela, saj sem imela namen zajeti celotno populacijo, torej vse udeležence delavnic, ki so nastanjeni na izpostavi omenjenega azilnega doma.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Najprej sem na fakulteti pridobila potrdilo dekanke in mentorice, ki sta me podprli pri moji ideji izvajanja delavnic. S tem potrdilom sem odšla v Azilni dom Vič, kjer sem prosila za možnost uporabe prostora in dovoljenje za izvajanje delavnic. Iz azilnega doma so me napotili na izpostavo na Kotnikovi ulici, kjer sem se sestala s socialno delavko ter se dogovorila o formalnostih. Izvajanje delavnic je potekalo od začetka marca do konca maja 2016. Na izpostavi azilnega doma na Kotnikovi ulici smo se zbrali enkrat na teden, ob torkih, od 13.30 do 15.00. Na naših srečanjih je bila prisotna pomočnica, ki mi je pomagala pri izvajanju delavnic.

Podatke sem zbrala s pomočjo anketnih vprašalnikov, ki sem jih razdelila na zadnji delavnici v prostorih Izpostave azilnega doma na Kotnikovi ulici. Izvedla sem nevodeno skupinsko anketo, ki je vsebovala vprašanja zaprtega tipa. Spraševanje je bilo delno posredno. Na začetku sem s pomočjo udeležencev, ki znajo prevajati, vsem skupaj razložila namen anketnega vprašalnika, kako ga izpolniti ter čemu je namenjen (saj nekaterim sam koncept izpolnjevanja vprašalnika ni bil poznan). Nato sem jim razložila še koncept anonimnosti odgovorov ter jih povabila, da vprašalnike izpolnijo. Ves čas sem bila na voljo za morebitna vprašanja. Ko so končali z izpolnjevanjem, sem se jim zahvalila.

Dnevniške zapise sem zapisovala po vsaki delavnici posebej, tako sem jih uspela zbrati 11. Zapisovala sem jih kronološko, od začetka do konca delavnice. Najprej sem zapisala vajo ali dejavnost, ki smo jo izvajali, ter nato pod vsako od njih zanimiva opažanja.

3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Kvantitativne podatke, zbrane preko anketnega vprašalnika, sem ustrezno oštevilčila in vnesla v program Microsoft Excel 2016. Za vsako vprašanje posebej sem si pripravila svojo variabla. Podatke sem s pomočjo programa analizirala in nato v istem programu (Microsoft Excel 2016) za pridobljene podatke ustvarila grafikone. Nato sem preverila hipoteze s pregledom podatkov.

Dnevniške zapise sem pregledala in izpisala pomembnejše dele, s katerimi sem si odgovorila na raziskovalna vprašanja.

3.6. FAZE RAZISKAVE

1. V Azilnem domu na Viču sem najprej govorila z vodjo in ji predstavila svojo idejo o konkretni izvedbi empiričnega dela v obliki delavnic z naslovom Pomoč z umetnostjo za begunce. Vodja azilnega doma mi je delavnice odobrila ter me napotila k socialni delavki na področju samskih moških.
2. Z njo sem se sestala ter ji predstavila načrt dela. Skupaj sva razmišljali, kdo bi se udeležil delavnic in s kakšnimi nameni, cilji. S pomočjo njenih izkušenj na področju dela v azilnem domu sva prišli do skupnega spoznanja, da bo delo mogoče samo z moškimi ali izključno z ženskami, ne pa z mešano skupino. Ker sem želela zajeti večjo populacijo, sva se odločili za samske moške nad 18 let, ki bivajo v azilnem domu.
3. Oblikovala sem vabilo na delavnico v obliki plakata, ki je bil zaradi enostavnosti in likovnega prikaza razumljiv za vse jezike. Plakat je bil en teden pred prvo delavnico izobešen na oddelku za samske moške. S socialno delavko sva se domenili, da bo prva delavnica odprta za ves oddelek samskih moških, v naslednje pa bi se jih glede na zanimanje vpisalo največ 15.

4. Vsebino delavnic sem izoblikovala po prebiranju literature ter priporočnikov za izvajanje pomoči z umetnostjo, veliko vsebine pa sem ustvarila tudi sama s svojimi preteklimi izkušnjami na tem področju.
5. Izvedba prvega srečanja (delavnice) je bila v azilnem domu na Viču v večnamenskem prostoru. (Na tem mestu bom opisala poteke delavnic samo na kratko, bolj podroben opis pa je na voljo v prilogah).

1. SREČANJE VIČ: SPOZNAVNA DELAVNICA

- Pripravim prostor in pozdravim prve udeležence.

UGLAŠEVANJE:

- Vzpostavim prvi stik z udeleženci. Predstavim sebe, svojo pomočnico ter razložim, kako bodo naša srečanja potekala.
- Nagovorim tiste, ki bi mi lahko pomagali pri prevajanju.
- Vzpostavimo naši komunikaciji primeren dogovor o sodelovanju.
- S pomočjo klobčiča volne povemo vsak svoje ime ter nekaj osnovnih podatkov in ustvarimo prepletajočo mrežo.

OGREVANJE:

- S pomočjo gibalno glasbene igre v ritmu še enkrat ponovimo imena drug drugega ter sprostimo ozračje.
- Na tla razporedim različne predmete. Vsak izmed udeležencev si izbere po dva izmed takih, s katerimi se lahko poistoveti, oziroma bi predmeti znali povedati nekaj o njih samih.
- S pomočjo metode vrvice se razdelijo po parih.
- S pomočjo predmetov in pantomime si v parih drug drugemu povedo nekaj o sebi.
- Deljenje izkušnje s celotno skupino.

OSREDNJI DEL:

- Oblikujemo krog, vsak posameznik posebej vstopi v krog ter izrazi svoje počutje z gibom ali zvokom. Nato cela skupina ponovi gib ali zvok.
- Razdelitev v dve skupini, vsaka skupina posebej sestavi svoj kratke predstavitev.
- Predstavitve točke drugim v skupini in gledalcem.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Ples, igranje glasbe.
 - Zahvala, zaključek delavnice.
6. Prekinitev delavnic zaradi povečanega števila prihoda beguncev v Slovenijo in posledično povečanega števila prosilcev za mednarodno zaščito v azilnem domu. Zato večnamenski prostor uporabijo za nastanitev, drugega prostora, kjer bi lahko izvajala delavnice, pa ni na voljo.
 7. Čakanje na ureditev razmer v azilnem domu, da bi lahko nadaljevala delavnice. Ker se je število beguncev iz dneva v dan povečevalo, se odpre izpostava azilnega doma na Kotnikovi ulici. Preko socialne delavke na Viču dobim kontakt socialne delavke na izpostavi azilnega doma na Kotnikovi, kjer se dogovorim za sestanek.
 8. Predstavitev moje ideje o konkretni izvedbi empiričnega dela v obliki delavnic z naslovom Pomoč z umetnostjo za begunce novi socialni delavki. Postavitev novega termina in ogled novega prostora. Dogovor, da so vsi, ki so nastanjeni na izpostavi azilnega doma, vabljeni k sodelovanju.
 9. Postavitev plakata z vabilom teden pred prvo delavnico v jedilnico.
 10. Izvedba 11 srečanj (delavnic) na izpostavi azilnega doma na Kotnikovi ulici v večnamenskem prostoru pred jedilnico.

1. SREČANJE KOTNIKOVA: SPOZNAVNA DELAVNICA

UGLAŠEVANJE:

- Pripravim prostor in pozdravim prve udeležence.
- Vzpostavim prvi stik z udeleženci.
- Povabim jih v krog na sredini ter predstavim sebe, svojo pomočnico ter kako bodo naša srečanja potekala.
- Vzpostavitev dogovora o sodelovanju.
- S pomočjo klobčiča volne povemo vsak svoje ime in ustvarimo prepletajočo mrežo.

OGREVANJE:

- Oblikujemo krog, vsak posameznik, ko je pripravljen, vstopi v krog ter izrazi počutje z gibom ali zvokom. Nato cela skupina ponovi gib ali zvok.
- Vaja helijeve palice.

OSREDNJI DEL:

- Razdelitev v pare.
- Risanje portreta drug drugega ter obenem predstavitev, kaj radi počnejo, z gibom drugemu. S tem sooblikujejo nastajajočo sliko.
- Risanje avtoportreta (spodbujam jih k abstraktni risbi, k temu, da upodobijo namesto svojega obraza npr. žival, predmete, barve, za katere občutijo, da jih predstavljajo).

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- V skupini drug drugemu predstavimo svoj avtoportret ter povemo nekaj o sliki oziroma risbi.
- Srečanje končamo v krogu s plesom in glasbo ter pogostitvijo s čajem in piškoti.

Slika 3.6.1.: Portreti in avtoportreti, ki so bili ustvarjeni s strani udeležencev delavnic

2. SREČANJE KOTNIKOVA: GLASBENO LIKOVNA DELAVNICA

UGLAŠEVANJE:

- Skupini predstavim svojo novo pomočnico.
- Vprašam jih po razpoloženju in povabim, da podelijo z nami, kaj so počeli pretekli teden.

OGREVANJE:

- Igra s stoli in z glasbo za ogrevanje.
- Izražanje slike s svojim telesom brez govorjenja, drugi člani se trudijo ugotoviti, kaj posameznik želi pokazati.
- Posedemo se v krog, kot vodja začnem z ritmom, ki ga ustvarjam z udarjanjem z rokami po bobnu in telesu. Skupina ponovi za mano, nato vsak posameznik, ko je na vrsti, dobi boben in ustvari svoj ritem, ki ga skupina ponovi, ali nadgradi.

OSREDNJI DEL:

- Ustvarimo kratek glasbeni koncert, ki ga izvedemo zgolj z rokami in enim bobnom. Povabim jih, da po občutku sledimo melodiji, kamor nas bo vodila.
- Nato jih povabim, da si vsak vzame nekaj časa in razmisli, kako vidi sebe čez deset let, kje bo, kakšen bo, kaj bo delal itd. Nato vsak dobi list papirja in barve ter nariše svoj avtoportret čez deset let.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Pogovor v krogu na temo avtoportreta.
- Zaključek in pogostitev.

3. SREČANJE KOTNIKOVA: GLINA KOT TERAPEVTSKI MEDIJ

UGLAŠEVANJE:

- Zberemo se zunaj pred domom in otvorimo naše srečanje.

OGREVANJE:

- Skupno ustvarjanje in priprava za glineni pikado.

OSREDNJI DEL:

- Vaja: glineni pikado.
- Vaja: glineni telefon.
- Vaja: glinena pantomima.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Preostanek delavnice je namenjen oblikovanju iz gline po želji.
- Predstavitev izdelkov ter pogovor.
- Zaključek.

4. SREČANJE KOTNIKOVA: DELAVNICA ZUNAJ, ORGANIZIRANA S STRANI UDELEŽENCEV

UGLAŠEVANJE:

- Zbor pred azilnim domom.
- Odhod do parka Tivoli skozi mesto.

OGREVANJE:

- Začetne igre za ogrevanje.
- Povem navodilo, da bodo tokratno delavnico sicer z mojo pomočjo več ali manj organizirali in vodili sami.
- Na tla položim vse pripomočke, ki sem jih prinesla s seboj (glasbila, likovni pripomočki, žoge, družabne igre, idr.).
- Povabim jih, da se skupaj odločijo, kaj bomo počeli in na kakšen način.

OSREDNJI DEL:

- Igranje in učenje igranja glasbil, vsak, ki je bil na vrsti za igranje na boben, je povedal nekaj o sebi in o svoji življenjski zgodbi.
- Predstavitev iger, ki so se jih naučili v svojih matičnih državah.
- Petje afganistanskih in sirskih pesmi.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Druženje in zaključek.
- Odhod do azilnega doma skozi mesto.

Slika 3.6.2.: Delavnica v parku Tivoli

5. SREČANJE KOTNIKOVA: GIBALNA DELAVNICA

UGLAŠEVANJE:

- Začetni pozdrav ter pogovor.
- Človeška veriga s pomočjo krajših vrvi.

OGREVANJE:

- Igra s predajo ritma in zvoka naključnemu naslednjemu v krogu.
- Vaje zaupanja.
- Vaja koordinacije in pozornosti. Pokleknemo na tla ter položimo roke pred sabo na tla, prekrizamo jih s svojimi sosedi. Nato v ritmu izvajamo udarce, če se ritem podvoji, se smer zamenja.

OSREDNJI DEL:

- Vaje z močnim lepilnim trakom (kot nadomestkom vrvi) ob glasbi.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Zaključek v obliki igranja instrumentov in plesa.

Slika 3.6.3.: 5 Srečanje Kotnikova

6. SREČANJE KOTNIKOVA: BALONI

UGLAŠEVANJE:

- Skupno načrtovanje presenečenja za rojstni dan.
- Pripravimo presenečenje za rojstni dan enega od udeležencev in ga nato povabimo v prostor.
- Pogostitev s torto.

OGREVANJE:

- Pozdrav v krogu, vsak dobi svoj balon.
- Začetna vaja z baloni, namenjena ogrevanju.

OSREDNJI DEL:

- Vaje z baloni.
- Eden izmed udeležencev vodi del našega srečanja in nas nauči kurdskega plesa.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Zaključek ob sproščenem plesu in glasbi, ki jo izbirajo udeleženci sami.

7. SREČANJE KOTNIKOVA: PLESNO GLASBENA DELAVNICA

UGLAŠEVANJE:

- Začetni pozdrav in krajši pogovor o aktualnih odločitvah glede njihovih odločb.

OGREVANJE:

- Dinamična igra s stoli in z glasbo.

OSREDNJI DEL:

- Nato si tisti, ki bi raje ustvarjali glasbo, izberejo pripomočke, tisti, ki bi raje plesali, pa ostanejo v krogu.
- Melodija začne nastajati tako, da povabim vsakega od njih, da se izrazi z gibom ali glasbo.
- Kot skupina se trudimo, da si s sprotnim ponavljanjem zapomnimo vse gibe.
- Nato jih združimo v plesno točko, ki jo lahko še vsak posebej po svoje preoblikuje na treh nivojih plesa (nizko, srednje, visoko).
- Razdelimo se v dve skupini in se s točko predstavimo drug drugemu.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Sledi prosti ples in igranje instrumentov.
- Pogostitev in zaključek.

Slika 3.6.4.: Plesno gibalna delavnica

8. SREČANJE KOTNIKOVA

UGLAŠEVANJE:

- Usedemo se v krog in podelimo svoje počutje z drugimi.

OSREDNJI DEL:

- Nato jih povabim, da skozi igro uprizorimo neki prizor oziroma dogodek. Želim, da ga ustvarijo sami, zato jim prepustim besedo, še pred tem pa pokažem, kako naj bi uprizoritev potekala.
- Nastop začne ena oseba, ko želijo, se ji pridružijo tudi drugi udeleženci, sodelujejo z njo, nadaljujejo njeno vlogo ali pa dodajo čisto svoj prispevek k igri.
- Zaradi lepega vremena si premislimo glede uprizoritvene delavnice, odidemo v bližnji park in s seboj vzamemo glasbila ter pripomočke za športne dejavnosti.
- V parku nekateri igrajo, drugi plešejo, spet drugi igrajo nogomet, odbojko ali košarko.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Poslovimo se od enega izmed udeležencev, ki nam je povedal, da bo zapustil Slovenijo.

- Odpravimo se nazaj proti azilnemu domu.

9. SREČANJE KOTNIKOVA: GLINA KOT TERAPEVTSKI MEDIJ 2

UGLAŠEVANJE:

- Pozdrav in pogovor o počutju v manjši skupini.

OGREVANJE:

- Predstavitev gline kot materiala, kaj lahko z njo delamo in kako.
- Glineni telefon
- Glinena pantomima

OSREDNJI DEL:

- Skupno izdelovanje kipa.
- Izdelovanje poljubnega izdelka.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Predstavitev izdelkov ter pogovor.
- Zaključek in pogostitev.

10. SREČANJE KOTNIKOVA: ZAKLJUČNO SREČANJE

UGLAŠEVANJE:

- Pozdrav in napoved zadnje delavnice.
- Spraševanje po občutkih.

OGREVANJE:

- Vsak dobi list papirja, nanj odtisne svojo roko in poleg zapiše ali nariše, kar želi.

OSREDNJI DEL:

- Združimo liste v skupno sliko.

SPROŠČANJE OZ. ZAKLJUČNA FAZA:

- Razdelitev anketnih vprašalnikov.
- Evalvacija in pogovor o delavnicah.

- Zahvala in zaključek delavnic s torto.
- Ples in glasba.
- Poslovitev.

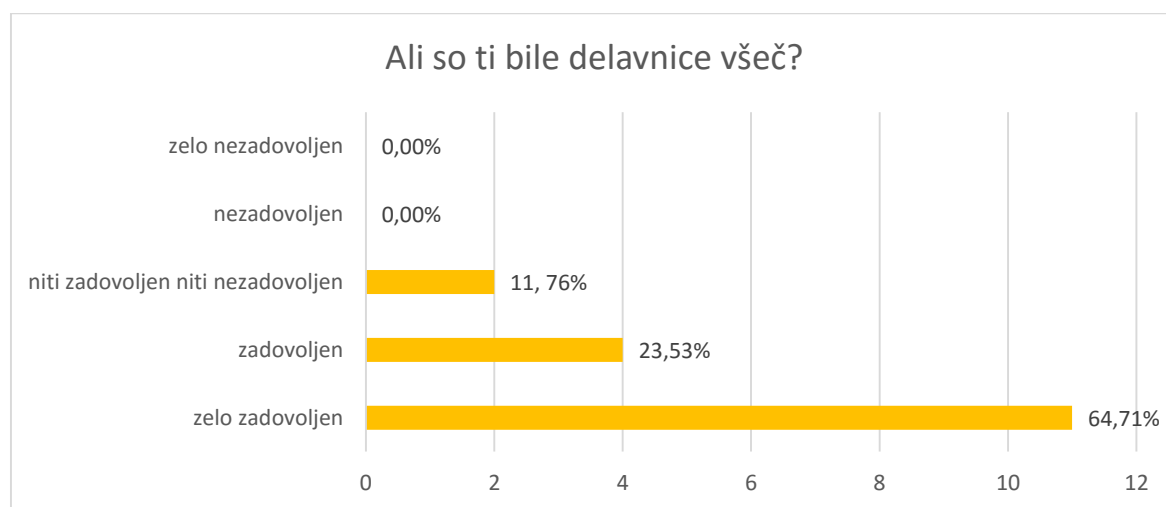
4. REZULTATI IN RAZPRAVA

Ko sem začela z raziskavo, je bilo na Izpostavi azilnega doma na Kotnikovi ulici 78 prosilcev za mednarodno zaščito moškega spola, samskih in starejših od 18 let. Ob zaključku se je število prosilcev za mednarodno zaščito, nastanjenih na Izpostavi azilnega doma, na Kotnikovi ulici, zmanjšalo na 64. Anketni vprašalnik so izpolnili vsi tisti, ki so bili prisotni na zadnjem srečanju in so se udeležili vsaj štirih naših srečanj. Anketo je izpolnilo 17 oseb.

Svoje dnevniške zapise, ki sem jih zbirala po vsaki delavnici, bom predstavila kot pomembne dodatne informacije k rezultatom. Izhajala bom iz 11 dnevniških zapisov.

4.1. PREDSTAVITEV KVANTITATIVNIH REZULTATOV

Grafikon 4.1.: Všečnost delavnic

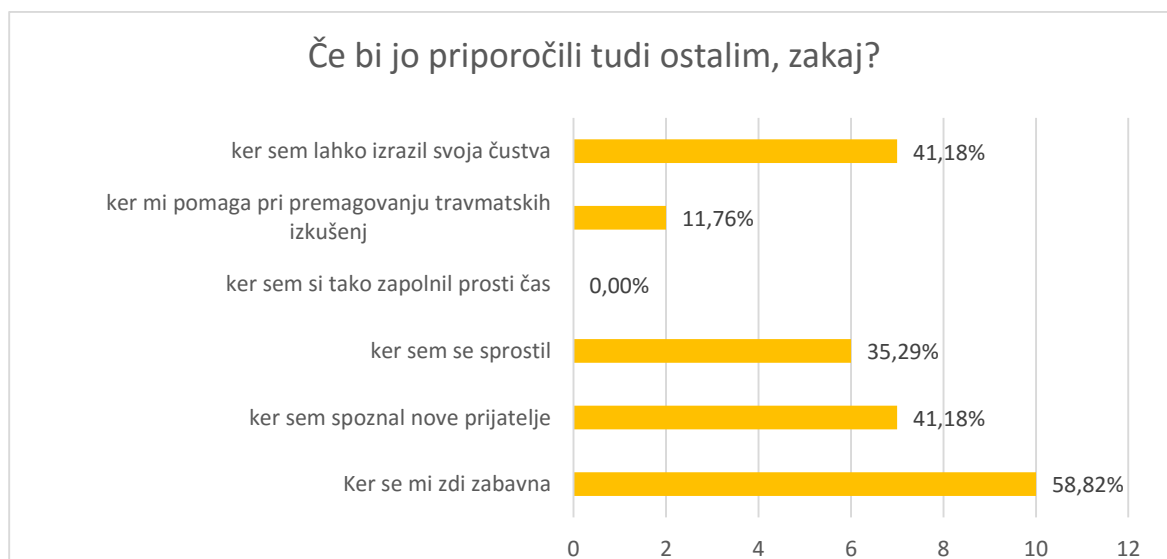
Največ anketirancev (67,71 %) se je izrazilo kot zelo zadovoljnih z delavnicami, sledijo jim tisti, ki so obkrožili odgovor zadovoljen (23,53 %), najmanj pa je tistih, ki z delavnicami niso bili ne zadovoljni ne nezadovoljni (11,76 %). Odgovorov nezadovoljen in zelo nezadovoljen ni obkrožil nihče. Povprečna ocena všečnosti delavnice med anketiranci, na lestvici od 1 do 5 je 4,41.

Grafikon 4.2.: Priporočilo drugim

Na anketno vprašanje, ali bi takšno delavnico priporočili tudi drugim, ki bodo zaprosili za mednarodno zaščito in bodo nastanjeni v azilnem domu, so vsi anketiranci odgovorili pritrdilno. Kar pomeni, da jih je 17 obkrožilo odgovor da, kar znes 100%.

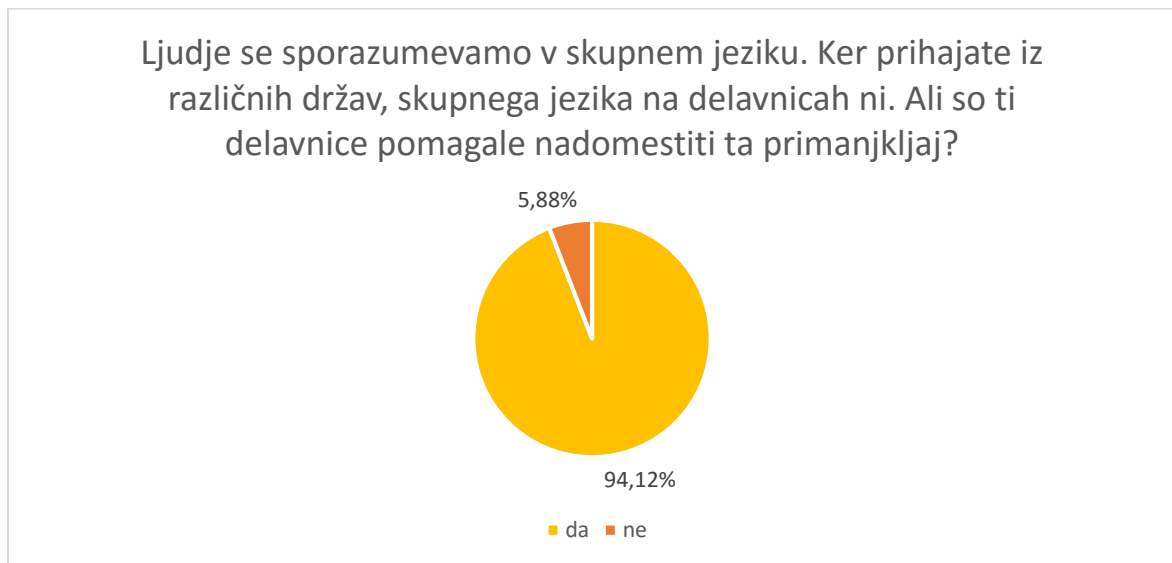
Grafikon 4.3.: Razlog priporočila drugim

Pri tem vprašanju je bilo mogočih več odgovorov. V grafikonu je razvidno, da je najbolj pomemben razlog za priporočilo delavnice drugim to, da se jim je zdela zabavna, kar je označilo 58,82 % (10) anketirancev), takoj za tem z največ odgovori sledita dva razloga, to, da so lahko izrazili svoja čustva, 41,18 % (7 anketirancev) in to, da so spoznali nove

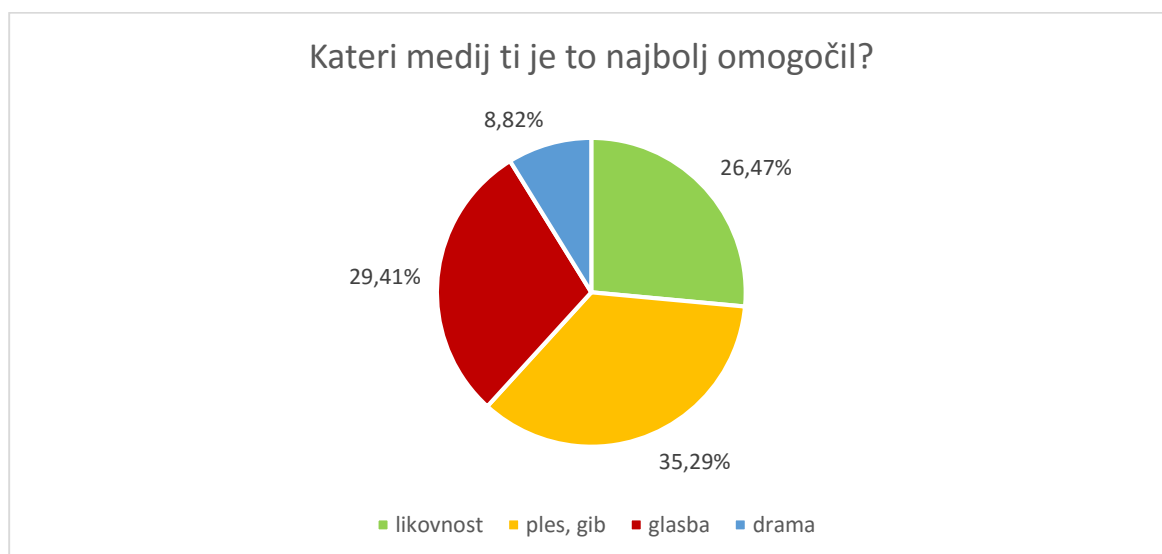
prijatelje, 41,18 % (7 anketirancev). 6 anketirancev (35,29 %) je odgovorilo, da bi priporočili delavnice drugim zato, ker so se na njih sprostili. 2 anketiranca (11,76 %) pa sta povedala, da bi jo priporočila zato, ker jima je delavnica pomagala pri premagovanju travmatskih izkušenj.

Grafikon 4.4.: Možnost skupnega sporazumevanja na delavnicah

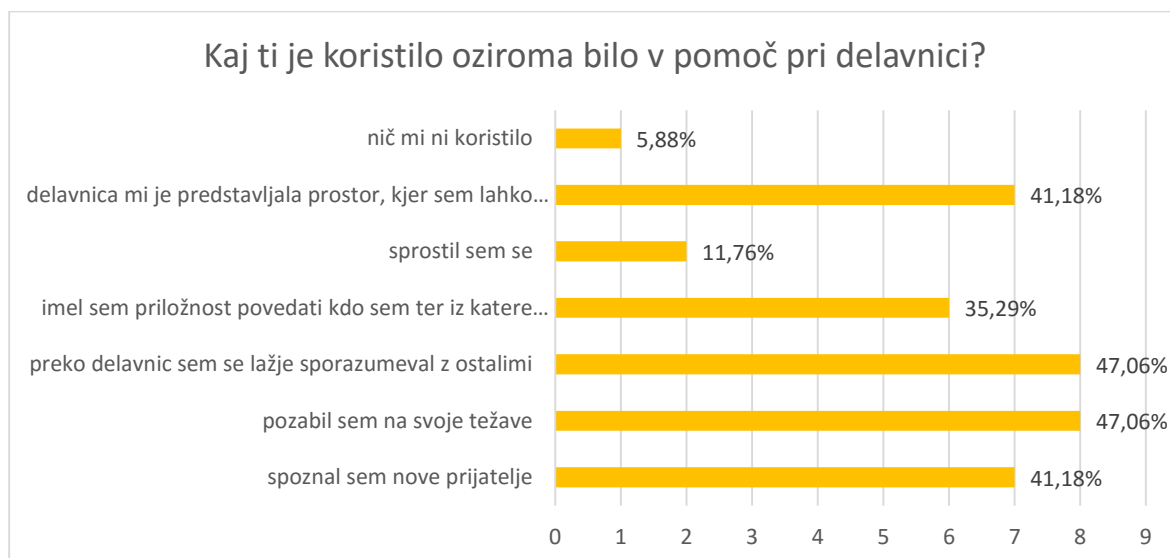
Iz grafikona lahko razberemo, da 94,12 % anketirancev ocenjuje, da so jim delavnice pomagale nadomestiti primanjkljaj skupnega jezika oziroma jezikovne ovire, 5,88 % pa jih ocenjuje, da jim delavnice niso nadomestile tega primanjkljaja. 94, 12 % predstavlja 16 anketirancev, 5,88 % pa predstavlja 1 anketiranec.

Grafikon 4.5.: Vrsta medija, ki je omogočil sporazumevanje

Pri tem vprašanju je bilo mogočih več odgovorov. Prosilci za mednarodno zaščito ocenjujejo, da sta ples in gib tisti medij, ki jim je najbolj omogočil sporazumevanje z ostalimi. Tako jih ocenjuje kar 35,29 % (12 anketirancev). Sledi glasba z 29,41 % (10 anketirancev), takoj za njo pa likovnost s 26,47 % (9 anketirancev). Kot zadnji je medij drama z 8,82 % (3 anketiranci).

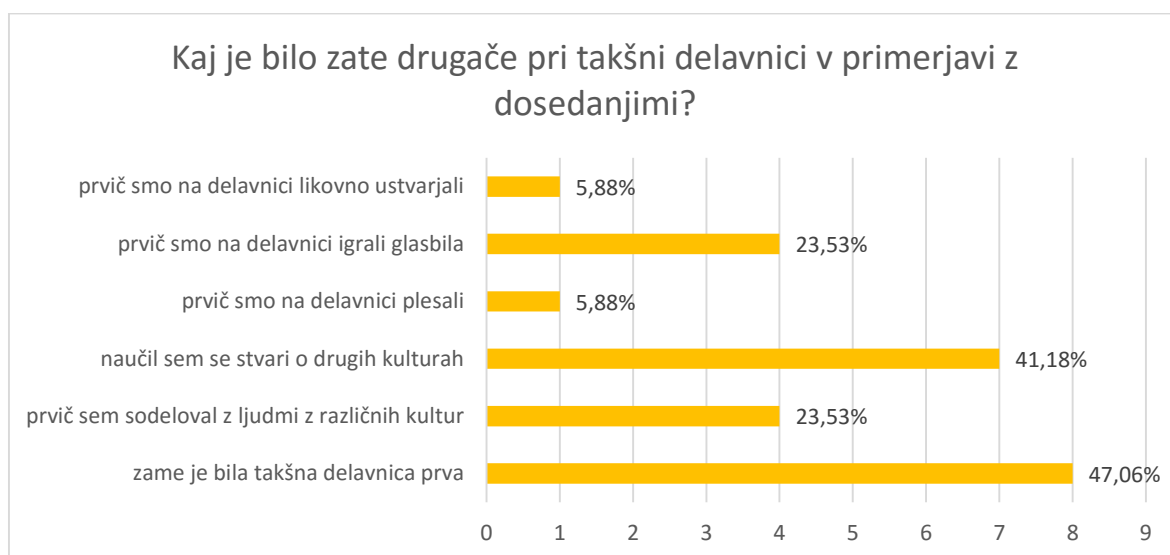
Grafikon 4.6.: Koristnost delavnice

Pri tem vprašanju je bilo mogočih več odgovorov. Na vprašanje, kaj je tisto, kar je bilo prosilcem za mednarodno zaščito pri delavnicah najbolj v pomoč oziroma kaj jim je najbolj

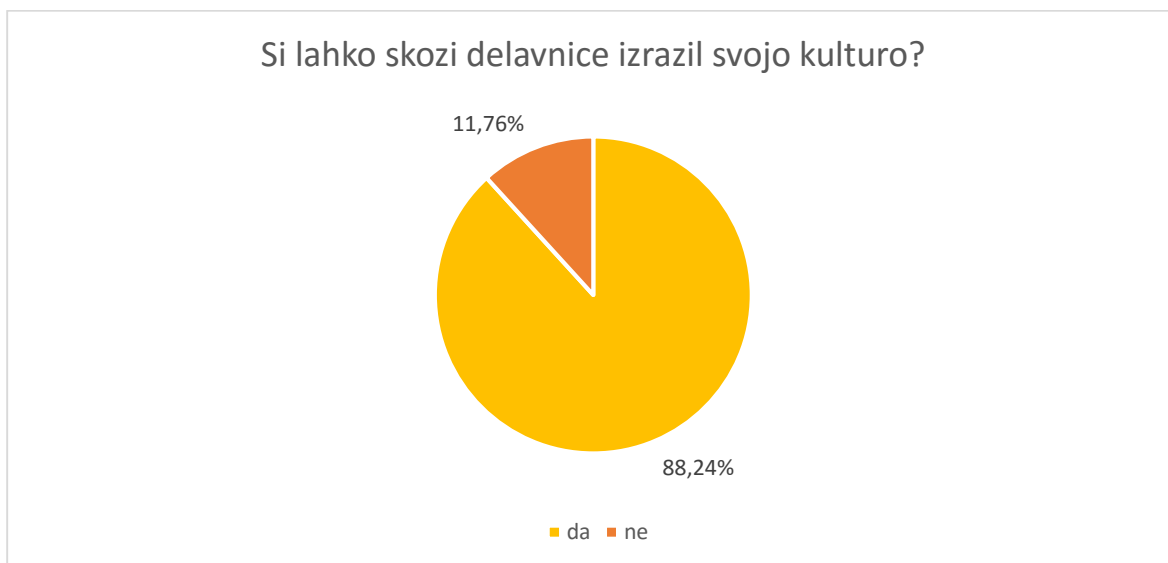
koristilo, jih je največ izbralo odgovora: pozabil sem na svoje težave, 47,06 % (8 anketirancev) in preko delavnic sem se lažje sporazumeval z ostalimi, 47,06 % (8 anketirancev). 7 udeležencev (41,18 %) je odgovorilo, da jim je delavnica predstavljala prostor, kjer so lahko izrazili svoje občutke in čustva, prav tako 7 udeležencev (41,18 %) je odgovorilo, da so preko delavnice spoznali nove prijatelje, 6 (35,29 %) pa, da so imeli priložnost povedati, kdo so ter iz katere kulture prihajajo, 2 anketiranca (11,76 %) sta odgovorila, da sta se preko delavnic lahko sprostila, 1 pa je odgovoril, da mu nič ni koristilo (5,88 %).

Grafikon 4.7.: Opredelitev do dosedanjih oblik pomoči

Pri tem vprašanju je bilo mogočih več odgovorov. Anketiranci so na vprašanje, kaj je bilo pri tej delavnici v primerjavi z dosedanjimi drugače, največkrat odgovorili, da je bila takšna delavnica za njih prva (47,06 %), tako jih je odgovorilo kar 8. Drugi odgovor z 41,18 % (7 anketirancev) je bil, da so se na delavnicah naučili stvari o drugih kulturah. Sledi odgovor s 23,53 % (4 anketiranci), da so na delavnicah prvič igrali glasbila. 1 udeleženec pravi, da so prvič plesali (5,88 %), 1 udeleženec je odgovoril, da so na delavnicah prvič likovno ustvarjali (5,88 %).

Grafikon 4.8.: Komponenta lastne kulture v delavnici

Iz grafa je razvidno, da jih je večina (88,24 %) odgovorila, da so skozi delavnice lahko izrazili svojo kulturo, takšnih je bilo 15 anketirancev. 11,76 % (2 anketiranca) pa sta menila, da skozi delavnice tega nista uspela.

Grafikon 4.9.: Komponenta integracije v novo kulturo

Na vprašanje, ali so skozi delavnice spoznali našo kulturo, so anketiranci v 94,12 % odgovorili pritrdilno, odgovor da jih je obkrožilo 16. Eden pa je obkrožil odgovor ne (5,88 %).

4.2. PREVERJANJE HIPOTEZ

Prva hipoteza, in sicer, da več udeležencev ocenjuje delavnice za bolj všečne kot ne, drži. Udeleženci so med odgovori od 1 – 5 v povprečju odgovorili s 4,41, da so bili z delavnico zadovoljni (odgovor št. 4) oziroma zelo zadovoljni (odgovor št. 5).

Druga hipoteza, da bi večina anketirancev delavnico priporočila drugim, ker so se lahko v njej sprostili, ne drži, saj jih je največ (58,82 %) odgovorilo, da bi delavnico priporočili drugim, ker se jim zdi zabavna.

Tretja hipoteza, da bo vsaj 80 % anketirancev izjavilo, da so jim delavnice pomagale do lažjega sporazumevanja, drži. Razen enega (5,88 %) se jih je kar 94 % (16 anketirancev) opredelilo, da so jim delavnice pomagale nadomestiti primanjkljaj v jeziku in jezikovne ovire ter tako posledično omogočile lažje sporazumevanje.

Četrta hipoteza, da je plesno gibalni medij tisti, ki omogoča najlažje neverbalno sporazumevanje, drži. Saj se je do te trditve pozitivno opredelilo kar 35,29 % anketirancev, medij glasba je z 29,41 % na drugem mestu, nato s 26,47 % sledi likovnost, kot zadnji pa je medij drama (8,82 %).

Peta hipoteza, da delavnice udeležencem najbolj koristijo pri izražanju čustev in občutkov, nisem potrdila. Udeleženci delavnic so kot največje koristi opredelili, da so se preko delavnic lažje sporazumevali z drugimi (47,06 %) ter so pozabili na svoje težave (47,06 %). Šele na drugem mestu sledi, da jim je delavnica predstavljala prostor, kjer so lahko izrazili svoje občutke in čustva (41,18 %) ter da so spoznali nove prijatelje (41,18 %). 35,29 % udeležencev delavnic pravi, da so imeli priložnost povedati, kdo so in iz katere kulture prihajajo. Z dvema obkroženima odgovoroma (11,76 %) sledi razlog, da so se sprostili, ena oseba (5,88 %) navaja, da ji ni nič koristilo.

Šesta hipoteza, in sicer, da je delavnica, katere namen je psihosocialna podpora in pomoč, prva ki so se je udeležili v azilnem domu, drži. Tako jih je odgovorilo največ (47,06 %).

Sedma hipoteza, in sicer, da so lahko udeleženci skozi delavnice izrazili svojo kulturo, drži. Pritrdilen odgovor jih je obkrožilo 88 % (15 udeležencev), da pa niso uspeli izraziti svoje kulture, jih je obkrožilo 12 % (2 anketiranca).

Osmo hipotezo, in sicer, da so udeleženci skozi delavnice spoznali našo kulturo, drži. 94 % (16 anketirancev) je odgovorila, da so jo lahko spoznali, 1 anketiranec, (6 %) pa je odgovoril, da je ni uspel spoznati.

4.3. PREDSTAVITEV REZULTATOV PO RAZISKOVALNIH VPRAŠANJIH

1. Kako udeleženci ocenjujejo izkušnjo delavnic?

Glede na rezultate ankete so udeleženci ocenili delavnico kot uspešno, kar pomeni, da so z njo zadovoljni oziroma zelo zadovoljni. Iz svojih dnevniških zapisov sklepam, da so se na delavnici počutili prijetno in sproščeno, saj so vsako srečanje želeli podaljšati čez zanj določen čas. Velikokrat se je zgodilo, da smo srečanje podaljšali tudi do 60 minut. Tako je bilo tudi naše zadnje srečanje, večina udeležencev je izrazila željo, da bi radi nadaljevali ter da so se na delavnicah počutili zelo sprejete. Kot pravi Malchiodi (2005: 10 – 11) likovno ustvarjanje, glasba, zvok, ples, gib, drama in drugi ustvarjalni mediji, privedejo do aktivacije oziroma povečanja energije v posamezniku, zmanjševanja stresa in boljšega počutja. Šugman Bohinc (1994: 318) pa pravi, da takšna oblika pomoči oziroma dejavnosti razveseljuje, sprošča, povzroča ugodje in prav tako pomaga pri integraciji udeležencev.

Na vprašanje, ali bi takšno delavnico priporočali tudi drugim, ki bodo v prihodnje prišli v azilni dom, so prav vsi odgovorili pritrdilno, iz česar sklepam, da se jim je zdela takšna oblika pomoči koristna in učinkovita. To lahko podkrepim tudi z dnevniškimi zapisi, kjer sem opazila, da so nekateri že udeleženi na delavnicah privabili še svoje prijatelje, ki so potem tudi sami obiskovali naša srečanja. Marxen (2003) je v svoji raziskavi, ki jo je delala z begunci ugotovila, da je pomoč z umetnostjo najbolj izrazito pripomogla, k večji socializaciji udeležencev. Prav tako navajata Toseland in Rivas (2012: 17), ki omenjeno socializacijo in razvoj stikov uvrščata med prednosti dela s skupino. Večina je izrazila željo, da bi delavnico priporočili tudi drugim, ker se jim je zdela zabavna, takoj zatem pa, ker so lahko izrazili svoja čustva. Kroflič (1992) pravi, da je umetnostna terapija tista, ki preokvirja, zdravi in ustvarja, s tem udeležencem omogoči lažje izražanje notranjih občutij in čustev.

Sledili so odgovori: »ker sem spoznal nove prijatelje, ker sem se sprostil in ker mi pomaga pri premagovanju travmatskih izkušenj ...«. Tudi sama lahko iz svojih opazovanj sklepam, da se jim je zdela delavnica zabavna, saj je bilo velikokrat mnogo smeha in dobre volje.

2. Kako udeleženci ocenjujejo prispevek delavnic k njihovemu boljšemu medsebojnemu sporazumevanju?

Iz odgovorov v anketnih vprašalnikih lahko razberem, da jih je večina sprejela delavnice kot pomoč pri sporazumevanju z ostalimi, saj so vsi, razen enega, izbrali ta odgovor. To je razvidno tudi iz odgovorov na 7. vprašanje anketnega vprašalnika, kjer jih sprašujem, kaj jim je bilo pri delavnicah najbolj v pomoč oziroma jim je najbolj koristilo. Dva odgovora sta dosegla najvišje število glasov, med njima tudi odgovor, da so se preko delavnic lažje sporazumevali z ostalimi. Marxen (2003) pravi, da je skozi umetnost mogoča neverbalna komunikacija zato udeležencem ni potrebno znati jezika države gostiteljice, skupni jezik tako postane umetnost sama.

To lahko potrdim tudi z zabeležkami v svojih dnevniških zapisih, kjer sem večkrat opazila, da so sodelovali med sabo tisti, ki drugače zaradi jezika niso znali spregovoriti drug z drugim, preko naših srečanj pa so našli medije, s katerimi so lahko drugim povedali, kar so želeli. Kot primer navajam vajo, pri kateri smo narisali portret drug drugega, v katerem smo upodobili, kaj mislimo o portretirancu. Kaj dela, kakšen je in kaj nam je pri njem všeč, ta pa nam je to poizkusil predstaviti skozi gib. Na takšen način so nastala nova poznanstva, ki se drugače preko besede ne bi uspela vzpostaviti.

Veliko čustev in občutenj je prišlo na dan, ko smo risali samega sebe v prihodnosti, čez deset let. Večina risb in slik je izražala željo po svobodi, varnosti in družini. Ko smo se pozneje posedli v krog in predstavili izdelke drug drugemu, sem opazila, da je bilo udeležencem veliko lažje razložiti svoj izdelek s pomočjo slike, ne samo z govorom. Večina je ob predstavitvi govorila v svojem jeziku, hkrati pa kazala na sliko in simbole na njej, nekateri so si pomagali tudi z gibom. Tako smo vsi udeleženi, ne glede na to, kateri jezik govorimo, razumeli drug drugega. Vendar se mi zdi pomembno poudariti, da smo se lahko sporazumeli na takšen način samo do določene točke, ko pa je prišlo do kompleksnejših čustev in stisk in je bila potreba po ubeseditvi problema večja, zgolj kreativni mediji niso zadoščali in bi potrebovala prevajalca za nadaljevanje. To lahko ponazorim s primerom iz dnevniških zapisov. Ko smo risali prej omenjeni avtoportret, sem se z enim od udeležencev med ustvarjanjem začela pogovarjati, na začetku mi je na sliki kazal, da si želi svobode ter »miru v duši« in da ga je strah, da bi ga Slovenija deportirala nazaj v državo, iz katere je prišel. Nato mi je želel preko slike bolj natančno povedati, kaj zanj pomeni »mir v duši«. Narisal mi je svojo družino in nakazal, da so med bombardiranjem vsi pomrli. Nato sem ga povabila,

da poskusi s sliko izraziti svoje občutke in stisko, kar mu je do neke mere uspelo, nato pa je, s težkim srcem, začel govoriti v svojem jeziku, ki ga jaz seveda nisem razumela. Opazila sem, da mi je želel povedati več, česar pa ni mogel upodobiti samo z likovnostjo. Umetnost olajša izpoved stiske ali problema takrat, ko ga težko izrazimo z besedami, kar je dobra podlaga za nadaljnji pogovor o problemu, do katerega smo prišli s pomočjo kreativnih medijev. Na tej točki bi torej bil ključnega pomena prevajalec, ki bi pomagal peljati pogovor naprej ali pa vsaj zaključiti odprte zadeve.

Lahko poudarim pomen neverbalne komunikacije tudi s svoje strani, torej z vidika vodje delavnic. Veliko lažje se mi je bilo udeležencem delavnic pridružiti z gibom, glasbo ali likovnostjo, saj sem vedela, da me na ta način bolje razumejo, kot če bi govorila v angleškem jeziku. Tudi navodila za vaje sem velikokrat podajala na neverbalen način. Na primer, na prvi delavnici v Azilnem domu na Viču sem pred neko vajo želela zelo preprosto razložiti navodila, vendar sem iz obrazov udeležencev ugotovila, da me nihče ne razume. Nato sem navodilo narisala na velik list papirja ter si pomagala z gibom, na ta način so me hitro razumeli. To lahko primerjam z raziskavo, ki jo je naredila Marxen (2003), in z njenimi ugotovitvami, da pomoč z umetnostjo zmanjša pomembnost verbalizacije, tako da udeležencu delavnic ni treba znati jezika države gostiteljice ali jezika terapevta (vodje delavnic).

Iz odgovorov na anketno vprašanje, kateri ustvarjalni medij ti je najbolj olajšal sporazumevanje, je razvidno, da sta to ples in gib. Takoj zatem sledi glasba in nato likovnost. Do ugotovitve, da sta ples in gib tisti medij, ki omogoča najlažje izražanje, sem skozi opazovanje in beleženje dnevniških zapisov prišla tudi sama. Kajti ko so bila srečanja namenjena plesu in gibu, je bila povezanost in aktivnost skupine večja. Kot primer bi predstavila vajo, pri kateri smo stali v krogu. Udeležence sem povabila, da ko začutijo svoje razpoloženje, posamično vstopijo v krog ter se izrazijo z gibom, lahko tudi z zvokom. Naša skupna naloga pa je bila, da za vsakim posameznikom ponovimo gib oziroma zvok ter mu s tem damo občutek sprejetosti ne glede na vrsto njegovega trenutnega počutja. Na prvi delavnici je bila z nami tudi oseba z gibalno oviranostjo, in ko je bila na vrsti, sem ji želela pomagati, da bi z vozičkom prišla do sredine. Fant pa se je v trenutku vzel z vozička, zdrsnil na tla ter prišel do sredine kroga, kjer je samozavestno ostal eno minuto in z gibi izrazil svoje sporočilo. Drugi smo posnemali njegove gibe, prav tako smo sedli na tla in se mu s tem prilagodili še preko zrcaljenja. Ko smo skupaj z nastopajočim na sredini kroga vsi začeli tudi plesati, smo vsi res občutili skupno povezanost in bližino. Za ples je značilno, da pogosto

pride do katarze, Yalom (1998: 22 – 23) samo katarzo umešča pod terapevtske dejavnike pomoči, ki pripomore k večji kohezivnosti skupine. Lahko rečem, da je bilo v skupini v tem trenutku prisotne veliko empatije do zgodbe nastopajočega in obenem močan občutek povezanosti cele skupine. Kar izpostavlja tudi Toseland in Rivas (2012: 17), kot eno izmed prednosti skupine za pomoč in podporo. Pravita, da v skupini pride do razumevanja, podpiranja in identifikacije s težavo ali stisko člana s strani ostalih udeležencev.

Preko opazovanja z udeležbo sem ugotavljala, da so različni mediji vplivali na vsakega posameznika različno, nekateri so se lažje izrazili skozi gib in ples, drugi skozi glasbo, nekateri skozi likovnost in spet drugi skozi igranje (dramo). Lahko navedem primer nekega fanta, ki je bil izredno sramežljiv na vseh delavnicah in se je držal bolj v ozadju, ko pa smo slikali, risali ali oblikovali iz gline, je skozi ta medij lahko izrazil vse svoje občutke, stiske in želje. Za nekatere ljudi je lažje držati usmerjen pogled v svinčnik ali barvico, kot pa držati očesni stik s terapevtom, lažje jim je govoriti o sliki oziroma risbi in njenem pomenu, kot pa neposredno terapevtu razlagati, o občutljivih in kompleksnih težavah, pravi Malchiodi (2005: 19). Menim, da bi bilo koristno, da bi kot socialni delavci poznali izrazno ustvarjalne medije in znali ustrezno prilagoditi uporabo le teh potrebi uporabnikov.

3. Kako je bila udeležencem delavnica v pomoč in kaj je bilo drugače v primerjavi z drugimi dosedanjimi oblikami pomoči?

Velikokrat je v azilnih domovih razlog za skupno slabo voljo negativna odločba o statusu enega izmed stanovalcev. Zaradi empatije do osebe, ki je dobila negativno odločbo, ali zaradi asociacije na možen razplet svoje lastne zgodbe ljudje žalujejo. Nekajkrat se je zgodilo, da so delavnice potekale v prav takšnih trenutkih. Ob svojem opazovanju z udeležbo sem opazila, da so bili udeleženci delavnice na začetku slabe volje in nezainteresirani, proti koncu, ko smo še enkrat preverili počutje, pa jih je večina pozabila na težave in postala bolj vesela in optimistična. Menim, da je takšna razlika v razpoloženju tudi posledica dobro oblikovanih okoliščin, ki sem jih ustvarila s pomočjo različnih ustvarjalnih medijev. Prav tako sem jim pustila prostor, da so lahko izrazili trenutne stiske in jih upodobili s sliko, risbo, plesom, gibom, glasbo, besedo ali čim drugim. Na to lahko navežem tudi rezultate anketnega vprašalnika, kjer je ena izmed dveh najvišje uvrščenih trditev ta, da so na delavnicah pozabili na svoje težave. Ko ustvarjamo oziroma, ko smo zatopljeni v ustvarjalni proces ustvarjanja, pomagajoči z umetnostjo pravijo, da lahko pademo v tako poimenovan "a flow", meditativno

stanje katero ima pozitivne učinke na naše duševno in fizično stanje in pomaga pri zmanjševanju stresa. Rezultat tega so prav tako jasnejše misli, ki nam omogočajo bolj fokusirano reševanje težav (Dalley 2008).

Iz rezultatov anketnega vprašalnika je tudi razvidno, da so se udeleženci delavnic s pomočjo delavnic lažje sporazumevali z drugimi. Takoj za tem sledi, da jim je delavnica predstavljala prostor, kjer so lahko izrazili svoje občutke in čustva ter spoznali nove prijatelje. Tudi sama sem opazila, da so udeleženci ob začetnem vprašanju po počutju bili nekoliko sramežljivi in nezgovorni, jasno pa so potem svoje občutje izrazili skozi delavnico in skozi takrat uporabljene ustvarjalne medije. Kot sem omenila, so kot veliko prednost delavnic poudarili tudi lažje sporazumevanje z drugimi udeleženci, kar je privedlo do kar nekaj novih prijateljstev. Pri opazovanju z udeležbo sem bila pozorna na njihove medsebojne odnose in opazila, da so nastajala nova prijateljstva tudi med tistimi, ki ne prihajajo iz iste države, kulture ali ne govorijo istega jezika. Kot primer bi predstavila udeleženca, ki je bil edini iz Iraka ter je govoril kurdski jezik. Kot edini s tega jezikovnega področja, nastanjen v takratnem azilnem domu na Kotnikovi ulici, si po svojih besedah ni uspel pridobiti nobenega prijatelja. Že na prvem srečanju je pripovedoval o svoji stiski. Iz mojih dnevniških zapisov je razvidno, da si je po dveh srečanjih pridobil nove prijatelje, saj je z njimi na delavnicah vzpostavil pogovor skozi kreativne medije.

Iz anketnega vprašalnika je tudi razvidno, da so udeleženci na vprašanje, kaj je bilo za njih pri takšni delavnici v primerjavi z dosedanjimi opcijami, ki jih je nudil azilni dom, drugače, najbolj pogosto odgovorili, da je bila takšna delavnica zanje prva. Na tem mestu bi rada poudarila pomembnost psihosocialne podpore in pomoči za begunce, ki s seboj prinašajo velike izgube, travme, stiske in bolečine ter so v novem okolju deležni negotovosti glede mednarodne zaščite in svojega statusa, slabe socialne podpore in izgube lastne kulturne identitete. Zanje v Sloveniji za zdaj ne znajo ali zmorejo poskrbeti in ne izvajajo psihosocialne podpore in pomoči v takšni obliki, da bi bila vsem dostopna ali da bi bila učinkovita.

4. Kakšni so učinki delavnic z vidika kulturnega konteksta? Ali delavnice prispevajo ohranjanju kulturne identitete in vključevanju v novo kulturno okolje?

Na vprašanje v anketnem vprašalniku, ali so lahko udeleženci skozi delavnice izrazili svojo kulturo, jih je velika večina odgovorila pritrdilno. To lahko podkrepim z dnevniškimi zapisi.

V njih sem zapisala, katere kulture so bile na delavnicah predstavljene. Skozi ples, glasbo in umetnost so se predstavili Afganistanci, Sirci, Kurdi, Iračani, Gruzijci, Maročani, Alžirci in Pakistanci. Navajam primer iz dnevniških zapisov. Na prošnjo udeleženca iz Iraka, ki je po narodnosti Kurd, sem se odločila, da bo del našega naslednjega srečanja ob moji pomoči vodil sam. Izrazil je željo, da nas nauči kurdskega plesa in nam na ta način predstavi svojo kulturo. Kot v svoji raziskavi pravi Marxen »[...] je lahko umetniška kreativnost tista, ki nudi podporo posameznikovi kulturni identiteti, še posebej v situacijah, kjer nastaja konflikt med izvirno kulturo in kulturo države gostiteljice ter v situacijah, kadar vsaj en del te identitete izginja.« (Marxen 2003) (naš prevod). Pomoč z umetnostjo je tista, ki vzdržuje obstoječo kulturno identiteto, še posebej v situacijah, ko se del identitete izgubi ali pa je v konfliktu z dominantno kulturo države gostiteljice (Dokter 1998: 16). Na podlagi dnevniških zapisov ugotavljam, da so bili vsi udeleženci vedno izjemno veseli priložnosti, da predstavijo svojo kulturo ali, preprosto, preko ustvarjalnih medijev na delavnicah izrazijo svojo kulturno identiteto. Kot pravita Toseland in Rivas (2009: 7 – 8) se od praktika pričakuje še posebna občutljivost za učinke kulturne raznolikosti v skupini. Ne glede na to kakšne so kulturne in socialne razlike mora med udeleženci spodbujati razumevanje, spoštovanje in tovarištvo.

Iz odgovorov na anketni vprašalnik je razvidno, da so anketiranci skozi delavnice spoznali tudi slovensko kulturo, saj jih je tako odgovorila velika večina (94 %). To lahko podkrepim z dnevniškimi zapisi z našega četrtega srečanja, ko smo skupaj odšli skozi mesto do parka Tivoli. Na poti smo si ogledali znamenitosti Ljubljane, poimenovali glavne ulice, pokazala pa sem jim tudi nekaj pomembnih ustanov. Med potjo smo se ves čas pogovarjali o slovenskih običajih in navadah. Udeleženci so pokazali veliko zanimanja in postavili kar nekaj vprašanj o slovenski kulturi.

5. SKLEPI

Namen moje naloge je bil raziskati, ali psihosocialna pomoč in podpora z umetnostjo, beguncem omogoča lažje sporazumevanje in izražanje občutkov ter čustev, ali se je beguncem zdela takšna delavnica koristna in zakaj, ali jim je delavnica nudila podporo in pomoč pri ohranjanju kulturne identitete ter omogočila integracijo v novo kulturo ter kakšnih oblik pomoči so po podani prošnji za mednarodno zaščito begunci deležni v Sloveniji. Pri tem me je, seveda, najbolj zanimala perspektiva udeležencev izvedenih delavnic. Pomanjkljivost moje raziskave je, da sem izvajala anketo namesto intervjuja ali mogoče fokusne skupine, kjer bi lahko pridobila bolj raznolike in bogate odgovore ter zastavila bolj odprta in podrobna vprašanja. Razlog, da sem nalogo izvedla na ta način, je, da udeleženci mojih delavnic niso znali govoriti angleškega jezika, prevajalcev pa mi ni uspelo pridobiti za toliko različnih jezikov in v takšnem časovnem obsegu. V prihodnjih raziskavah bi bilo treba v anketnem vprašalniku postaviti kontrolno vprašanje v smislu »ali je prevod, v tvoj jezik, ki ga bereš razumljiv?«, saj so bili prevajalci, ki so mi pomagali, neuradni in bi lahko prišlo do napake. Prav tako opozarjam, da bi bilo pri naslednjih raziskavah treba preveriti pismenost ljudi, ker sem ob pregledovanju vprašalnikov dobila občutek, da vsaj ena oseba ni bila pismena, kar sklepam iz tega, da se na papirju ni znala orientirati. Na rezultate je vplivalo tudi to, da ob izpolnjevanju anketnega vprašalnika ni bilo prevajalca iz jezika Farsi, ki bi lahko Farsi govorečim priskočil na pomoč ob kakšni nejasnosti.

Z rezultati, ki sem jih s pomočjo raziskave dobila, sem prišla do naslednjih sklepov:

- Udeleženci so bili z delavnicami, ki so jih obiskovali, zadovoljni in bi jih priporočili tudi drugim, ki prihajajo v azilni dom.
- Takšna oblika pomoči pomaga pri preprostejših stiskah in težavah, za kompleksnejše bi bila nujna prisotnost prevajalca.
- Uporaba raznih ustvarjalnih medijev beguncem omogoča lažje izraziti občutja, čustva in stiske.
- Umetniško izražanje skozi likovnost, gib in ples, zvok, glasbo in igro do neke mere nadomesti primanjkljaj skupnega jezika.
- Skozi ples in gib se večina beguncev najlažje izrazi.
- Preko delavnice so se med udeleženci, ki ne govorijo istega jezika, razvila nova poznanstva in prijateljstva.

- Delavnica, ki nudi psihosocialno pomoč in podporo, je bila za udeležence prva v času bivanja v nastanitvenih domovih v Sloveniji.
- Delavnica je beguncem nudila podporo in pomoč pri ohranjanju in vzdrževanju lastne kulturne identitete.
- Delavnica je beguncem omogočila korak v integraciji v zanje novo državo in kulturo.

6. PREDLOGI

Psihosocialna pomoč in podpora je še posebej uporabna za ljudi, ki imajo težave z ubeseditvijo zaradi fizičnih, psiholoških, jezikovnih ali kulturnih razlogov. Ker sta na področju migracij zadnja dva še posebej pogosta, se mi zdi pomembno, da bi se takšna oblika pomoči uveljavila prav na področju dela z begunci.

V azilnem domu, tako na Viču kot na Kotnikovi ulici, bi bilo treba poskrbeti, da bi imeli prosilci za mednarodno zaščito možnost psihosocialne pomoči in podpore, ki bi bila dostopna vsakemu posamezniku ne glede na ocenjeno resnost izražene stiske in bi po potrebi obsegala tudi več srečanj.

Kot predlog navajam uporabo kreativnih medijev, kot so gib in ples, glasba, likovnost ter igra v prostem času prosilcev za mednarodno zaščito. Zgolj za zabavo, ustvarjanje novih prijateljstev, sproščanje ter kot mašilo prostega časa, ki ga imajo po njihovih besedah v azilnih domovih preveč.

Zdi se mi, da je bilo na to temo opravljenih še premalo raziskav. Glede na trenutno aktualnost problematike beguncev in vedno večje število tistih, ki potrebujejo pomoč in podporo, se mi zdi, da bi bilo potrebno opraviti še več raziskav in tako pridobiti še bolj podroben vpogled v oblike pomoči in podpore, ki bi beguncem najbolj koristile.

Opazila sem, da se je udeležencem zdelo pomembno, da so lahko na delavnicah izrazili svojo kulturo ter jo tudi predstavili drugim. S tem so izrazili svojo kulturno identiteto, ki jo je v takšnih razmerah težko ohranjati (prihod v novo državo, spoznavanje in prilagajanje na nova pravila in navade, ki ti niso znane, stalna negotovost glede prihodnosti ter hkrati domotožje za svojo domovino, kulturo in običaje, itd.). Zato predlagam, da se v delavnice vedno vključi tudi to področje in se s tem ohranja ter vzdržuje kulturna identiteta vsakega posameznika posebej.

Vsem, ki bodo želeli izvajati delavnice v okviru pomoči z umetnostjo za begunce, predlagam, da ob težjih stiskah posameznikov poskusijo pridobiti prevajalca, s katerim lahko nadaljujejo pogovor ali pa vsaj zaključijo odprte zadeve.

Kot predlog navajam, morebitno potrebno izobraževanje za študente socialnega dela in usposabljanje za diplomante socialnega dela o rabi ustvarjalno izraznih sredstev v socialnem delu na področju dela z begunci.

V raziskavi je še veliko odprtega prostora za nadaljnje raziskovanje na tem področju, ki bi ga bilo smiselno s poglobljenimi intervjuji ali fokusnimi skupinami s pomočjo prevajalcev še podrobneje raziskati.

7. UPORABLJENA LITERATURA

7.1. LITERATURA

Čačinovič Vogrinčič, G. (1993), Socialno delo z begunci. V: Vouk Železnik, J. (ur.), Begunci v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialno varstvo Republike Slovenije.

Dalley, T. (2008), Art as therapy: An introduction to the use of art as a therapeutic technique. USA and Canada: Routledge.

Dokter, D. (1998), Being a Migrant, Working with Migrants: Issues of Identity and Embodiment. V: Dokter, D. (ur.), Art Therapists, Refugees and Migrants: Reaching Across Borders. London: Jessica Kingsley Publishers (145 – 155).

Fernando, S., Keating, F. (ur.) (2008), Mental health in a multi-ethnic society: A multidisciplinary handbook. London: Routledge.

Gabaj, Ž. (2011), Otroci brez spremstva: Raziskovanje položaja in mehanizmov zaščite otrok brez spremstva v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Horvath Lindberg, J., Miserez, D. (1991), Working with refugees and asylum seekers: A handbook for Red Cross / Red Crescent staff and volunteers. Geneva: League of Red Cross and Red Crescent Societies.

Humljan Urh, Š. (2013), Kulturno kompetentno socialno delo: etična občutljivost in antirasistična perspektiva v socialnem delu za učinkovito delo s pripadniki etničnih manjšin in za učinkovito delo v večkulturnem okolju. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo univerze v Ljubljani.

Igwe, A. (2003), The impact of multi – cultural issues on the supervision process. V: Dupont – Joshua, A. (ur.), Working inter-culturally in counselling settings. Hove and New York: Psychology Press (210 – 223).

Kroflič, B. (1992), Ustvarjanje skozi gib. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Kroflič, B. (1999). Ustvarjalni gib – Tretja razsežnost pouka. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Kustec, K. (2007), »Kako plesati življenje in kako živeti ples življenja?«: Umetnostna izrazna sredstva v socialnem delu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede univerze v Ljubljani (magistrsko delo).

Leskošek, V. (2016), Migracije in dostop do socialnih pravic v EU in Sloveniji. *Dve domovini*, 43, 91-102.

Malchiodi, C. A. (ur.) (2013), *Expressive Therapies*. New York: Guilford Publications.

Matko Š., Pajk, M. (2005), Integracija beguncev v slovensko družbo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo univerze v Ljubljani (diplomsko delo).

Mesec, B. (2009), Metodologija v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mikuž Kos, A. (1993), Psihosocialne težave beguncev in vloga socialnih služb. V: Vouk Železnik, J. (ur.), *Begunci v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialno varstvo Republike Slovenije (87 – 97).

Orth, J., Verburgt, J. (1998), One Step Beyond: Music Therapy with Traumatized Refugees in a Psychiatric Clinic. V: Dokter, D. (ur.), *Art Therapists, Refugees and Migrants: Reaching Across Borders*. London: Jessica Kingsley Publishers (80 – 94).

Pajnik, M. (2006), Transnacionalno državljanstvo: premagovanje neokolonialnih politik. *Časopis za kritiko znanosti*, letnik 34, številka 226, str. 29-40.

Pajnik, M., Gregorčič, M., Lesjak-Tušek, P. (2001), *Prebežniki, kdo ste*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Rendulić, U. (2016), Socialno delo z begunci v nevladnih organizacijah. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo univerze v Ljubljani (magistrsko delo).

Ručman Bučar, A. (2014), Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov. Ljubljana: Založba ZRC.

Šugman Bohinc, L. (1994), *Socialno kulturno delo*, 33, 4: 317-324.

Šugman Bohinc, L. (2004), Kibernetika psihoterapevtske pomoči z umetnostjo. V: Bohak, J., Možina, M. (ur.) *Tretji študijski dnevi Slovenske krovne zveze za psihoterapijo*. Zbornik prispevkov Kompetentni psihoterapevt. Rogla, 6. in 7. junij 2003. Maribor: Slovenska krovna zveza za psihoterapijo (169 – 173).

Toseland, R. W., Rivas R. F. (2012) An introduction to group work practice (7. izd.) Boston: Pearson.

Toseland, R. W., Rivas, R. F. (ur.) (2009). An Introduction to Group Work Practice. Boston, New York: Pearson Education, Inc., str. 1-127.

Urh, Š. (2009), Etično občutljivo socialno delo z Romi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo univerze v Ljubljani (doktorska disertacija).

Veer, G. (1992), Counselling and Therapy with Refugees: Psychological Problems of Victims of War, Torture and Repression. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Vogelnik, M. (1996), Likovnost v skupini in umetnostna terapija: Priročnik za ustvarjalno doživetje in uporabljanje oblik in barv za vsakogar. Koper: Vita.

Vouk Železnik, J. (1993), Dejavnosti v zbirnih centrih. V: Vouk – Železnik, J. (ur.) Begunci v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialno varstvo Republike Slovenije (69 – 73).

Yalom, I.D. (1970) The Theory and practice of group psychotherapy. New York, London: Basic Books.

Zalokar, J. (1994), Psychological and psychopathological problems of immigrants and refugees. Radovljica: Didakta.

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba.

Zorn, J. (2003 a), Strategije izključevanja begunk, beguncev oziroma prosilcev za azil in oseb brez statusa. Socialno delo, 44, 4/5: 259 – 275.

Zorn, Jelka (2003 b). Antirasistična perspektiva v socialnem delu : kako prepoznati rasizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. *Socialno delo*, 42, 4/5: 303 – 310.

7.2. VIRI

American Art Therapy Association. About art therapy: What is art therapy. Dostopno na: <http://www.arttherapy.org/upload/whatisarttherapy.pdf> (04. 06. 2016).

Center za socialno delo Ljubljana Vič – Rudnik. Mladoletni prosilci in prosilke za mednarodno zaščito brez spremstva. Dostopno na: <http://www.csd-lj-vicrudnik.si/delovna-podrocja/varstvo-otrok-in-druzine/mladoletni-prosilci-in-prosilke-za-mednarodno-zascito-brez-spremvstva/> (05. 05. 2016).

ECRE (2002). Position on the integration of refugees in Europe: European council on refugees & exiles. Dostopno na: <http://www.ecre.org/> (21. 03. 2016).

Edwards, A. (2015), UNCHR viewpoint: 'Refugee' or 'migrant' – Which is right. Geneva: UNHCR. Dostopno na: <http://www.unhcr.org/55df0e556.html> (16. 04. 2016).

Internal Displacement Monitoring Centre (2016). Global Report on Internal Displacement. Dostopno na: <http://www.internal-displacement.org/globalreport2016/?platform=hootsuite> (07. 06. 2016).

Konvencija o statusu beguncev (1951). Dostopno na http://www.unhcr-centraleurope.org/_assets/files/content/resources/pdf_si/refugee_convention/1951_Convention_status_refugees-svn.pdf (16. 04. 2016).

Kocbek, D. (2015), Migracije so dejanje obupa, ne kriminalno dejanje. Tedenski časopis Mladina. Dostopno na: <http://www.mladina.si/166479/migracije-so-dejanje-obupa-ne-kriminalno-dejanje/> (16. 04. 2016).

Marxen, E., 2003. The Benefits of Art Therapy in the Immigration Field. Dostopno na: <http://www.fhspereclaver.org/migra-salut-mental/catala/news/Art%20Therapy.htm> (20. 03. 2016).

Ministrstvo za notranje zadeve: Združitev družine. Dostopno na: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/bivanje_drzavljanov_tretjih_drzav_v_sloveniji/zdruzitev_druzine/ (05. 06. 2016).

Ministrstvo za notranje zadeve: Združitev družine. Dostopno na: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/bivanje_drzavljanov_tretjih_drzav_v_sloveniji/zdruzitev_druzine/ (05. 06. 2016).

NCTSN (2016), Refugee Services Toolkit (RST). Dostopno na:

<http://learn.nctsn.org/mod/book/view.php?id=4518&chapterid=35> (16. 04. 2016).

UNCHR (2016). Spodbujanje integracije: Življenje v novi državi. Dostopno na:

<http://www.unhcr-centraleurope.org/si/a/spodbujanje-integracije.html> (21. 03. 2016).

Ventevogel, P., Schinina, G., Strang, A., Gagliato, M., Juul Hasen, L. (2015), Pomoč pri ohranjanju duševnega zdravja in psihosocialna podpora za begunce, prosilce za azil in migrante na poti v Evropi: Večgeneracijske smernice. Dostopno na:

http://mhpss.net/?get=262/Slovenian_mhpss_guidance_note_12_01_2016.pdf (14. 04. 2016).

Zakon o mednarodni zaščiti (2007), Ur. l. RS št. 11/11 (ZMZ). Dostopno na

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4911#> (16. 04. 2016)

Zakon o tujcih (2014), Ur. l. RS 45/2014 (ZTuj-2-UPB-1). Dostopno na:

<https://www.uradni-list.si/1/content?id=117877> (21. 03. 2016).

7.3. DRUGI UPORABLJENI VIRI

Kogovšek Šalamon, N., Bajt, V. (ur.) (2015), Razor – Wired. Reflections on Migrant Movements through Slovenia in 2015. Ljubljana: Peace institute.

Mesec, B. (1997), Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (1998), Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: visoka šola za socialno delo.

N'toko (2015) Pod oklepom. Tedenski časopis Mladina, 6 november.

8. PRILOGE

8.2. PRILOGA 1: DNEVNIŠKI ZAPISI DELAVNIC IN NJIHOV POTEK

1. SREČANJE VIČ

- Pripravim prostor in pozdravim prve udeležence.

Udeleženci so z zanimanjem odpirali vreče, v katerih sem imela pripomočke za izvajanje delavnic. Kaj hitro so našli tudi glasbila, ki sem jih prinesla s seboj. Vprašali so me, če lahko igrajo nanje. Ker je bilo do začetka delavnic še kar nekaj časa, sem jim rekla, da lahko. Kar naenkrat je začel nastajati pravi mali koncert in tudi tisti, ki niso igrali instrumentov, so peli, ploskali ali plesali.

- Vzpostavim prvi stik z udeleženci (prišlo jih je približno 15). Jih povabim v krog na sredini ter predstavim sebe, svojo pomočnico ter kako bodo naša srečanja izgledala. Zaradi očitnega pomanjkljivega razumevanja nagovorim tiste, ki bi mi lahko pomagali pri prevajanju. Vzpostavimo naši komunikaciji primeren dogovor o sodelovanju.

Ob sami predstavitvi sebe, svoje vloge, svoje pomočnice ter zasnovi delavnic sem opazila, da je, kar govorim, brez odziva, saj sem po izrazih udeleženi zaznala, da me velika večina ne razume. Zato sem še enkrat ponovila vse povedano, vendar na veliko bolj preprost način. Prosila sem tudi, da tisti, ki me razumejo v angleščini, prevedejo drugim udeležencem, kar sem povedala. Tako sem pridobila tri osebe, ki so razumele angleščino in so mi skozi delavnico pomagale tudi pri prevajanju navodil za določene vaje.

- S pomočjo klobčiča volne povemo vsak svoje ime, nekaj osnovnih podatkov in ustvarimo prepletajočo mrežo. Vajo ponovimo v obratni smeri nazaj.

To, da smo se spoznali s pomočjo klobčiča volne, se jim je zdelo izjemno zabavno, če komu ni uspelo obdržati vrvice v roki, ko je klobčič volne vrgel drugemu, so kar na enkrat vsi priskočili na pomoč ter mu razložili, da mora svojo vrvico ves čas držati v roki. Opazila sem veliko sodelovanje med posamezniki in veliko naklonjenost drug do drugega. Moja navodila za to vajo so bila, da povemo le svoje ime, sami pa so predlagali, da ko smo šli v obratno smer (torej zavijali vrvico nazaj) poleg imena povemo še nekaj o sebi. Ob tem so ves čas s prevodom pomagali tisti, ki znajo angleški jezik. Nato sem prosila, če bi lahko vsak na listek napisal svoje ime in si ga prilepil na majico, da se bomo lažje sporazumevali skozi delavnico

ter se hitreje spoznali. Opazila pa sem, da je po teh navodilih nastalo nekoliko neprijetno vzdušje. Eden od udeležencev mi je povedal, da jih večina ne pozna latinice, veliko pa jih je nepismenih tudi v svoji pisavi. Zato sem hitro razložila, da ni potrebno, da si napišemo imena in da bomo izvedli še eno vajo, s katero si bomo imena še bolj zapomnili.

- S pomočjo gibalno glasbene igre v ritmu še enkrat ponovimo imena drug drugega ter sprostimo ozračje.

S ploskanjem ustvarjamo enakomeren ritem, v katerem je časovni premor, da ob določenem plosku povemo svoje ime in nato še ime naslednjega. Skupina ves čas ponavlja ritem, med tem, ko vsak posamezno pride na vrsto, da pove svoje ime in nato pokliče drugega. Vaja je kljub preprostim navodilom izjemno zahtevna in zanjo potrebuješ veliko koncentracijo, da jo izvedeš pravilno, prav to pa je razlog, da izzove veliko smeha. Skupina se je po prejšnji situaciji sprostila in na novo vzpostavila pozitivno vzdušje.

- Ker so bila vrata odprta, so nas slišali tudi ostali prebivalci azilnega doma, posledično pa se je povečalo število udeležencev med samo delavnico. Ob koncu jih je bilo približno 30 tistih, ki so bili udeleženi v sami delavnici in še približno 25 tistih, ki so ob strani sedeli in opazovali.

Torej, ker je bila ta delavnica odprtega tipa in mišljena kot predstavitvena, je lahko prišel kdorkoli. Zelo me je presenetilo, da je bil odziv tako velik. Kot sem omenila, jih je bilo na začetku približno 15, nato pa jih je prihajalo vedno več. Nekateri so se nam takoj pridružili, nekaterim sem dala nekoliko vzpodbude, drugi so se posedli na tla in ostali kot aktivni opazovalci (vzpodbujali so udeležence, ploskali, dajali ritem in prepevali). Na koncu je bilo število ljudi v prostoru resnično veliko in moja izkušnja je ta, da že dolgo nisem začutila toliko pozitivne energije in sproščenosti na kupu. Prisotni so bili samo stanovalci moškega spola, stari od 1,5 leta pa do 80 let.

- Na tla razporedim različne predmete. Vsak izmed udeležencev si izbere po dva izmed njih, s katerimi se poistoveti, oziroma bi predmeti znali povedati nekaj o njih samih.

Zaradi oviranosti z jezikom mi je bilo zelo težko razložiti to nalogo. Imam občutek, da so težko razumeli, da si morajo zbrati predmet, ki jih predstavlja. Vsi so samo vzeli tistega, ki jim je bil najbližje, težko sem tudi razložila, da morajo vzeti vsak po dva predmeta, nekateri so jih vzeli več kot pet, drugi samo po enega. Kljub neuradnim prevajalcem in moji pantomimi smo potrebovali kar nekaj časa, da smo se sporazumeli.

- Razdelimo se po parih s pomočjo metode vrvice.

Narezane sem imela krajše vrvice in jih držala skupaj v roki, pol skupine sem usmerila na eno stran drugo polovico pa na drugo stran moje roke. Nato sem jih povabila, naj vsak prime en konec vrvice, in ko ga bodo vsi držali, bom jaz izpustila, tako bi nastali pari za naslednjo vajo. Tega koncepta po 4 ponovitvah niso uspeli razumeti. Mislili so, da tekmujejo, kdo je tisti, ki močnejše povleče vrvico in jo obdrži v svoji roki. Ker nisem uspela razložiti pravila, sem pare sama naključno postavila. Moram pa pripomniti, da so kljub narobe razumljenim navodilom v »svoji« igri izjemno uživali.

- V parih si drug drugemu povedo nekaj o sebi s pomočjo predmetov in pantomime.

Vsak je s svojima predmetoma in z gibom poizkusil predstaviti sebe in svoje interese drugemu v paru. Vsak par sem na hitro preverila in ugotovila, da se je vsem uspelo predstaviti.

- Nato delimo predstavitve še s celotno skupino.

Ko smo prišli nazaj v veliko skupino, je vsak posameznik pred skupino ponovil, kar je povedal in pokazal prej. Ko so vsi prišli na vrsto, so prosili še mene in mojo pomočnico, če lahko še midve poveva nekaj o sebi, to se mi je zdelo zanimivo.

- Oblikujemo krog, vsak posameznik, ko je pripravljen, vstopi v krog ter izrazi svoje počutje z gibom ali zvokom. Nato cela skupina ponovi gib / zvok.

Pri tej vaji se mi je zdel najbolj presenetljiv nek dogodek. Vsi smo se že skoraj izrazili z gibom in zvokom, sama pa sem želela povabiti tudi gospoda, ki je bil gibalno oviran (ni imel spodnjih in zgornjih udov). Šla sem do njega in ga povabila, da tudi on vstopi v krog in se izrazi, pokazala sem, da ga lahko jaz zapeljem z vozičkom do sredine, če želi. Takrat se je samo nasmehnil in hitro skočil iz vozička ter po svojih najboljših močeh odšel v sredino kroga. Skupina je odreagirala zelo vzpodbujajoče, vsi so začeli ploskati in plesati. Nato je gospod na sredini nekoliko počakal in začel z gibi. Skupina se je sama od sebe takoj prilagodila in vsi smo pokleknili ali se usedli na tla ter ponavljali njegove gibe. Dobila sem občutek, da je bil gospod na sredini resnično vesel, ker je dobil takšno vzpodbudo od vse skupine. Opaziti je bilo, da je bilo njegovo nadaljnje sodelovanje veliko bolj aktivno. Ko smo se vsi predstavili, se je iz vaje razvil živahen ples ob spremljavi glasbe, ki sem ga pustila, da se odvijje do konca.

- Razdelitev v dve skupini, vsaka skupina posebej sestavi svoj kratki nastop.

Pri tej vaji je bilo še posebej zanimivo, da se člani niso želeli razdeliti v več skupin. Opazila sem, se jim razdelitev ni zdela smiselna, zakaj ne bi mogli biti vsi skupaj. Ob tem sem začutila veliko povezanost skupine, oziroma, mogoče razliko v kulturi, saj so želeli delovati kot eno ne pa kot individualisti. Nato sem vajo prilagodila ter jih razdelila v samo dve skupini, ki pa sta se že čez nekaj minut spontano združili.

- Predstavitev točke skupini in gledalcem.

Ob predstavitvi »performansa«, za katerega so imeli približno 10 minut, je bilo vzdušje med nastopajočimi in med gledalci resnično živahno in spodbujajoče. Po mojem mnenju je bila skupina ponosna na to, kar so sestavili in so z veseljem nastopali.

- Ples, igranje glasbe.

Sam nastop se je razvil v ples in igranje glasbil vseh v prostoru, vsi smo plesali, najstarejši in najmlajši. Kljub temu, da bi morali delavnico že končati, sem ocenila, da bi bilo vsem udeleženi v veselje, če jo podaljšam. Tako smo srečanje podaljšali kar za 45 minut, ves čas pa plesali in igrali glasbila.

- Zahvala, zaključek delavnice.

Na koncu sem se vsem zahvalila ter jih povabila na naslednje srečanje, ki bo naslednji teden. Presenetil me je odziv, saj je prav vsak posameznik prišel do mene in moje pomočnice, nama dal roko ter se iskreno zahvalil.

1. SREČANJE KOTNIKOVA

- Pripravim prostor in pozdravim prve udeležence.

Socialna delavka me je prosila, naj pridem eno uro prej in jih vabim, naj pridejo na delavnico. Ideja mi sicer ni bila najbolj všeč, ker sem že prej naredila plakat, s katerim sem določila natančen dan in uro delavnice. Vendar sem bila res tam eno uro prej in vsakega, ki je po kosilu prišel mimo prostora, kjer so delavnice, povabila na naše srečanje.

Kar nekaj časa smo čakali, da se nas je zbralo veliko število, nekateri so mi povedali, da je to zato, ker je bilo ravno kosilo in jih gre večina počivati. Z nekaj posamezniki smo se na začetku pogovarjali in izmenjevali informacije o njihovi situaciji v Sloveniji

- Vzpostavim prvi stik z udeleženci (prišlo jih je 25). Jih povabim v krog na sredini ter predstavim sebe ter kako bodo naša srečanja potekala. Vzpostavitev dogovora o sodelovanju.

Skupina je bila v primerjavi s tisto na Viču izredno mirna in vodljiva, več je bilo tudi takih, ki razumejo angleški jezik (pozneje sem od socialne delavke izvedela, da je temu tako, po njenih besedah: »ker na izpostavo azilnega doma na Kotnikovi ulici nameščajo večinoma tiste, ki so bolj mirni in netežavni, ker je lokacija v samem centru mesta in si želijo narediti na ostale prebivalce boljši vtis.«). to me je presenetilo in nekoliko zmotilo.

- S pomočjo klobčiča volne povemo vsak svoje ime in ustvarimo prepletajočo mrežo. Vajo ponovimo v obratni smeri, ko vsak doda še nekaj o sebi (kaj ima rad, kaj rad počne ...).

Skupina je v tej vaji izredno uživala, prosili so me, če jo lahko ponovimo še enkrat, tako je vsak lahko povedal še nekaj novega o sebi in svojem življenju.

- Oblikujemo krog, vsak posameznik posebej, ko se odloči, vstopi v krog ter izrazi svoje počutje z gibom ali zvokom. Nato cela skupina ponovi gib / zvok.

Na začetku je bilo po mojem mnenju nekaj sramežljivosti, zato sem v krog prva vstopila jaz, nato so za mano sledili še drugi. Na koncu se je skupina tako razživila, da so kar nekaj časa plesali. Nekateri so začeli igrati na instrumente, ki so jih našli ob strani.

- Postavimo se v dve vrsti, obrnjeni druga proti drugi, iztegnemo roke in pokažemo kazalce, na katere jim položim palico. Naloga je, da jo skupaj položijo na tla. Vaja – helijeva palica.

Pri tej vaji so na začetku, ko palica ni in ni uspela priti do tal, nastala nesoglasja. Posamezniki so začeli glasno obtoževati drug drugega in prelagati krivdo na soseda. Nihče ni razmišljal, da morajo sodelovati kot skupina. V tej situaciji sem pustila, da skupina deluje kot deluje in sama brez moje pomoči pride do timskega dela. Samo znova in znova sem polagala palico nazaj na začetno pozicijo. Po približno desetih poizkusih so začeli sodelovati in razumeli, da jo lahko le zgolj kot skupina položijo na tla. Začelo se je glasno spodbujanje in navijanje. Ko je palica prišla do tal, so začeli peti, se objemati, ploskati ter čestitati drug drugemu. Po mojem mnenju je vaja izredno dobro uspela in dosegla svoj namen.

- Razdelitev v par z nekom, ki ga še ne poznaš dovolj dobro.

- Razdelim liste papirja, čopiče ter lončke z vodo, v katere dodamo kavo kot nadomestilo za barve.

Zelo se jim je zdelo zabavno, ko sem namesto barv prinesla lončke s kavo, ki smo uporabili za slikanje. Nekateri so se šalili in si odmerili še en kozarček kave za pitje.

- Naloga je, da narišejo portret drug drugega, ter skozi pantomimo predstavijo drugemu, kaj radi počnejo ter s tem sooblikujejo nastajajočo sliko. Na koncu si portret podarijo.

Ta vaja je sprožala veliko smeha in zabave. Ko so končali izdelek in ga podarili drug drugemu, sem opazila, da so se ob tem, da so lahko nekomu nekaj podarili, dobro počutili

- Nato narišejo še svoj avtoportret (spodbujam jih k abstraktni risbi, k temu, da upodobijo namesto svojega obraza npr. žival, predmete, barve, za katere občutijo, da jih predstavljajo).
- V skupini drug drugemu predstavimo svoj avtoportret ter povemo nekaj o sliki.

Pri risanju avtoportreta je vzdušje v skupini postalo veliko bolj mirno, posamezniki so se zatopili v svoje delo, nekateri so prosili še za več papirjev in so upodobili več različnih portretov. Ko sem jih povabila, da v krogu predstavijo svoj izdelek, sem opazila, da nihče ni imel težav pri razlagi tega, kar je ustvaril, sicer je vsak govoril v svojem jeziku, vendar je z gibom in sliko povedal toliko, da smo ga vsi razumeli.

- Srečanje končamo v krogu s plesom in glasbo ter pogostitvijo s čajem in piškoti.

Za konec sem želela še nekoliko sprostiti vzdušje, zato sem jih povabila na ples v krogu, nekateri pa so si izbrali spremljavo z glasbenimi inštrumenti. Na koncu sem ponudila še piškote ter čaj, ki smo ga skupaj skuhali.

Presenetilo me je, da se je name po zaključku delavnice obrnilo kar nekaj ljudi in me spraševalo po raznih informacijah: ali se lahko tukaj šolajo, kdaj bodo dobili drug intervju, koliko časa morajo počakati, da se njihov primer razreši, ali lahko tukaj kaj trenirajo itd. Takšna vprašanja kažejo, da jim vsekakor primanjkuje teh informacij, dostop do njih pa je po mojem mnenju del človekovega dostojanstva. Vendar sem po pogovoru z udeleženci opazila, da tega niso deležni.

2. SREČANJE KOTNIKOVA

Pol ure pred srečanjem hodim po hodniku in jih vabim na našo delavnico.

- Skupini predstavim svojo novo pomočnico.
- Vprašam jih, kako se počutijo in povabim, da delijo z nami, kaj so počeli pretekli teden.
- Vaja s stoli in glasbo za ogrevanje. Igra se odvija skozi ples, ko pa glasba potihne, vsak poišče svoj stol.

Vaja je prinesla veliko zabave in smeha med udeleženci. Po koncu vaje so predlagali, da jo ponovimo.

- Izražanje slike s svojim telesom brez govorjenja, drugi člani se trudijo ugotoviti, kaj posameznik želi pokazati.

Ugotovila sem, da so slike, ki sem jih prinesla s seboj bile preveč preproste, zato smo nadaljevali igro tako, da so svojemu sosedu povedali, kaj mora pokazati in tako je prišlo do kompleksnejših prikazov.

- Posedemo se v krog, kot vodja začnem z ritmom, ki ga ustvarjam z udarjanjem z rokami po bobnu in telesu. Skupina ponovi za mano, nato vsak posameznik, ko je na vrsti, dobi boben in ustvari svoj ritem, ki ga skupina ponovi, ali nadgradi.

Ob tej vaji je imel vsak posameznik priložnost prispevati svoj del k melodiji, ki se je ustvarjala. Tudi tisti, ki so zatrjevali, da ne znajo ali ne zmorejo, so ko so prišli na vrsto, ob ponovitvi ritma cele skupine zaživeli.

- Ustvarimo kratek glasbeni koncert, ki ga izvedemo zgolj z rokami in enim bobnom. Povabim jih, da po občutku peljemo melodijo tja, kamor nas bo vodila.

Ta trenutek je bil po mojem mnenju pomemben za našo skupinsko dinamiko. Ustvarjanje melodije je potekalo zelo dolgo in resnično smo se ji prepustili, da je sama ustvarjala naslednje ritme. Skupina se je izredno prilagajala trenutku melodije, če je bila nastala melodija zelo hitra in živahna, je bilo vzdušje temu primerno, ko je postala tišja in mirnejša, se je vzdušje umirilo.

- Nato jih povabim, da si vsak vzame nekaj časa in razmisli, kako vidi sebe čez deset let, kje, kakšen bo, kaj bo delal, itd. Nato je vsak dobil list papirja in barve ter narisal svoj avtoportret čez deset let.

Pri tej vaji so nastajala močnejša čustva. Sama sem hodila od posameznika do posameznika, ter se med nastajanjem izdelka z njim pogovarjala. Opazila sem, da jih je velika večina izrazila, da si želijo v prihodnosti zgolj svobode in miru, nekaj jih je prikazalo tudi željo po

družini. Za enega od posameznikov sem si vzela še nekoliko več časa, na začetku mi je na sliki kazal, da si želi svobode ter »miru v duši« in da ga je strah, da bi ga Slovenija deportirala nazaj v državo, iz katere je prišel. Nato mi je preko slike bolj natančno želel povedati, kaj zanj pomeni »mir v duši«. Narisal mi je svojo družino in nakazal, da so med bombardiranjem vsi pomrli. Nato sem ga povabila, da poskusi s sliko izraziti svoje občutke in stisko, kar je do neke mere ustvaril, nato pa je začel govoriti v svojem jeziku, ki ga nisem razumela. Do te točke sva se razumela, nato pa sem začutila, da mi je želel povedati več, česar pa ni zmozel več upodobiti z likovnostjo. V tem primeru bi mi prav prišel prevajalec, s katerim bi ali nadaljevala pogovor ali pa vsaj zaključila odprto zadevo.

- Zaključek in pogostitev.

3. SREČANJE KOTNIKOVA

- Zberemo se zunaj, pred domom in skupaj na velik karton narišemo tarčo. Nato iz gline in vode vsak izoblikuje po tri kroglice.
- Na seznam napišem njihova imena, nato jih po vrsti pokličem, da z glino poizkusijo zadeti sredino tarče, vsak ima tri poizkuse – glineni pikado.

Zelo težko je bilo ustvariti mirno vrsto, v kateri vsi čakajo na trenutek, ko bodo lahko sami metali. Prerivali so se drug pred drugim, ko pa so ugotovili, kako je igra zabavna, so kaj hitro šli nazaj v vrsto in mirno čakali na svoje ime. Zanimivo je bilo, da nas je iz oken opazoval skoraj cel nastanitveni center in prav to, da so nas videli, jih je spodbudilo, da so se nam mnogi še sami pridružili. Ostali – no, pa iz svojih oken navijali za prijatelje.

Vmes smo imeli nekaj težav z varnostnikom, ki je rekel, naj gremo čim prej noter, da nas ne vidijo drugi prebivalci tega dela Ljubljane. To se mi je zdelo nekoliko žaljivo.

- Nato odidemo v večnamenski prostor, na vrsti je igra glineni telefon: posedmo se v krog. Izberem posameznika, ki mu dam velik kos gline in (samo njemu) povem predmet, ki ga naj izoblikuje. Brez besed in 30 sekund časa za svoj del izdelka, nato gre glina do naslednjega v krogu, ki mora nadaljevati izdelek, glede na to, kaj misli, da predstavlja. Igra se po krogu nadaljuje, dokler ne pride na vrsto zadnji, ki pove, kaj izdelek zanj predstavlja.
- Vsak posameznik ima 2 minuti časa, da skozi oblikovanje gline predstavi skupini predmet ali žival, ki sem mu jo pokazala na fotografiji – glinena pantomima.

Vaja se je razvila v veliko zabavo in tekmovanje, mislim, da smo jo od predvidenih 15 minut izvajali skoraj slavo uro.

- Preostanek delavnice je namenjen oblikovanju iz gline po želji.
- Predstavitev izdelkov in zaključek.

Na tem mestu se je vzdušje umirilo, vsak posameznik je začel ustvarjati svoj izdelek. Ko smo jih na koncu predstavili, sem dobila občutek, da so z velikim navdušenjem kazali svojim prijateljem, kaj so naredili.

4. SREČANJE KOTNIKOVA

- Zbor pred azilnim domom.

Žal mi ni nihče sporočil, da imajo vsi Farsi govoreči ob isti uri neki pomemben sestanek o svojih statusih, zato nas je ostalo bolj malo.

- Odhod do parka Tivoli skozi mesto.

Pot je potekala skozi mesto z razlogom. Želela sem jim pokazati in predstaviti nekaj naših glavnih ustanov in značilnosti. Pogovor sem usmerjala v spoznavanje naših navad in običajev. Udeležencem je bilo zanimivo in so postavljali veliko vprašanj.

- Začetne vaje za ogrevanje: samuraji, roke in števila, dnevi ...

Začeli smo z vajami, ki so se jih naučili že na naših prejšnjih srečanjih in pa z nekaj novimi, ki so jih predlagali sami.

- Podam navodilo, da bodo tokratno delavnico z mojo pomočjo več ali manj organizirali in vodili oni sami.
- Na tla položim vse pripomočke, ki sem jih prinesla s seboj (glasbila, likovni pripomočki, žoge, družabne igre ...).
- Povabim jih, da se skupaj odločijo, kaj bomo počeli in na kakšen način.

Dobila sem občutek, da jim je bila vseh vloga vodij in po mojem mnenju so se zelo dobro znašli v njej. Pustila sem jim približno 15 minut, da so se dogovorili in ustvarili program. Verjetno je bilo sodelovanje veliko lažje tudi zato, ker je bilo tokrat udeležencev mnogo manj.

- Igranje in učenje glasbil, vsak, ki je bil na vrsti za boben, je povedal nekaj o sebi in o svoji življenjski zgodbi.

Odpirale so se zgodbe posameznikov, nekatere so bile zelo močne in težke, takrat sem dobila občutek, da je prav vsak posameznik dobil veliko podporo cele skupine. Ali z objemom ali z odzivom ali z asociacijo na svojo zgodbo.

- Predstavitev iger, ki so se jih naučili v svojih matičnih državah.
- Petje afganistanskih in sirijskih pesmi.
- Druženje in zaključek.
- Odhod do azilnega doma.

5. SREČANJE KOTNIKOVA

- Človeška veriga s pomočjo krajših vrvi, skupaj morajo najti rešitev.

Pri tej vaji je nastalo veliko nerazumevanja pravil, nisem jim znala razložiti, da se morajo odplesti. Na začetku je bilo vsem smešno in zabavno, nato pa so, ker niso razumeli navodil, kmalu obupali. Poizkusila sem še nekajkrat, vendar sem opazila, da ni bilo več interesa.

- Igra s predajo ritma in zvoka, ki ga ustvarjamo s ploskanjem ali udarjanjem po nogah, rokah, glavi naključnemu naslednjemu v krogu.
- Vaje zaupanja: razdelim jih v skupine po tri in povabim tistega na sredini, da če mu je , prijetno, zapre oči, druga dva pa si ga nežno podajata. Nato igro ponovimo še v večjih skupinah. Po želji udeležencev previdno izvedemo podobno vajo še iz višje točke, kjer se udeleženec prepusti in hrbtno pade nazaj na roke drugih.

To vajo smo stopnjevali zelo počasi in z občutkom in opazila sem, da so se tudi tisti, ki na začetku niso zaupali, na koncu lahko prepustili.

- Vaja koordinacije in pozornosti. Poklekne na tla ter položimo roke pred sabo na tla, prekrizamo jih s svojimi sosedi. Nato v ritmu udarjamo z rokami, če se ritem podvoji, se smer zamenja.
- Vaje z močnim lepilnim trakom ob glasbi: prepletanje vrvi (lepilnega traka), držanje lepilnega traka, s pomočjo katerega najdemo v krogu kot skupina ravnotežje, da se usedemo in da vstanemo.
- Ostanemo v krogu ter se približamo tesno drug drugemu, nato se vsi na enkrat usedemo na kolena soseda za nami.

- Zaključek v obliki igranja instrumentov in plesa.

Takšne zaključke delavnic sem spoznala kot najbolj učinkovite za sproščanje in dobro počutje. Tudi udeleženosť je večinska.

6. SREČANJE KOTNIKOVA

- Pripravimo presenečenje za rojstni dan enega izmed udeležencev in ga nato povabimo v prostor.

Ker sem na prejšnjem srečanju izvedela, da ima eden od fantov rojstni dan, se mi je zdela to dobra priložnost, da mu pripravimo presenečenje. Ko smo se zbrali, sem prosila pomočnico, da ga odpelje ven, mi pa smo pripravili presenečenje (torto, sok in pesem). Nato je prišel noter in vsi skupaj smo mu zapeli ter čestitali. Po mojem opazovanju je bil resnično vesel presenečenja in se nam je vsem zahvaljeval za prijaznost. Povedal je, da že zelo dolgo ni mogel praznovati rojstnega dneva in da mu to danes veliko pomeni.

- Pozdrav v krogu, vsak dobi svoj balon.
- 13 različnih vaj z baloni.

Vaje so potekale tako, kot sem si zamislila, ker pa je bilo v prostoru veliko balonov, je vsake toliko kakšen počil, nato pa je eden izmed udeležencev tudi sam začel pokati balone. Ob prvem puku sem opazila zelo prestrašen izraz nekaterih udeležencev. Hitro je do mene prišel eden izmed njih in me prosil, če lahko povem, naj drugi ne pokajo balonov, ker nekatere to straši in spominja na vojno. Razložila sem jim in jih prosila, naj tega ne počnejo. Vendar pa se je to še vedno zdelo nekaterim zabavno in niso prenehali. Opazila sem veliko stisko pri nekaterih udeležencih, zato sem prekinila vaje in pospravila vse balone. Ob tem sem se zavedala, da bi morala že vnaprej predvideti takšen možni zaplet in se izogniti pripomočkom, ki lahko asociirajo vojne okoliščine.

- Eden izmed udeležencev vodi del našega srečanja in nas nauči kurdskega plesa

Fant, ki je praznoval rojstni dan, je Kurd in je že večkrat izrazil željo, da bi nas naučil njihovega plesa. Tako sem ga povabila in povedala, da bo zdaj on tisti, ki bo vodil in nas naučil plesati po kurdsko. Ples je bil izjemno težek, zato smo potrebovali kar nekaj časa, da smo razumeli osnove, ampak po mojih opažanjih je skupina dobro sodelovala in ustvarila prijetno vzdušje.

7. SREČANJE KOTNIKOVA

Zopet poteka bujenje in vabljenje po sobah, to mi vzame tudi do 30 minut pred vsako delavnico. Zopet to omenim socialni delavki, in jo prosim, če v svoj program zapišejo moje delavnice.

- Dinamična igra s stoli in glasbo za začetek
- Nato si tisti, ki bi raje ustvarjali glasbo, izberejo pripomočke in tisti, ki bi raje plesali, ostanejo v krogu.
- Melodija začne nastajati, ko povabim vsakega od njih, da se izrazi z gibom. Kot skupina si trudimo zapomniti vse gibe. Nato jih združimo v plesno točko, ki jo lahko vsak posebej na treh nivojih plesa (nizko, srednje, visoko) preoblikuje po svoje.
- Razdelimo se v dve skupini in se s točko predstavimo drug drugemu.

Dobila sem občutek, da so se tokrat tudi tisti, ki jim mogoče ples in gib nista tako blizu, lahko sprostiti in uživali. Zaradi določene koreografije, ki so sestavili sami, je bilo to veliko lažje. Še vedno pa so lahko dodali svoj del s tem, da so uporabljali vse tri nivoje plesa.

- Sledi prosti ples in igranje instrumentov.
- Pogostitev in zaključek.

8. SREČANJE KOTNIKOVA

- Najprej se usedemo v krog, nato jih povabim, da uprizorimo skozi igro nek prizor oziroma dogodek. Želim, da ga ustvarijo sami, zato jim prepustim besedo. Ker je vsem skupna izkušnja poti iz svoje matične države v Slovenijo (sicer na različne načine), se odločijo, da bodo uprizorili to potovanje. Nastop se začne z eno osebo, ki se ji, kadar želijo, pridružijo drugi, prispevajo svoj del ali nadaljujejo vlogo neke osebe v igri.

Po mojem opazovanju, jim je bila vaja zelo všeč. Bili so izjemno aktivni in sodelujoči. Mogoče so se na začetku nekoliko težje znašli, vendar sem jim ves čas dajala vzpodbudo, s katero je potem šlo lažje naprej.

- Nato se zaradi lepega vremena odločimo, da odidemo v bližnji park in s seboj vzamemo glasbila ter pripomočke za športne dejavnosti.

Ker je bil zunaj resnično lep in sončen dan, smo se skupaj odločili, da nadaljujemo delavnico zunaj in jo temu primerno tudi nekoliko prilagodimo. Vsi so izrazili, da bi bili raje zunaj, ker so že tako ali tako ves čas v azilnem domu. Odšli smo do bližnjega parka.

- V parku nekateri igrajo glasbo, drugi plešejo, spet drugi igrajo nogomet, odbojko ali košarko.

V parku sem pustila v sami delavnici nekoliko večjo svobodo, saj je bilo namreč veliko mimoidočih in nismo imeli zasebnosti.

- Poslovimo se od enega izmed udeležencev, ki nam je povedal, da bo zapustil Slovenijo.

Eden izmed udeležencev pove, da bo čez nekaj dni odšel v drugo državo, ker tukaj ne vidi prihodnosti. Povedal je, da mu je hudo, saj se je zelo navezal na nas in nas bo pogrešal. Zato smo nekaj časa namenili tudi temu, da smo se o tem pogovarjali in se ustrezno poslovili.

- Odpravimo se nazaj proti azilnemu domu.

9. SREČANJE KOTNIKOVA

Tokrat sem se odločila, da ne grem po sobah, tako kot vsakič in pustim, da pride, kdor pride. Prišlo jih je manjše število, vendar se je izkazalo, da je bil čas delavnice postavljen pre zgodaj, po kosilu, saj so po eni uri začeli prihajati še drugi.

- Pozdrav in pogovor o počutju v manjši skupini.

Ker je bila skupina manjša, smo se lahko veliko bolj intimno pogovarjali drug z drugim. Tudi dinamika skupine je bila veliko bolj umirjena in udeleženci pripravljeni na delo brez dodatne motivacije.

- Predstavitve glin kot materiala, kaj lahko z njo delamo in kako.

Tokrat sem jim veliko bolj podrobno predstavila glino kot material: od kod prihaja, kako jo pridobivamo, kaj delamo iz nje in kakšen je proces obdelave. Želela sem slišati, ali tudi sami poznajo te postopke in kar nekaj jih je bilo, ki so povedali, da so v matičnih državah delali z glino, vendar nikoli v obliki umetniškega izražanja.

- Skupno izdelovanje kipa

Pri tej vaji sem želela vzpodbuditi sodelovanje skupine, kar mislim, da mi je dobro uspelo, saj so ustvarili čudovit izdelek. Izkazalo se je, da je pomembno, da prav vsak sodeluje in prispeva svoje delo k skupnemu cilju.

- Glineni telefon.
- Glinena pantomima.
- Izdelovanje poljubnega izdelka.

Ob ustvarjanju z glino je bilo opazno, da je skupina zelo umirjena in sproščena, veliko jih je tudi komentiralo, da ne bodo naredili nobenega izdelka, ampak bodo samo gnetli, da zelo uživajo in da se jim to zdi sproščujoče. Ob samem ustvarjanju je ves čas potekal pogovor.

- Zaključek in pogostitev.

10. SREČANJE KOTNIKOVA

- Pozdrav in napoved zadnje delavnice.
- Spraševanje po občutkih.

Ko sem jih spomnila, da je danes naša zadnja delavnica, so bili vsi vidno razočarani, spraševali so me, zakaj končujemo in da bi se želeli še naprej srečevati z nami. Razložila sem jim, da moram zdaj zaključiti, vendar se bomo v poletju verjetno še naprej srečevali. Povedali so, da so jim bile delavnice zelo všeč in da se veselijo, da se bomo zopet videli. Nekateri so mene in mojo pomočnico povabili, da se odpravimo skupaj na kakšen izlet.

- Vsak dobi list papirja, na katerega odtisne svojo roko in zapiše ali nekaj doriše.
- Skupaj združimo svoje liste v skupno sliko

Ko je bila slika sestavljena, so si jo vsi udeleženci z veseljem ogledovali in drug drugemu kazali svoj del. Dobila sem občutek, da so ponosni na svoj izdelek.

- Zaključek delavnic s torto.
- Razdelitev anketnih vprašalnikov.
- Evalvacija in pogovor o delavnicah.
- Zahvala.

Vsem sem se zahvalila, da so sodelovali in bili prisotni, povedala sem jim, da je bilo meni v veliko veselje sodelovati z njimi in da sem vesela, da se je skozi delavnico ustvarilo tudi

veliko novih prijateljev. Nato je vsak od njih prišel do naju s pomočnico, nama dal roko ter se iskreno zahvalil.

- Poslovitev, ples in glasba.

Tokrat smo srečanje podaljšali kar za eno uro, saj smo vsi uživali ob glasbi in plesu, veliko smo se pogovarjali, izmenjevali mnenja ter se pogostili s torto in čajem.

8.3. PRILOGA 2: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V SLOVENSKEM JEZIKU

Pozdravljeni!

1. Ali so ti bile delavnice všeč?

2. Ali bi takšno delavnico priporočil tudi ostalim, ki bodo prišli v Azilni dom?

- Da
- Ne

3. Če bi jo priporočil tudi ostalim, zakaj?

- Ker se mi zdi zabavna
- Ker sem spoznal nove prijatelje
- Ker sem se sprostil
- Ker sem si tako zapolnil prosti čas
- Ker mi pomaga pri premagovanju travmatskih izkušenj
- Ker sem lahko izrazil svoja čustva

4. Ljudje se sporazumevamo v skupnem jeziku. Ker prihajate iz različnih držav, skupnega jezika na delavnicah ni. Ali so ti delavnice pomagale nadomestiti ta primanjkljaj? (ali so ti delavnice omogočile, da si se sporazumeval v skupnem jeziku?)

- Da
- Ne

5. Kateri medij ti je to najbolj omogočil?

- likovnost
- Ples, gib
- Glasba
- Igra

6. Kaj ti je koristilo oziroma bilo v pomoč pri delavnici?

- Spoznal sem nove prijatelje
- Pozabil sem na svoje težave
- Preko delavnic sem se lažje sporazumeval z ostalimi
- Imel sem priložnost povedati kdo sem ter iz katere kulture prihajam
- Sprostil sem se
- Delavnica mi je predstavljala prostor, kjer sem lahko izrazil svoje občutke in čustva
- Nič mi ni koristilo

7. Kaj je bilo zate drugače pri takšni delavnici v primerjavi z dosedanjimi?

- Zame je bila takšna delavnica prva
- Prvič sem sodeloval z ljudmi z različnih kultur
- Naučil sem se stvari o drugih kulturah
- Prvič smo na delavnici plesali
- Prvič smo na delavnici igrali glasbila
- Prvič smo na delavnici likovno ustvarjali

8. Si lahko skozi delavnice izrazil svojo kulturo?

- Da
- Ne

9. Si skozi delavnico spoznal našo kulturo?

- Da
- ne

HVALA ☺

8.4. PRILOGA 3: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V ANGLEŠKEM JEZIKU

HELLO!

1. Did you like the workshops?

2. Would you recommend the workshops to future Asylum seekers?

- Yes
- No

3. If so, Why?

- Because it's fun
- Because I made new friends
- Because it helped me relax
- Because it was a pleasant waste of time
- Because it helped me to deal with my traumatic events
- Because it helped to express my feelings

4. People need a common language in order to communicate. Because you originate from different countries there is often no common language. Did the workshops help you solve this problem? (did they help you to communicate using a common language)

- Yes
- No

5. What helped you to achieve this?

- Art
- Dance, movement
- Music
- Drama

- Other:
6. How did you benefit from the workshops?
- I made new friends
 - I forgot about my problems
 - The workshops made it easier for me to communicate with others
 - I had a chance to tell others who I am and what culture I come from
 - I relaxed
 - The workshops helped me to express my feelings and emotions
 - Nothing was useful
7. In what way were these workshops different to your previous workshops at Asylum center?
- This was my first workshop
 - It was my first time working with people from other cultures
 - I learned a lot about other cultures
 - It was my first time to dance at a workshop
 - It was my first time to play a music instrument at a workshop
 - It was my first time to make art at a workshop
8. Did you get a chance to express your culture at the workshops?
- Yes
 - No
9. Did you get to know our culture at the workshops?
- Yes
 - No

THANK YOU ☺

8.5. PRILOGA 4: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V ARABSKEM JEZIKU

ENGLISH – ARABIC

HELLO

مرحبا

1. Did you like the workshops? هل تحب ورشة العمل

2. Would you recommend the workshops to future Asylum seekers? ورش العمل لطالبي اللجوء هل تحب
- Yes نعم
 - No لا

3. If so, Why? في المستقبل؟ اذا كان الامر كذلك لماذا،
- Because it's fun لأنه ممتع
 - Because I made new friends لأن أنا اتعرف على اصدقاء جدد
 - Because it helped me relax لأنه يساعدني على الراحة
 - Because it was a pleasant waste of time لأنه كان مضيعة ممتعة للوقت
 - Because it helped me to deal with my traumatic events على التعامل مع قصص المؤلمة لأنه يساعدني
 - Because it helped to express my feelings لأنه يساعدني على ان اعبر عن مشاعري

4. People need a common language in order to communicate. Because you originate from different countries there is often no common language.

لأنك تأتي من بلدان مختلفة ما يكون هناك لغة مشتركة الناس في حاجة الى لغة مشتركة من اجل التواصل

Did the workshops help you solve this problem? (did they help you to communicate using a common language)

تساعدك على استخدام لغة تتواصل من خلالها

لم ورش العمل تساعدك على حل هذه المشكلة فإنها

- Yes نعم
- No لا

5. What helped you to achieve this? ماذا ساعدك لتحقيق ذلك ؟

- Art فن

- Dance, movement رقص

- Music غناء

- Drama تمثيل

6. How did you benefit from the workshops

كيف يمكنك الاستفادة من ورشات العمل

- I made new friends اتعرف على اصدقاء
- I forgot about my problems انا نسيت عن مشاكلي
- The workshops made it easier for me to communicate with others بالتواصل مع الآخرين جعلت ورش العمل ذلك اسهل
- I had a chance to tell others who I am and what culture I come from وان اعلم ثقافتهم سئحت الفرصة لي بالتعرف على ثقافتنا
- I relaxed الاسترخاء
- The workshops helped me to express my feelings and emotions ومشاعر الآخرين ساعدتني ورش العمل تعبير على عن مشاعري
- Nothing was useful كان شيئا مفيدا

7. In what way were these workshops different to your previous workshops at Asylum center?

ماهي الطريقة كانت في الحلقات تختلف عن الحلقات السابقة في مركز الجوء؟

- This was my first workshop كانت المرة الاولى في ورشة العمل
- It was my first time working with people from other cultures اشخاص من ثقافات اخرى انها المرة الاولى في التعامل مع
- I learned a lot about other cultures تعلمت الكثير عن ثقافات اخرى
- It was my first time to dance at a workshop المرة الاولى في الرقص في ورشة العمل انها
- It was my first time to play a music instrument at a workshop والموسيقى في ورشة العمل انها كانت المرة الاولى جعل اللعب
- It was my first time to make art at a workshop المرة الاولى في جعل الفن في ورشة العمل انها كانت

8. Did you get a chance to express your culture at the workshops?

*هل حصلت على فرصة للتعبير عن ثقافتك في ورشة العمل

- Yes نعم
- No لا

9. Did you get to know our culture at the workshops?

هل تعرفت على ثقافتهم في ورشة العمل

- Yes نعم
- No لا

شكرا ☺ THANK YOU!

8.6. PRILOGA 5: VPRAŠALNIK ZA UDELEŽENCE DELAVNIC V FARSI JEZIKU

ENGLISH – FARSI

HELLO

سلام

10. Did you like the workshops? آیا کاردستی را دوست داشتی؟

11. Would you recommend the workshops to future Asylum seekers? تو فکر میکنی که کاردستی برای پناهنده ها در آینده خوبه؟

- Yes بله
- No نه

12. If so, Why?

- Because it's fun چون خنده داره
- Because I made new friends چون من دوست جدید پیدا کردم
- Because it helped me relax چون به من آرامش میده
- Because it was a pleasant waste of time چون از هدر دادن وقت جلوگیری میکند
- Because it helped me to deal with my traumatic events چون به من کمک میکند که با مشکلات روحیم مقابله کنم
- Because it helped to express my feelings چون به من کمک میکند که احساسم را نشون بدم

13. People need a common language in order to communicate. Because you originate from different countries there is often no common language.

مردم به یک زبان مشابه احتیاج دارند که بتوانند با هم ارتباط برقرار کنند. چون آنها از کشورهای مختلف هستند.

Did the workshops help you solve this problem? (did they help you to communicate using a common language) آیا کاردستی به تو کمک میکند که این مشکل را برطرف کنی؟

آیا کاردستی به تو کمک کرد که یک زبان مشابه داشته باشی؟

- Yes بله
- No نه

14. What helped you to achieve this? که این را به دست آوری؟ چه چیزی به تو کمک کرد

- Art هنر

- Dance, movement رقص، تحرک

- Music موزیک

- Drama نمایش نامه

15. How did you benefit from the workshops? کاردستی چه فایده برای تو داشت؟

- I made new friends دوست جدید پیدا کردم
- I forgot about my problems مشکلاتم را فراموش میکنم
- The workshops made it easier for me to communicate with others کاردستی کمک کرد که من با بقیه ارتباط داشته باشم
- I had a chance to tell others who I am and what culture I come from این شانس را به من داد که به بقیه بگویم که من کی هستم و چه فرهنگی دارم
- I relaxed راحتم پیدا میکنم
- The workshops helped me to express my feelings and emotions کاردستی به من کمک میکند که احساساتم را نشون بدم
- Nothing was useful هیچ چیز مفیدی برای من نداشت

16. In what way were these workshops different to your previous workshops at Asylum center? چه چیزی این کاردستی فرق داشت با کاردستی قبلی که داخل کمپ داشتی؟

- This was my first workshop این اولین کاردستی من بود
- It was my first time working with people from other cultures این کاردستی اولین باری بود که من با مردم از فرهنگهای مختلف کاری کردم
- I learned a lot about other cultures من خیلی چیزها از فرهنگ های مختلف یاد گرفتم
- It was my first time to dance at a workshop اولین باری بود که در کاردستی می رقصیدم
- It was my first time to play a music instrument at a workshop اولین باری بود که از وسایل موسیقی استفاده می کردم
- It was my first time to make art at a workshop اولین باری بود که یک کار هنری در کاردستی می کردم

17. Did you get a chance to express your culture at the workshops? آیا شانسی داشتی که فرهنگت را در کاردستی نشان بدهی؟

- Yes بله
- No نه

18. Did you get to know our culture at the workshops? آیا چیزی در مورد فرهنگ ما یاد گرفتی؟

- Yes بله
- No نه

متشکرم 😊 **THANK YOU!**